

IL Historia

1944

MYYDÄN YHDESSÄ
ILTALEHDEN KANSSA
ILTALEHDEN HINTA + 3,90
EURON

+3,90
EURON

TORJUNTAVOITTO

75 vuotta kohtalon kesästä, osa 2

SUOMEN KOHTALO RATKESI Ihantalassa

Torjunta-
voitto-
ristikko

"Ehdin jo
ilmoittaa
teidät
kuolleeksi"

SOTAMIES
HÄMÄLÄINEN
-TAISTELLEN
U-ASEMAAN

HÄVITTÄJÄ-
ÄSSÄT
TULIPÄTSIN
YLLÄ

Suurhyökkäys-
lehden
kannessa
olleen

TIMO
FLINCKIN
TARINA

Ribbentrop
Helsinkiin

TANNER:
"SE VIELÄ
PUUTTUI"

IL Teema Historia Torjuntavoitto

Palako 2019-24 026005-1903

19005

414890 260050

Korpraali
johti joukkoja
Viipurinlahdella

Mannerheimin
vaikea suhde
Saksaan

Tornin
pitkä
varjo

Viimeisellä rajalla

Ilkka Enkenberg

JOS Suomi oli yllätetty uinumassa 9. kesäkuuta 1944, kesäkuun lopulla Talin ja Ihantalan seudulle tultaessa oltiin todellisen painajaisen kynnyksellä. Neuvostoliitto oli pakko pysäyttää, muuten hukka perisi.

Puna-armeijan johdossa oletettiin, että Viipurin helpon valtauksen jälkeen tie olisi auki pitkälle länteen. Suomalaiset vetäytyivät, neuvostojoukot olivat oppineet taistelemaan entistä tehokkaammin.

Tie ei kuitenkaan ollut auki. Se suljettiin Pohjoismaiden suurimmassa koskaan käydyssä taistelussa Talin-Ihantalan maastossa ja sen lisäksi Vuosalmella, Viipurinlahdella, U-asemassa ja Ilomantsissa.

Taisteluiden ratkaisijat olivat niitä, jotka kiväärin käsissään tai kranaatteja tykille kantäen sanoivat ylivoimaisesti viholliselle: "Tästä ei mennä". Tässä lehdessä useampi näistä veteraaneista kertoo tarinansa siitä, millaista oli puolustaa kotimaataan kohtalon kesänä 1944.

Kun torjuntavoitto oli saavutettu, Neuvostoliittoon piti ottaa yhteys Saksan selän takana. Moskovassa käydyt rauhanneuvottelut olivat käytännössä sanelua ja kävivät neuvottelijoiden terveydelle. Rauhan koitettua Suomen ylle lankesi valvontakomission varjo.

Sisältö

- 4 Suomi kuulun partaalla
- 6 Ihantalan ihme
- 14 Tulimyrskyn yllä
- 20 Verta Vuosalmeen
- 22 Viipurinlahti tullessa
- 25 Torjuntavoitto-ristikko
- 26 U-asema kestää
- 34 Timo Flinckin tarina
- 36 Nakkari nykäisi Ilomantsin korvessa
- 42 Ylösnousemus
- 44 Suomi sai torjuntavoiton Saksan aseiden avulla
- 48 Tie aselepoon oli täynnä mutkia
- 54 Rauhanneuvottelut pelkkää sanelua
- 58 Tornin varjossa
- 62 Suu säkkiä myöten
- 66 Tärkeimmät lähteet

Kannen kuva: SA-Kuva, väritys JHL-Colorizing

ILTALEHTI ALMA

HISTORIA Vastaava päätoimittaja: Erja Yläjärvi Tuottaja: Ilkka Enkelberg

Ulkoasu: Iltalehden ulkoasu tuottajat Puhelin: 010 665 100 Postiosoite: PL 372, 00101 Helsinki

Julkaisija: Alma Media Suomi Oy

Suomi kuilun partaalla

Neuvostoliiton kesäkuun alussa käynnistämä suurhyökkäys iski voimalla, ja sen pysäyttäminen oli välttämätöntä.

Teksti **Jukka Halonen** Kuva **SA-Kuva**

YLIPÄÄLLIKKÖ Mannerheim ilmoitti 15. kesäkuuta pääministeri Edwin Linkomiehelle, että Suomen armeija oli lyöty. Seuraavana päivänä hän sanoi presidentti Risto Rytille, että Suomen asema oli toivoton. Kului kaksi päivää, ja ylipäällikkö viestitti Mikkelistä maan hallitukselle, että rintaman luhistuminen Karjalan Kannaksella saattoi olla tuntien kysymys.

Ylipäällikölle venäläisten suurhyökkäyksen ensimmäiset kymmenen päivää olivat olleet Päämajassa syvän masennuksen aikaa. Viestit Kannakselta olivat kertoneet yhä toistuneista tappioista ja taka-askelista, kun puna-armeijan panssarivaunut olivat murskanneet kaiken puolustuksen alle.

"Rintamalta huonoja uutisia. Vihollinen etenee. Mannerheim sanonut, että väki ei taistele samalla tavalla kuin ennen. Tappiot masentaneet", kirjasi ulkoministeri Väinö Tanner päiväkirjaansa hallituksen yöllisen hätäkokouksen jälkeen 18. kesäkuuta.

SAMANSUUNTAISIA ajatuksia tuntui olleen myös vihollisen puolella. Sotakirjeenvaihta ja Konstantin Simonov raportoi VT-aseman murtumisen jälkeen keskusteluistaan päällystön kanssa.

Kuva nopean menestyksen sotilaallisista ja psykologisista syistä oli alkanut hahmottua.

"...Joidenkin mielestä suomalaiset eivät ole enää samoja kuin vuonna neljäkymmentä (talvisodassa), ja että heidän taisteluhenkensä on päässyt pahasti laskemaan, eikä heissä enää ole aikaisempaa sisua ja päättäväisyyttä...."

Simonov mainitsi perään, että toisten mielestä suomalaiset eivät olleet muuttuneet miksikään. Hän kuitenkin jat-koi oikeasuuntaisesti, että se ei ollut loppujen lopuksi olennaista. "Tärkeää on se, että me emme enää ole samanlaisia kuin vuonna neljäkymmentä."

Se huomio osui oikeaan. Puna-armeija ei ollut entisensä - se oli entistä parempi. Monen vuoden katkerat taistelut saksalaisten kanssa olivat sitä kovalla kädellä kouluttaneet, kun samaan aikaan suomalaiset olivat uinuneet asemasodan rauhassaan. Venäläiset olivat kehittyneet niin operatiivisilta kuin taktisilta taidoiltaan.

”Rintaman luhistuminen Karjalan Kannaksella saattoi olla tuntien kysymys.

SOTAHISTORIA on löytänyt paljon parempia selityksiä alun katastrofille kuin sen, ettei suomalainen sotilas olisi taistellut entisen lailla. Vähäisin niistä ei ole tosiseikka, että puna-armeijalla oli murskaava ylivoima niin joukkojen kuin materiaalin osalta.

Suomalaiset joukot olivat hujan hajan pitkin Itä-Karjalaa, ja se pahensi tilannetta Karjalan Kannaksella entisestään. Niin päämajoitusestari Aksel Airo, presidentti Ryti kuin tiedustelun eversti Valo Nihtilä olivat esittäneet hyvissä ajoin Itä-Karjalasta luopumista, mutta Marski ei ollut siihen suostunut. Kannakselle oli sitten pitänyt pikaisesti lähettää vahvistuksia, ja puolustus niin Maa-selässä kuin Aunuksessa oheni olemattomiin. Pian joukot oli vedettävä viivytystaistelulta käyden vanhalle rajalle.

Suurhyökkäys oli yllättänyt Suomen sodanjohdon täydellisesti. Näin tiedustelutiedoista huolimatta, ja huolimatta siitäkin, että itärintamalla taistellut saksalainen eversti Ernst Nobis oli jo tammikuussa luennoinut suomalaisille venäläisten uudesta hyökkäystaktiikasta, joka perustui jalkaväen massamaisen käyttöön kapeassa murtokohdassa, panssaroitujen yhtymien käytöstä syvällä alueella sekä tykistön, kranaatinheittimistön ja raketinheittimistön jatkuvasta tulesta hyökkäyksen edetessä. Ilmavoimat tukivat aina hyökkäystä. Nobis oli osannut kertoa ne ennusmerkitkin, joista suuryökkäyksen valmistelun saattoi päätellä.

Surullista oli, että Karjalan Kannas oli jäänyt vähimmälle asemasodan linnoitustöissä. Parhaiten oli linnoitettuna Maaselän kannas, josta lopulta luovuttiin taistelutta.

Tulitukilla on huono miekkaila. Suomalaisen sotilaan kivääri oli surkea ase päin möyrivää panssarivaunua vastaan. Vaikka panssarintorjuntaan tarkoitettuja lähitaisteluaseita oli tuotu jo huhtikuussa Suomeen, ne olivat takalinjojen varastoissa suurhyökkäyksen alkaessa.

RIVISOTILAS oli näiden johdon tekemiin karkeisiin virhearvioihin viaton, mutta tavan mukaan hänet pantiin siitä vastuuseen. Kesäkuun 20. päivänä annettiin Päämajasta ankara käsky, joka pistettiin yleisesikunnan päällikön Erik Heinrichsin nimiin. Se koski rintamakarkureita. Jos karkuri kieltäytyisi toistuvasti palaamasta yksikköön, "on hänet pakkokeinoin, tarpeen tullen ankarintakin aseellista pakkokeinoa käyttäen, palautettava järjestykseen." Se tarkoitti omien teloittamisia.

Tähän päivään • mennessä ei ole täsmällistä tietoa siitä, kuinka paljon suomalaisia joutui omiensa ammuttavaksi. Virallisesti niitä on myönnetty tapahtuneeksi 57. Oikea liiku lienee viisinkertainen. Kenenkään taistelumoraalia nämä kyseenalaiset tappamiset eivät liene kohottaneet, mutta eihän sodassa järjeä olekaan. Isänmaan pelastivat aivan muut tekijät.

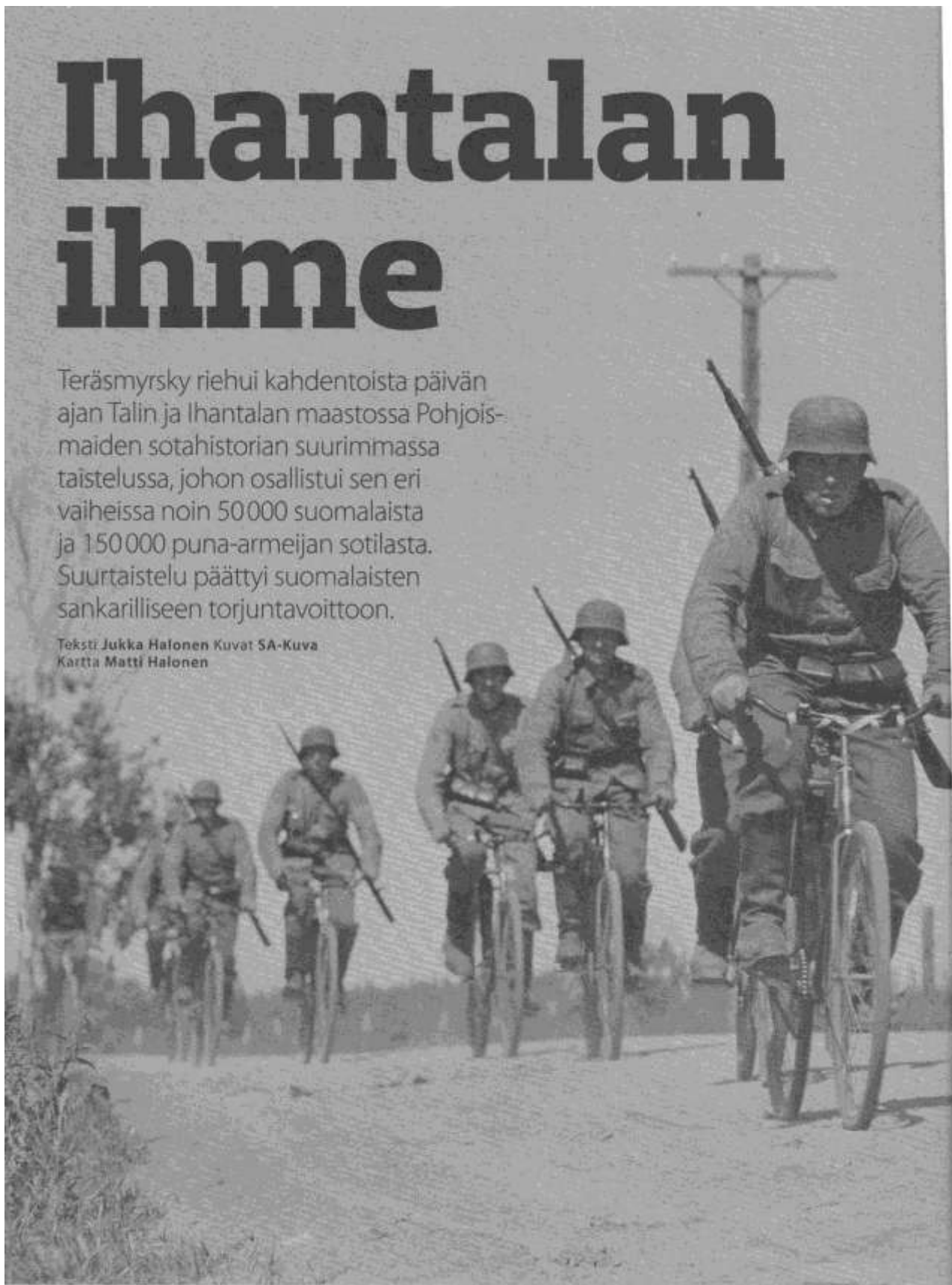
PUNA-ARMEIJAN suurhyökkäys pakotti suomalaiset vetäytymään. Kuva on otettu Kannaksella 11. kesäkuuta.

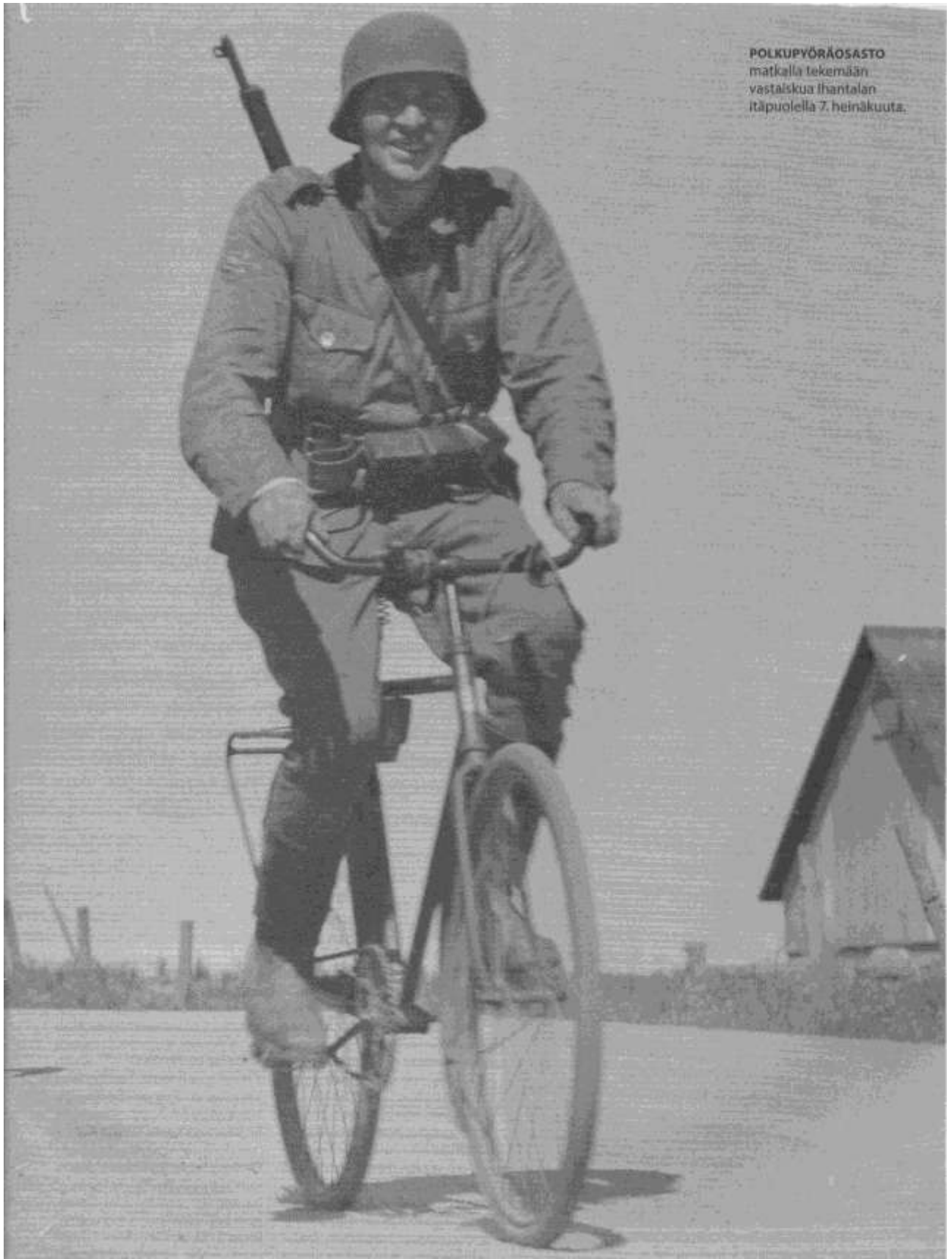

Ihantalan ihme

Teräsmyrsky riehui kahdentoista päivän ajan Talin ja Ihantalan maastossa Pohjoismaiden sotahistorian suurimmassa taistelussa, johon osallistui sen eri vaiheissa noin 50 000 suomalaista ja 150 000 puna-armeijan sotilasta. Suurtaistelu päättyi suomalaisten sankarilliseen torjuntavoittoon.

Teksti Jukka Halonen Kuvat SA-Kuva
Kartta Matti Halonen

POLKUPYÖRÄOSASTO
matkalla tekemään
vastaiskuja Ihantalan
itäpuolella 7. heinäkuuta.

KRANAATINHEITIN tulitoinnassa heinäkuun alussa Ihantalassa.

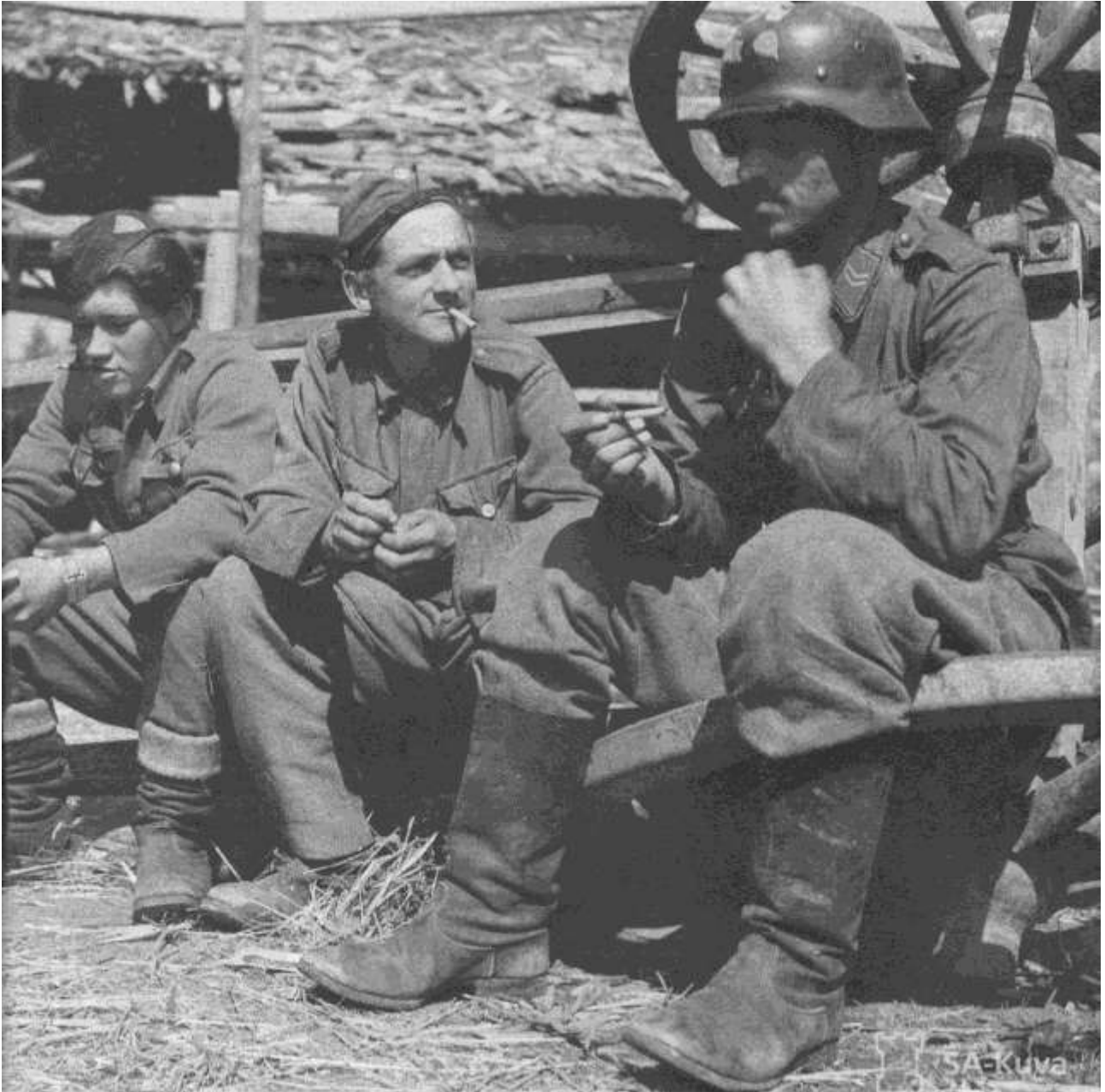
RYNNÄKKÖTYKIN ampuja, korpraali K. Muona, jolla on tiillään 6 tuhatta panssaria Kilpeenjoella 9. heinäkuuta.

LEPOHETKI
Ihantalán kylán
laidalla 11.
heinäkuuta.

PUNA-ARMEIJA oli vallannut Viipurin laaditun käsikirjoituksen mukaisesti kymmenessä päivässä suurhyökkäyksen alkamisesta. Karjalan lukko oli murtunut ylivoiman edessä lähes taistelutta. Neuvostoliiton sodanjohto Stavka sekä Leningradin Rintaman esikunta olivat varmoja, että suomalaisten vastarinta oli tuolloin lopullisesti murrettu. Venäläiset uskoivat, että edessä olisi enää lähinnä takaa-ajo. Uudeksi tavoitteeksi asetettiin Imatran-Lappeenrannan tasa, jossa kuviteltiin oltavan jo viikon kuluttua.

Uskomukset tyssäsivät lyhyeen. Suomalaiset pureutuivat sitkeästi Viipurin länsirannalle ja pysäyttivät vihollisen Kivisillansalmessa. Samoin kävi Viipurin koillispuolella Talissa. Näin 21. Armeijan komentaja, kenraaliversti Dmitri Gusev joutui kokoamaan joukkonsa uudelleen. Samaan aikaan, kun puna-armeija valmistautui uuteen suurhyökkäykseen, kenraaliluutnantti Ivan Alfro-jovin 109. Armeijakunta yritti luoda Talin alueella mahdollisimman laajan sillanpään sitä varten.

Yli neljä päivää kestäneissä taisteluissa Leitimojärvellä ja Särkilammella se jauhautui suomalaisten vastarinnassa käytännössä taistelukyvyttömäksi.

Kaikki oli kuitenkin valmista 25. kesäkuuta, jolloin Gusevin joukot olivat valmiina toiseen läpimurtoyritykseen. Pohjoismaiden historian suurin taistelu alkoi aamulla kello 6.30.

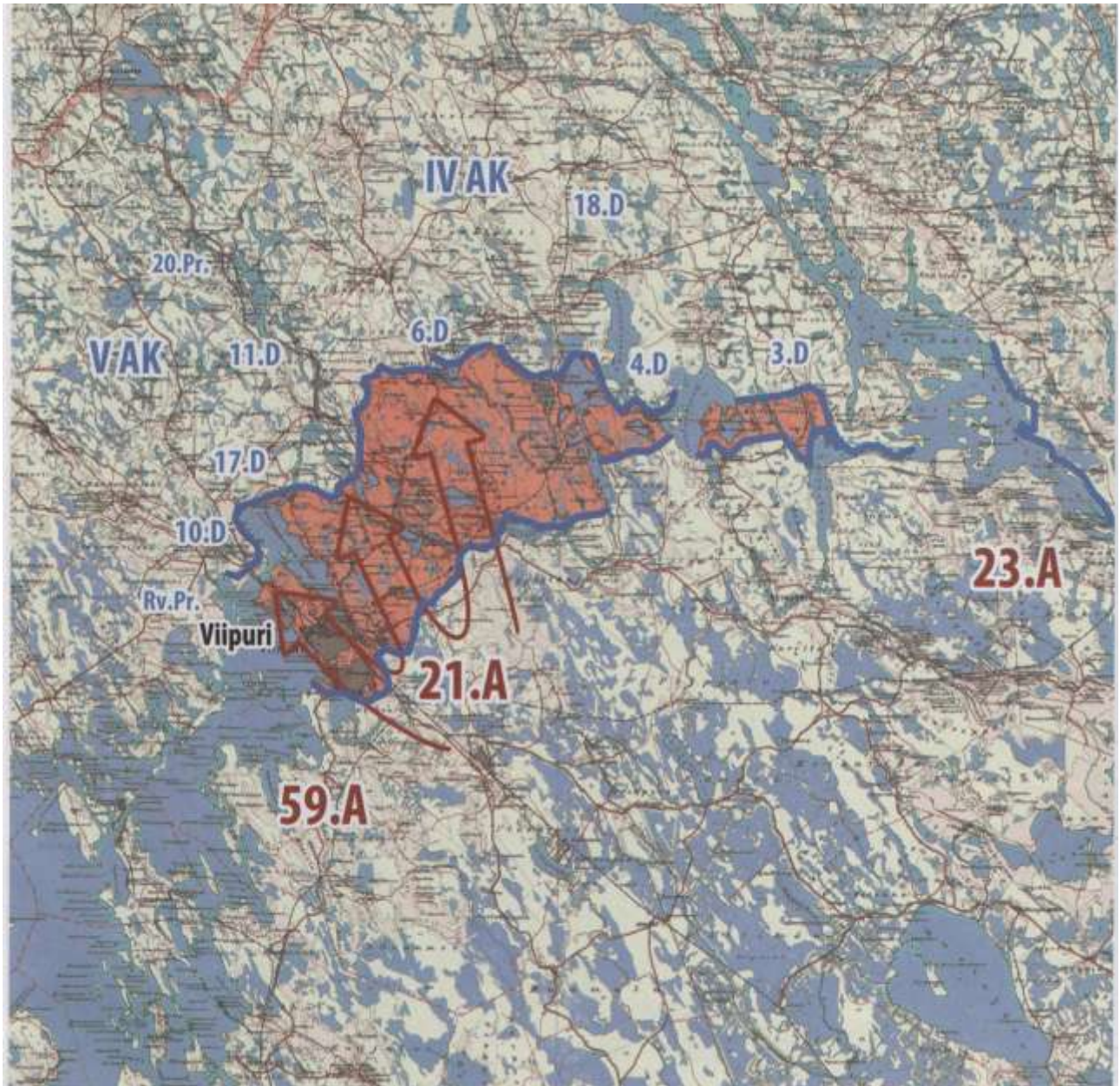
RAIVOISA tulimyrsky puhkesi Suomenvedenpohjasta Repolan järvelle saakka. Tulivalmistelu oli rajuudessaan yhtä hirmuinen kuin Valkeasaarella. Vihollinen oli keskittänyt viisitoista kilometriä leveälle rintamalohkelle kaikkiaan neljä armeijakuntaa, yhteensä neljätoista divisioonaa. Jalkaväen tukena oli 70 tykistöpatteristoa, 3-4 panssariprikaatia, useita panssari- ja rynnäkö-tykkirykmenttejä sekä voimakkaat ilmavoimat.

Suomalaisten pääpuolustus-linjan Valkeasaarella puhkaissut puna-armeijan paras iskuvoima, 30. Kaartinarmeijakunta, oli levännyt ja saanut

täydennyksiä. Se lähti läpimurtoon ja hyökkäykseen Kärstilänjärven ja Leitimojärven ja Repolanjärven välisillä kannaksilla. Venäläisillä oli täällä suunnattuina päin suomalaisia 900 putkea, siis 230 jokaista rintamakilometriä kohden.

Tulimyrsky jauhoi suomalaisten puolustusasemat ja pirstoi metsät. Ilma oli täynnä tulta, sinkoutuvia kranaatin ja kivenlohkareiden sirpaleita, pölyä ja savua. Hyökkäys käynnistyi panssarivaunun kärjessä, jalkaväki niitä seuraten. Etulinjassa suomalaisilla ei ollut edes panssarintorjunta-aseita. Näin tasapainoton asetelma ei voinut johtaa muuhun kuin vihollisen nopeaan etenemiseen.

"Vihollista virtasi jatkuvasti sitä ruispeltoa pitkin vasemmalta linjojen läpi meidän taaksemme. Vaikka niitä kuinka ammuttiin, niin aina niitä tuli lisää. Siellä oli kaatuneita ja haavoittuneita, valtavasti valituksia kuului sieltä. Mutta aina niitä tuli lisää", Erillinen Pataljoona 28:n ylikersantti Olli Lepola kuvasi.

NEUVOSTOJOUKOT pyrkivät murtautumaan suomalaislinjojen läpi päästäkseen Laatokan pohjoispuolella olleiden suomalaisjoukkojen selustaan ja syvemmälle Suomeen. Suomalaiset torjuivat suurhyökkäyksen.

Suomalaiset joutuivat vetäytymään aina Portinhoikan risteykseen saakka. Vihollistankit jatkoivat vielä eteenpäin, lähes Saimaan kanavalle saakka.

Vastaiskun tekeminen annettiin Panssaridivisioonalle. Raskas panssarikomppania lähti ensimmäisenä vastahyökkäykseen, mikä tosin tarkoitti vain kahta sotkaa ja yhtä Klimiä. Kapealla tiellä suomalaiset saivat kuitenkin yllätteen peräytyvistä vihollisen panssarivaunuista. Tankinraatoja jäi tien poskeen puolenkymmentä. Portinhoikan risteyksestä saatiin sotasaaliiksi massiivinen rynnäkötkytki ISU-152. Vahvennettu jääkäriprikaati aloitti hyökkäyksensä illalla.

” Vihollista virtasi jatkuvasti sitä ruispeltoa pitkin vasemmalta linjojen läpi meidän taaksemme.

Olli Lepola

Läpi yön käydyissä armottomissa taisteluissa vihollinen työnnettiin Portinhoikasta yli Konkkanvuoren, samoin se häädettiin Leitimojärven pohjoispuolelta. Kokonaan menetettyjä asemia ei kuitenkaan saatu takaisin. Taistelu oli riehunut myös Ventelänkannaksella, jossa jo ennestään kovilla ollut 3. Prikaati oli pidätelty kahta vihollisdivisioonaa. Sen toisen pataljoonan taisteluvahvuus oli hupennut päivän kuluessa komppaniaksi.

TÄMÄ kaikki oli tapahtunut vain yhden vuorokauden kuluessa, ja Ihantalan ihme oli vasta muovautumassa. Kukaan ei tiennyt huomista, jos edes seuraavasta tunnista. VKT-lin-ja oli pääosin linnoittamaton, pelkkä viiva kartalla. Luonto tarjosi sentään apuaan. Oli järviä, mäkiä, soita ja vastaavasti vähän teitä vihollistankkien möyrittäväksi. Suomalainen sotilas sai puretua Ihantalan kallioihin kenties ainoana toivonaan tieto siitä, että lisävahvistuksia toisilta rintamanosilta oli saapumassa.

”Jos se ensimmäisen päivän vastahyökkäys ei olisi onnistunut, meidän olisi ollut vaikea estää koko Etelä-Suomen valloitusta. Totesimme, että omin voimin emme pysty vihollista pysäyttämään.

PORTINHOIKKA oli neljän tien risteys, jossa Suomen panssarit tuhosivat kesän 1944 torjuntataisteluissa kaikkiaan 38 vihollisvaunu.

Pakko oli pyytää Jumalalta apua", Kenttä -tykistörykmentti 4:n vänrikki Lauri Koski mietti jälkeensä. Seuraavana kesäkuun 26. päivänä taistelu jatkui yhtä verisenä. Vihollinen aloitti hyökkäyksen suomalaisten sulkulinjaa vastaan Leitimojärven pohjoispäässä ja työnsi puolustajat Portinhoikan-Talin tielle. Jälleen jääkäripataljoonat kävivät vastahyökkäykseen ja saivat Murokallion menetetyt asemat takaisin. Ihantalasta lähti samanaikaisesti eversti Sven Björkmanin taisteluosasto kohti Talinmyllyä. Osasto Björkmanin hyökkäys kuitenkin epäonnistui nopeiden tilannemuutosten vuoksi, ja se joutui vetäytymään. Aloitte siirtyi illansuussa jälleen viholliselle. Se onnistui murtautumaan suomalaisten puolustuksen läpi Portin-hoikan-Ihantalán tielle Vakkilan tienhaarassa. Suomalaiset valtasivat kuitenkin vielä samana iltana tien takaisin. Venäläiset rynnivät myös Talin-myllyllä pohjoispuolella, mutta heidät torjuttiin.

Saksalaisen lento-osasto Kuhlmeyn Stukat tuhosivat ainakin yhdeksän vihollistankkia. "No se oli aivan sekamelskaa joka paikka, siellä kun ei tienny missä linjatkaan oli. Välillä otettiin maastoa takaisin ja taas annettiin sitä kavereille ja taas otettiin sitä takaisin. Siinä ei paljon yksittäistä laukausta kuulunut ollenkaan. Tykit ja maataistelukoneet kuuluu ylimpänä", Erillinen Pataljoona 16:n sotamies **Einari Juustisen-aho** kertoi.

SUOMALAINEN 18. Divisioona oli ottanut vastaan usean päivän tunnusteluhyökkäykset ja vihollisen ensimmäiset varsinaiset iskut. Nyt sen joukot olivat enää 40 prosenttia määrävahvuudesta. Aunuksesta hätiin saapunut kenraalimajuri Kaarlo Heiskasen 11. Divisioona sai ottaa nyt puolustusvastuun, ja joukkojen vaihto tapahtui 27. kesäkuuta kello 13.30 mennessä.

Suomalaiset halusivat palauttaa alkuperäiset asemansa Leitimojärven itäpuolella. Sitä varten muodostettiin kolme voimaryhmää, jotka hyökkäsivät lännestä, pohjoisesta ja idästä. Tavoitteena oli kahden läpimurtautuneen vihollisdivisioonan saartaminen. Uhkarohkea yritys melkein onnistui. Suuren saarrostuspussin suu jäi vain pari kilometriä leveäksi, mutta sitten hyökkäysvoimat ehtyivät. Taistelut jatkuivat yön yli. Lisävahvistuksia virtasi edelleen. Maaselästä ehätti 28. kesäkuuta kenraalimajuri Einar Vihman komentama 6. Divisioona sekä saksalaisten 303. Rynnäkkörykkiprikaatin pääosat. Päivän aikana suomalaisten tykistö vahvistui 15 patteristoon. Saarrostusyritys jatkui vielä, ja suomalaiset pääsivät lähimmillään kilometrin päähän toisistaan. Myös vihollinen teki omia hyökkäyksiä ja pääsi jälleen Portinhoikan-Ihantalán tielle. Vyörytys jatkui kilometrin päähän Ihantalán tienhaarasta. Ventelänkankaalla vihollisen 97.

PIONEERIT miinoittavat tietä Ihantalassa 30. kesäkuuta.

PANSSARINYRKIT olallaan miehet katsovat tuhottua vihollisen panssarivaunua kesäkuun viimeisenä päivänä 1944. Talin-Ihantalan taisteluissa uudet panssarintorjunta-aseet olivat ahkerassa käytössä.

Armeijakunta jatkoi rynnistystään jo neljättä päivää. Hieman 3. Prikaati joutui ottamaan taka-askelia, mutta se sai omilla voimillaan vihollisen jälleen pysäytetyksi.

VIHOLLINEN toi etulinjaan jatkuvasti tuoreita voimia. Suomalaisten tilanne alkoi käydä yhä epäedullisemmaksi. Näin Karjalan armeijan komentaja, kenraaliluutnantti Lennart Oesch päätti 29. kesäkuuta keskeyttää omat hyökkäykset ja oikaista rintamalinjan. Vastapuolella Leningradin Rintaman komentaja, Neuvostoliiton marsalkka Leonid Govorov tuli siihen tulokseen, ettei 21. Armeijan läpimurto Ihantalassa ollut enää todennäköinen. Hän käski käynnistää hyökkäykset molemmin puolin Viipurin-lahdella ja Vuosalmella. Niihin Govorovilla oli asettaa omat armeijansa, se ei muuttanut 21. Armeijan tehtävää Ihantalassa.

Jos suomalaisten puolustus oli raivoisaa, niin yhtä raivoisa oli hyökkääjän yritys. Suomalaiset vetäytyivät jatkuvasti taistellen uudelle pääpuolustuslinjalle, jonne joukot olivat ehtineet kesäkuun 29. päivän aamuun mennessä. Viimeisenä sinne saapui suurtaistelussa koko ajan tulesa ollut ja kovia tappioita kärsinyt Jalkaväkirykmentti 6. Vihollisen taittama VKT-linjan murtoalue oli seitsemän kilometriä leveä ja syvä.

Vaikka taistelut riehuivat samassa mitassa vielä päiväkausia, näistä asemista suomalaiset eivät enää lähteneet. Saatiin panssarinyrkkkejä. Suomalaisten tykistössä alkoi olla Ihantalassa voimaa, ja vihollisen hyökkäykset hajotettiin ennen pitkää keskitetyllä tulella lähetoasetelmiinsa.

"Vihollinen makasi siellä kivien keskellä. Kun ammutaan minuutin ajan yhteen paikkaan, tuho on valtava.

Katselin sitä kaukoputkella. Ilmassa lensi miesten ruumiinosia, ja mantteleita leijui alaspäin. Ja oli valtava pölypilvi. Kova huuto ja valitus alkoi heti, se tuntui pahalta. Osa meni kertaheitolla", tykistön vänrikki Koski kertoi.

Kahdentoista raivoisan taistelupäivän jälkeen vihollisen tuli alkoi laantua. Sitten sen nähtiin alkavan kaivautua asemiinsa. Ihantalan ihme oli tapahtunut. Suomalaiset olivat ottaneet äärimmäisen uhrauksin ja ponnistuksin komean torjuntavoiton, mutta oli siitä joka puolella maksettu kovaa hintaakin.

"...Siilonko me mentiin Juustilasta, niin mejän joukkueen vahvuus oli 43 ja sitten kun me peräännyttiin siellä Muro-kalliolle sieltä Kärstilänjärveltä, niin meitä oli joukkueessa seittemän jällellä", muisteli Jalkaväkirykmentti 50:n riveissä taistellut korpraali Ilmari Mattila.

HÄLYTYS on annettu, pikakiväärin mies juoksee asemaan.

Tykistö ratkaisuroolissa

SUOMEN tykistö pystyi Ihantalassa 30. kesäkuuta - 7. heinäkuuta 1944 keskittämään seitsemän neliökilometrin laajuisella painopistealueella 21 patteriston ja yhden järeän patterin tulen yhteen maaliin. Tämä tarkoitti yhteensä 247 tykin tulivoimaa. Kun puna-armeijalaisten niskaan lisäksi satoi ilmapommeja, monet hyökkäys-keskitykset hajosivat ennen kuin ne ehtivät lähteä liikkeelle kohti suomalaisen jalkaväen asemia. Tällä oli suuri merkitys Suomea kohti suuntautuneen Neuvostoliiton hyökkäyksen taltuttamisessa. Suomen tykistö ampui taistelussa arviolta 56000 laukausta. Vastaavasi Neuvostoliiton putket syytivät ilmaan yli 80 000 laukausta.

Tärkeä tekijä Suomen epäsuoran tulen tehokkuuden takana oli matemaattisesti lahjakas kenraali Vilho Nenonen. Hän oli keisarillisen Venäjän armeijassa oppinsa saanut tykistöupseeri, joka kehitti aselajia Suomessa pitkäjänteisesti. Nenonen muun muassa toi kranaatiheitimet Suomen armeijaan ja kehitti ilmavalokuvausta.

Eräänä kevättalven päivänä vuonna 1943 Nenosen puheille oli saapunut Maaselän suunnan tykistökomentaja eversti Eino Honko, joka esitteli hänelle korjausmuuntimen.

TYKISTÖN tarkastaja, kenraalimajuri Vilho Nenonen.

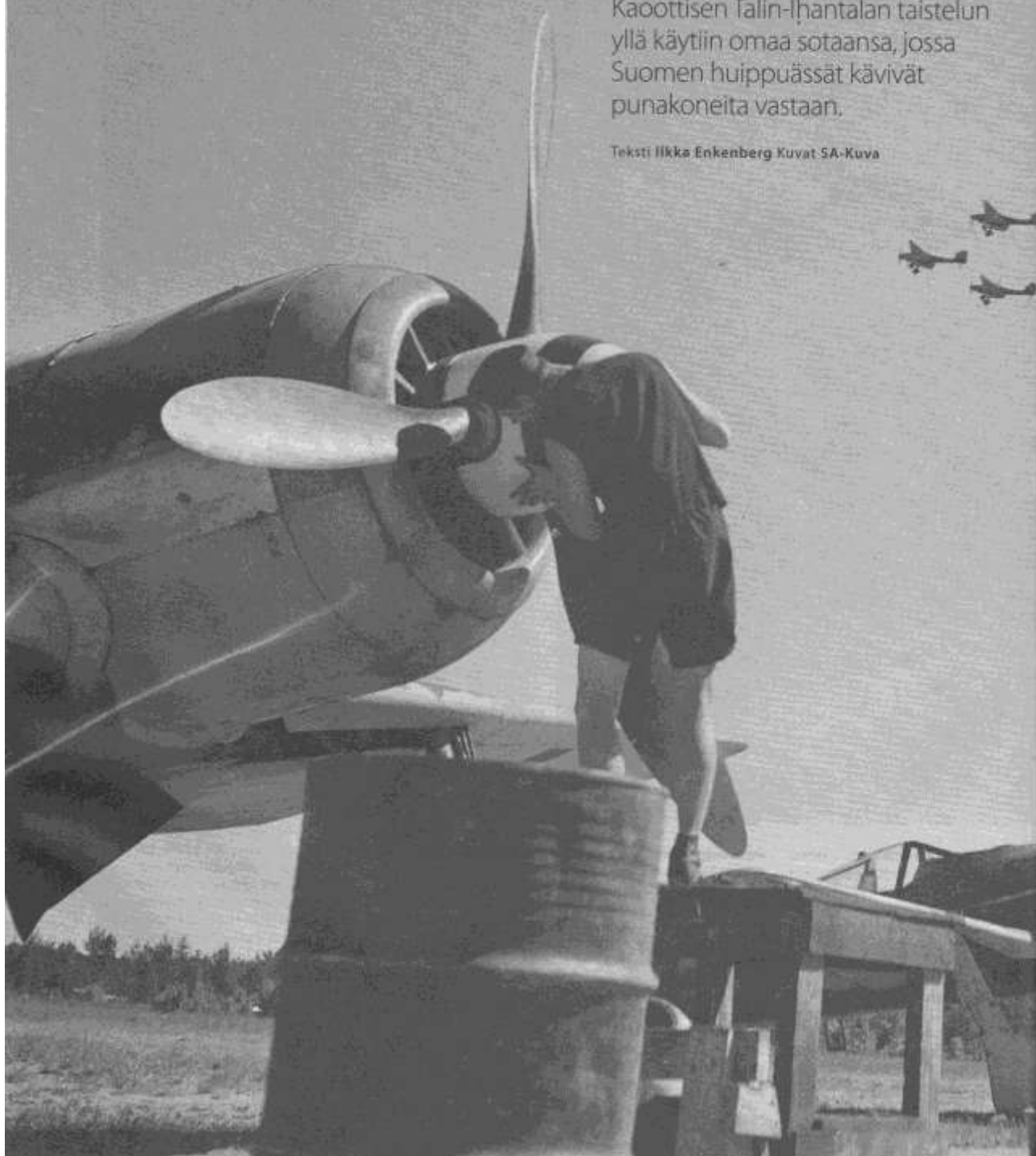
Sen oli kehittänyt hänen alaisensa, ampumakoulussa opettajana toiminut Unto Petäjä. Korjausmuuntimesta tuli Suomen tykistön salainen ase. Se määrättiin otettavaksi käyttöön saman vuoden heinäkuussa, eikä siitä sodan aikana kerrottu edes saksalaisille.

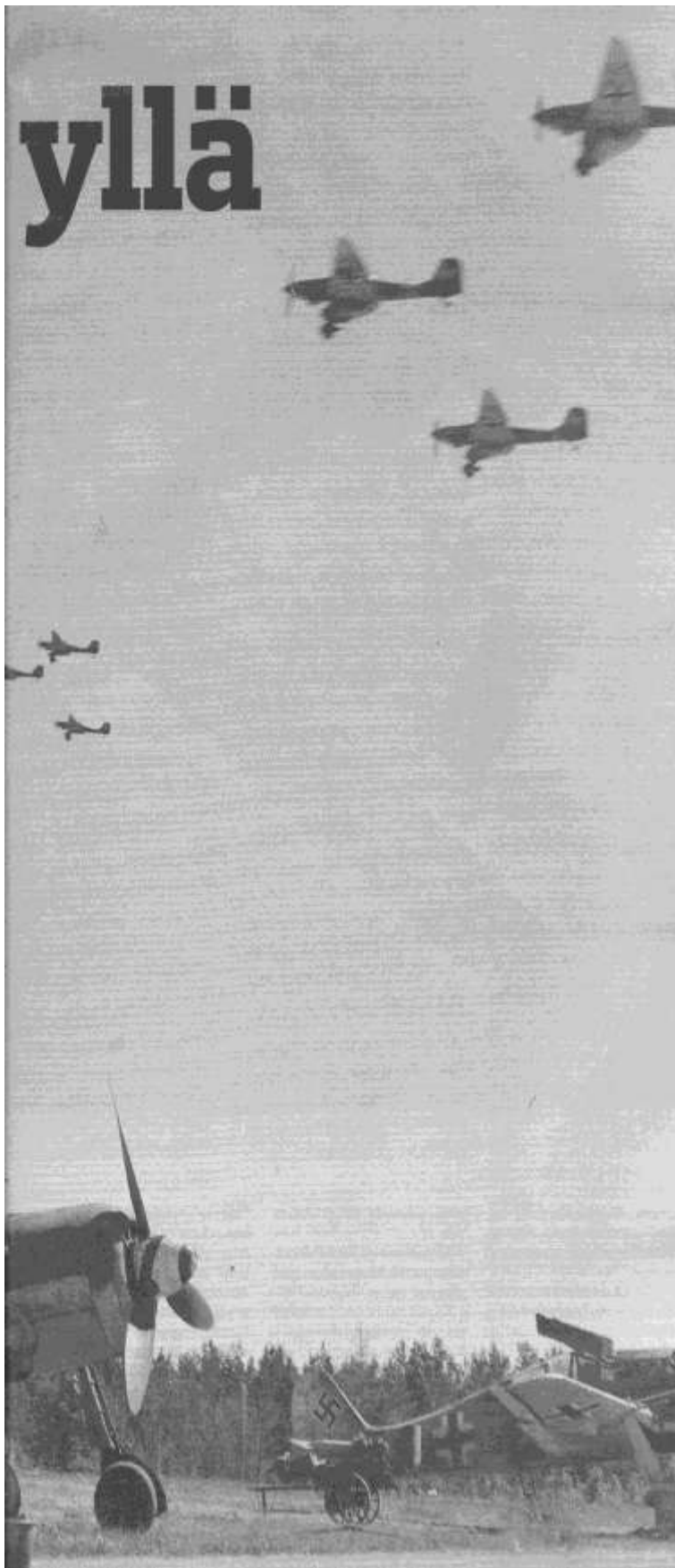
Tykistön tulenjohto perustui liikkuvaan tulenjohtajaan, joka ohjasi patterien tulta etumaastosta. Korjausmuuntimen avulla tulenjohtajan oli mahdollista ohjata tykkitulo tietämättä patterien sijaintia, mikä oli suuri etu, sillä useiden pattereiden tuli voitiin nopeasti kohdistaa pienelle alueelle. Minkään muun maan tykistö ei vuonna 1944 pystynyt samantyyppiseen tehokkuuteen, muualla maailmassa vastaavanlaisia tulenjohtajajärjestelmiä kehitettiin vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Tulimyrskyn

Kaoottisen Talin-lhantalan taistelun yllä käytiin omaa sotaansa, jossa Suomen huippuässät kävivät punakoneita vastaan.

Teksti Ilkka Enkenberg Kuvat SA-Kuva

TALIN-IHANTALAN taistelun riehussa Päämaja halusi tietää, onko Terijoen-Viipurin radalla tulossa lisää neuvostojoukkoja alueelle. Taivas oli täynnä Neuvostoliiton lentokoneita. Tehtävä oli epätoivoinen. Tiedustelulennolle lähtivät lentäjä-ässä Hans Wind ja väapeli Niilo Katajainen. Sää oli 28. kesäkuuta 1944 kirkas ja taivas pilvetön. Piilopaikkoja ei ollut. Parivaljakko havaittiin Viipurin yllä. Seitsemän nopeaa Jak-9-konetta oli pian heidän kimpussa, ja lisää neuvostokoneita saapui jatkuvalla syötöllä.

Taistelun alhaalta nähneet arvioivat, että lopulta kahta suomalaista oli vastassa 120 neuvostohävittäjää. Ilmassa oli sekava mylläkki, josta alkoi putoilla punatähdin koristeltuja koneita. Suomalaiset ehtivät pudottaa viisi vastustajan hävittäjää, kunnes Aircobran 37 mm:n ammus räjähti Windin selkäpanssarissa niskan kohdalla. Toinen ammus tuli lasin läpi olkapään yläpuolelta ja räjähti Messerschmittin mittaristossa.

KESÄKUUN lopulla Neuvostoliitto oli pakko pysäyttää. Taistelut olivat kuluttavia ja kaoottisia niin maassa kuin ilmassa. Osa joukoista vetäytyi yhä taaksepäin. Suomalaisen asemassa ajeli Neuvostoliiton panssarivaunuja.

Paitsi Suomen jalkaväki tärkeässä roolissa olivat myös tykistö ja ilmavoimat, jotka hyökkäsivät tarkalla tulellaan puna-armeijan hyökkäyskeskityksiä hajottamaan.

Neuvostoliitto lähetti Suomen kimppuun jatkuvalla syötöllä pommikoneita, jalkaväkeä kiusanneita maataistelukoneita ja näiden turvana pyörineitä hävittäjiä. Suomen lentäjät tekivät työtä vuorotta, jotta vihollisuhka ilmasta saataisiin torjuttua.

YKSI tärkeimmistä suomalaisten kohteista oli Talin sillat, jotka tuhoamalla rintama saatiin eristettyä Neuvostoliiton taustatuen ulottumattomiin.

LENTO-OSASTO

Kuhlmeyn Stuka-muodostelma ilmassa kesä-heinäkuun vaihteessa 1944.

TK-PIIRTÄJÄN kuvaus ilmataistelusta.

22. kesäkuuta 27 Suomen pommikonetta suojanaan 24 hävittäjää pommittivat Talin maantie- ja rautatiesilloja. Neuvostojoukot olivat juuri ryhmittymässä hyökkäystä varten, kun Suomen pommit putosivat taivaalta aiheuttaen suurta tuhoa ja sekasortoa.

24. kesäkuuta puolestaan osasto Kuhlmeyn Stukat tekivät kolme iskua Taliin tuhoten sillat. Samana päivänä osaston Focke-Wulf Fw 190 -hävittäjät pudottivat viidellä rynnäkölenolla seitsemän viholliskonetta. Osasto Kuhlmeyn menetti päivän aikana neuvostoilmatorjunnan tullessa neljä konetta.

Talin sillat olivat strategisesti tärkeä kohde, ja ne tuhottiin ja rakennettiin uudelleen taistelun aikana useita kertoja.

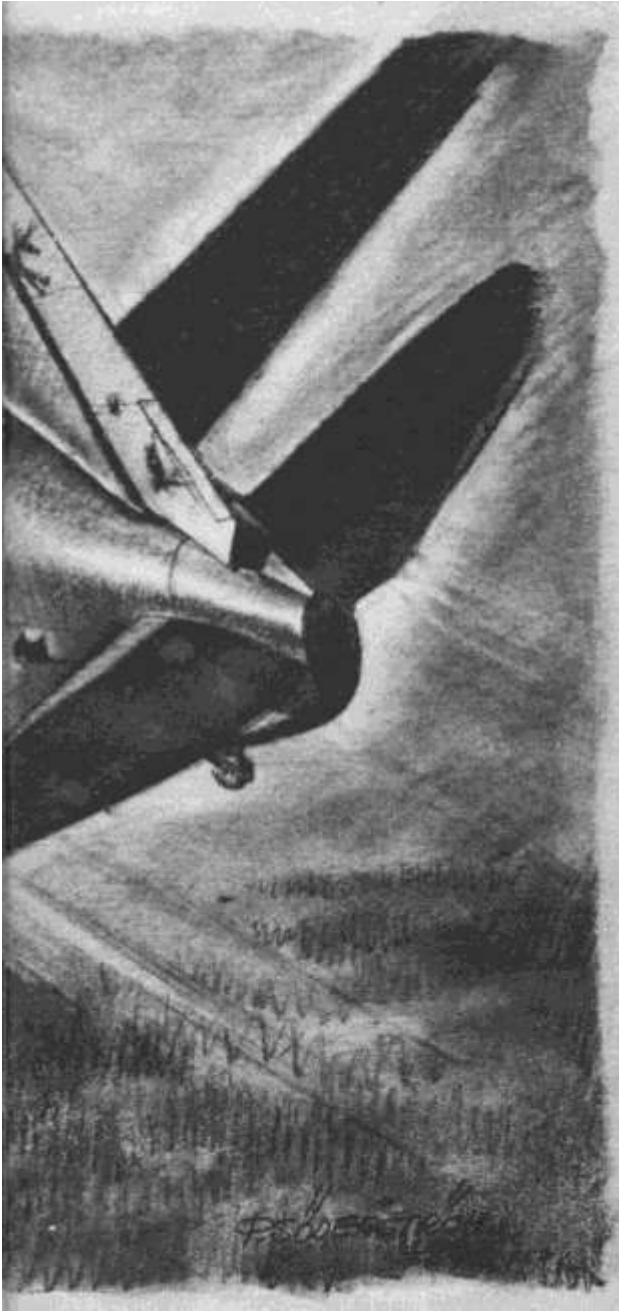
NEUVOSTOLIITTO hyökkäsi suurtaistelun yllä jättimäisillä osastoilla. Kapteeni Olli Puhakan lentue torjui 28. kesäkuuta noin 70 maataistelukoneen ja 40 hävittäjän tekemää hyökkäystä pudottaen yhden molempia.

Seuraavana päivänä Puhakan johtama 10 Messerschmitt-hävittäjän osasto kohtasi noin 100 puna-armeijan pommittajaa, 40 maataistelukonetta ja hävittäjiä muodostelmassa ja ampui alas kolme pommittajaa ja hävittäjän.

TAISTELUT saavuttivat lakipisteensä kesä-heinäkuun taitteessa. Ilmassa oli muun muassa lentomestari Ilmari Juutilaisen

"Mersu" yhdessä seitsemän muun kanssa. Lennettiin Ihan-talan yläpuolella, kun suomalaiset kohtasivat yhtä monta Aircobraa. Koneet olivat aluksi yhtenä suurena mylläkkänä ilmassa, kunnes ne hajaantuivat suuremmalle alueelle.

Juutilainen pääsi kahden venäläisen taakse. Syöksyessään alas venäläiset koettivat väistellä heiluttamalla koneitaan, mutta pian oli toinen matkalla kohti alhaalla odottanutta Viipurin toria. Toista Juutilainen ampui sen kaartaessa selkään.

Lisää neuvostokoneita tuli paikalle, yli 100 pommikonetta sekä lukuisa määrä hävittäjiä saattamassa eri korkeuksille porrastettuna. Tästä laumasta Juutilainen pudotti kaksi konetta. Muodostelma oli niin suuri, että pommikoneisiin oli mahdotonta päästä käsiksi. Pudotettuaan lastinsa ne kaikkosivat.

Suomalaisten lento jatkui osasto Kuhlmeyn Stuka-muodostelman suojaamisella, minkä jälkeen näkyviin tuli jälleen uusi Neuvostoliiton muodostelma.

Sen Il-2-maataistelukoneet sylkivät kuolemaa suomalaisten jalkamiesten päälle. Juutilainen sai yhden jyvälle ja ampui sen sivulta tuleen. Liekit löivät ohjaamon kohdalta ulos. Sen jälkeen oli vuorossa La-5, jonka kanssa Juutilainen kävi oikean syöksykilpailun. Taisto päättyi lopulta Juutilaisen sarjaan, joka osui vastustajan polttoainesäiliöön. Kone putosi taivaalta pitkä tuihantä perässään.

HANS Wind Suulajärven lentokentällä elokuussa 1943, jolloin hänen tilillään oli 33 ja yksi jaettu ilmavoitto.

Hans Henrik Wind

HANS Wind (30.7.1919-24.7.1995) oli klassinen lentäjäsankari: komea, sulavakäyttöinen ja terästäkin kovempi taistelija ilmassa. Lapsuudestaan lähtien Hans oli urheilullinen ja harrasti monipuolisesti eri lajeja miekkailusta jalkapalloon. Suojeluskunnassa repertuaariin kuului tietysti myös ammunta. Jo nuorena suunta oli kohti ilmavoimia. Talvisota meni vielä koulutuksessa, vaikka hinku ilmapölyihin oli kova. Jatkosodan Wind lensi pääosin Brewsterin ohjaimissa. Vuoden 1944 keväällä työkaluksi tuli Messerschmitt.

Näillä koneilla Wind teki 75 varmistettua pudotusta. Todellinen luku lienee paljon suurempi. Sodan jälkeen Wind pyrki elämään perhe-elämää. Se oli kuitenkin vaikeaa, koska selittämätön levottomuus vaivasi ilmojen ässä. Kuten moni muukin, hän haki lohtua pullosta. Sieltä sitä ei löytynyt, mutta Wind vältti itsetuhon muun muassa sitkeän vaimonsa ansiosta. Vasta elämänsä loppuvuosina hän ja muut veteraanit saivat sen arvostuksen, jota Wind oli kaivannut monta vuosikymmentä.

Eino Ilmari Juutilainen

ILMARI Juutilainen (21.2.1914-21.2.1999) pyrki nuoruudestaan lähtien määrätietoisesti lentäjän uralle. Hän palveli asevelvollisuusajanaan apumekaanikkona, jonka jälkeen hakeutui lentoaliupseeriksi. Kadettikouluun hän ei ehtinyt, sillä ei halunnut keskeyttää rintamalentoja koulun vuoksi. Juutilainen pudotti talvi- ja jatkosodan aikana varmiste-tusti 94 konetta, mutta arveli itse todellisen luvun olleen 128. Legendan mukaan yksikään neuvostolentäjä ei saanut osumaa Juutilaisen lentämiin koneisiin.

Ilmari Juutilainen oli iloinen karjalaispoika, joka tunnettiin ehtymättömästä elinvoimastaan ja huumoristaan. Hän opetti muita ja loi ympärillään olleisiin hengen, joka oli yksi menestyksen avaimista lentotaisteluissa. Hänellä oli hyvä näköjä hän oli luonnehdintojen mukaan "syntynyt lentäjäksi". Hän oli myös reilu lentokenttien maahenkilökuntaa kohtaan ja muisti, kuka mahdollistaa hänen pysymisensä ilmassa

Kaikkiaan suomalaislentäjät pudottivat tuon aamupäivän aikana 17 neuvostokonetta. **SUOMEN** pommittajat ja lento-osasto Kuhlmeyn tekivät 22. kesäkuuta ja 6. heinäkuuta välisenä aikana taistelualueella yhteensä 1020 pommituslentoa. Niiden yhteydessä pudotettiin 765 tonnia pommeja, joista Kuhlmeyn osuus oli yli 63 prosenttia. Kesäkuun 30. päivänä 15 Suomen "Mersua" torjui Ihantalan yläpuolella noin 200 Neuvostoliiton lentohyökkäystä pudottaen 16 lentokonetta. Niistä Ilmari Juutilainen ampui alas kuusi. Samasta päivästä alkaen suomalaiset torjuivat Neuvostoliiton hyökkäykset niin massa kuin ilmassa. Suomen radiotiedustelu sieppasi Viipurin koillispuolella olevien puna-armeijalaisten radiosanoman: "vihollisen ilmatoiminta on vahvistunut siinä määrin, ettemme enää pääse eteenpäin". Vielä heinäkuussa Talin-Ihantalan yllä käytiin kiivaita ilmataisteluita, mutta Neuvostoliitto siirsi parhaat lentäjänsä Aunukseen. Kannaksella partioineet kokemattomat Neuvostoliiton pilotit eivät yleensä uskaltaneet jäädä kohtaamaan suomalaisia ilmassa.

KONEESEENSA kaksi Aircobran osumaa saanut Hans Wind sai sirpaleita käteen, olkapäähän ja päähän. Koneen mittaristo katosi, ja kaasuvipu katkesi tyvestä. Wind työnsi savuavan koneensa syöksyyn ja tilasi ambulanssin valmiiksi Lappeenrannan kentälle. Laskeutuminen onnistui juuri ja juuri. Aivan liian suurella lähestymisnopeudella kenttään iskeytynyt hävittäjä pomppasi kolme kertaa kentästä ja kääntyi takaisin tulosuuntaansa aivan kentän päässä. Sen jälkeen Hans Wind menetti tajuntansa. Leikkaus oli vielä kesken, kun lentäjä heräsi sairaalassa Mikkelissä. Lääkäri otti juuri viimeistä sirpaleita ulos. Ympäristössä oli haavoittuneita, jotka valittivat tuskaansa. Windin vieressä oli mies, jolta oli amputoitu molemmat jalat ja toinen käsi. Radiossa kerrottiin, että Windille on myönnetty toinen Mannerheim-risti. Haavoittumisensa jälkeen hän ei enää palannut taisteluihin.

LENTO-OSASTO Kuhlmeyn Focke-Wulf Immolan kentällä 28. kesäkuuta 1944. Tulivoimainen hävittäjä oli erittäin tehokas neuvostokoneita vastaan.

Lento-osasto Kuhlmeyn

MANNERHEIMIN pyydettyä apua Saksalta Suomeen lähetettiin everstiluutnantti Kurt Kuhlmeyn komentama osasto, joka noin kaksinkertaisti Suomen puolella taistelleiden hävittäjä määrän Kannaksella. Osaston vahvuus oli noin 70 taistelukuntoista konetta. Pääkalustona olivat Junkers Ju 87 Stuka –syöksypommittajat sekä Focke-Wulf Fw 190 –hävittäjät.

Osasto Kuhlmeyn saapui Suomeen 12. kesäkuuta ja poistui 23. heinäkuuta. Tänä aikana saksalaiset pudottivat noin 100 Neuvostoliiton konetta, tuhosivat noin 200 panssaria ja lukemattomia siltoja. Kuhlmeyn tappiot olivat 27 konetta ja 23 surmansa saanutta lentäjää.

Messerschmitt Bf 109 G-6

Pituus: 8,9 m
 Kärkiväli: 9,9 m
 Teho: 1 475 hv
 Huippunopeus: 640 km/h
 Lakikorkeus: 12 000 m
 Lentomatka: 650 km
 Aseistus: 20 mm tykki, 2x13 mm kk

Bell P-39 Aircobra

Pituus: 9,05 m
 Kärkiväli: 11,1 m
 Teho: 1 200 hv
 Huippunopeus: 589 km/h
 Lakikorkeus: 10 700 m
 Lentomatka: 840 km
 Aseistus: 37 mm tykki, 4x12,7 mm kk

SUOMI sai vuonna 1943 käyttöönsä ajan vaatimuksia vastanneet hävittäjälentokoneet. "Mersut" annettiin parhaiden pilottien käsiin, ja ne olivatkin tehokkaita aseita. **AIRCOBRA** oli amerikkalainen hävittäjä, jota Yhdysvallat toimitti Lend-Lease-sopimuksen puitteissa Neuvostoliitolle, jonka pilotit pitivät koneesta.

MESSERSCHMITT-HÄVITTÄJÄ huollettavana taisteluiden välillä kesällä 1944.

TK-KUVAAJA Nils Helander Tupolev SB-2-pommikoneen tähytäjän paikalla Nummelassa kesäkuussa 1944.

Verta Vuosalmeen

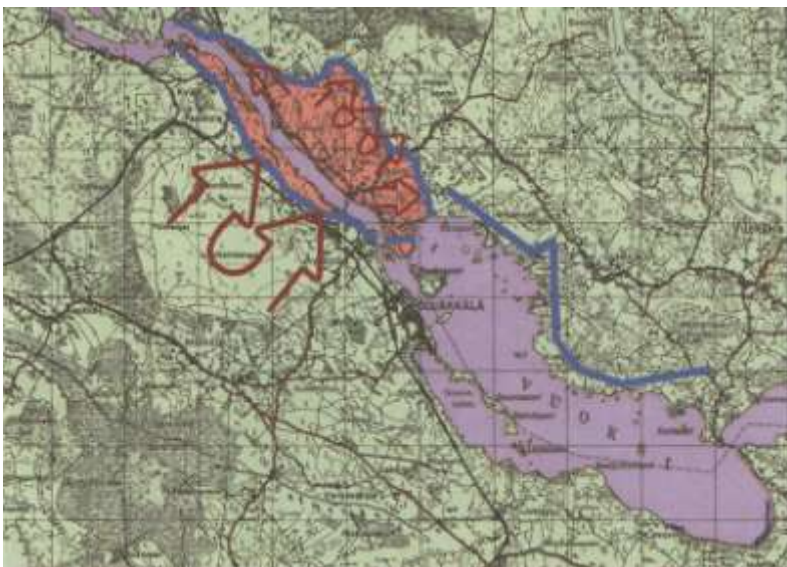
SELÄN takana virtasi Karjalan valtasuoni, vuolas Vuoksi. Äyräpään ja Kylä-Paakkolan korkealla harjulla kohti lounasta tähyilleet suomalaiset sotilaat tiesivät, mitä sieltä oli tulossa. Tästä se oli yrittänyt ennenkin.

Hyökkäykset VKT-linjan murtamiseksi alkoivat samaan aikaan 4. heinäkuuta molemmilla sivustoilla, läntisessä päässä Viipurinlahdella ja idässä Vuosalmeella. Kun 23. Armeijan komentaja Aleksandr Tserepanovin yritykset suomalaislinjojen puhkaisemiseksi olivat tyssänneet Noskuanselän kallioihin ja niiden suojiin puretutneiden puolustajien vastarintaan, hän sai lähteä.

Leningradin Rintaman komentaja Leonid Govorov nimitti Tserepanovin tilalle kenraaliluutnantti Vasili Svetsovin. Samalla 23. Armeijan tähtäin siirrettiin Noskuasta Vuosalmeelle. Edeltäjän erottaminen oli motivoimassa uutta komentajaa. **SUOMALAINEN 2.** Divisioona oli vetäytynyt kokonaisuudessaan aamuyöllä 20. kesäkuuta Vuoksen pohjoisrannalle - Äyräpään sillanpään puolustajia lukuun ottamatta. Harjanteet olivat strategisesti tärkeitä. Pohjoisranta oli alavaa, ja vihollinen olisi päässyt liian helposti tulittamaan suorasuuntauksella keskeneräisiä suomalaisasemia. Harjun takaa vihollisella taas ei ollut suoraa maanäkyvyyttä vastarannalle.

Suomalaisten perässä tulleet venäläiset olivat yrittäneet Vuoksen yli suoraan liikkeestä, mutta heidät oli pysäytetty. Sen jälkeen Tserepanov oli keskittänyt päävoimansa Noskuuan. Kukaan Äyräpään puolustajista ei liene kuitenkaan ollut niin optimisti, etteikö olisi osannut odottaa sen vielä tulevan. Se seikka oli kummasti antanut puhtia lapion heiluttamiseen asemien vahvistamiseksi, varsinkin, kun parin sadan metrin päästä edestä kuului koko ajan vieraskielistä pulinaa. Oli heitä valmisteltu tulevaan tehtävään omastakin takaa. Tyrjän rykmentin komentaja, eversti Adolf Ehrnrooth oli päiväkäskyssään sanonut, että puolustettavana oli VKT-linjan kenties vaikein lohko. Näistä asemista ei kuitenkaan peräydyttäisi, pelotonta uhrivalmiutta edellyttänyt Ehrnrooth oli ilmoittanut. Verta myllyyn komentaja oli lisännyt sanomalla, että rintamakarkureihin suhtauduttaisiin "järkähtämättömän puolustustaistelun hengen mukaisesti".

VIHOLLINEN aloitti läpimurtohyökkäyksensä aamuneljältä jo tutuksi käyneellä kaavalla - valtaisalla tykistökeskityksellä, jota tuki toista sataa pommi- ja maataistelukonetta. Kun tulivalmistelu loppui, edestä alkoi kuulua panssarivaunujen kolinaa ja tuttuja uraa-huutoja. Kaksi puna-armeijan divisioonaa kävi päin harjanteilla puolustuksessa olleita kahta suomalaispataljoonaa. Venäläiset pääsivät Tyrjän rykmentin lohkolle Vuoksen rantaan asti, mutta heidät lyötiin vastaiskulla takaisin. Kenties entisajan sankarhengen tervehtivät suomalaista sotilaista, joka raivon kyynelissä taisteli omasta ja isänmaansa elämästä. Päivän aikana pääosa aamulla menetetyistä tukikohdista vallattiin takaisin. Ilalla ylikersantti Veikko Pajunen löysi eteentynneystä pesäkkeestä aseveljensä Vil-

NEUVOSTOJOUKOT pääsivät lopulta vesistön yli mutta eivät pystyneet laajentamaan sillanpää-asemaansa.

SOTILAS taluttaa toveriaan joukkosidontapaikalle Vuosalmeella heinäkuussa 1944.

Karjalan kannaksen viimeiset suurtaistelut käytiin Vuoksen rannoilla, jossa suomalaiset tekivät kaksi vihollisen jalkaväkiarmeijakuntaa taistelukyvyttömäksi.

Teksti Jukka Halonen Kuvat SA-Kuva Kartta Matti Halonen

”Edestä alkoi kuulua panssarivaunujen kolinaa ja tuttuja uraahuutoja.

KAKSI Vuosalmen taisteluiden veteraania vaihtaa kuulumisia 24. heinäkuuta.

jo **Kartilan** jäännökset. Virtain Karttipäin veljessarjasta kaksi oli jo kaatunut jatkosodan hyökkäysvaiheessa, Viljo oli siis kolmas. Neljäs, **Feeliks**, seurasi veljiään kahta päivää myöhemmin Äyräpäässä sankarihautaan.

Pajunen satoi kranaatin täysosumasta menneen Viljon jäännökset vaateriekaleilla, vyöllä ja piikkilangalla ja kantoi ruumiin rantaan. Siellä olivat odottamassa taistelussa haavoittuneet pääsyään Vuoksen yli yön hämärissä. "He odottivat yötä toivoen sen tuovan mukanaan pelastuksen. Tai kenties joku heistä rukoili, että armelias täysosuma lopettaisi tuskan ja kauhun... He eivät kyenneet suojautumaan, heidän osansa oli vain odottaa, toivoa, kärsiä, alistua..."

ÄYRÄPÄÄN ja Kylä-Paakkolan harjanteilla taisteltiin verisesti viisi päivää, kunnes niistä oli kokonaan luovuttava 9. heinäkuuta. Sillanpäässä oli taistellut noin 7000 suomalaista sotilasta, joista puolet kaatui, haavoittui tai katosi. Puna-armeijan 98. Armeijakunta oli kulunut hyökkäyksissä taistelukyvyttömäksi.

Vuoksen ylitehtävän sai nyt uusi armeijakunta, joka yritti Vuoksen yli suoraan liikkeestä. Vuoksi täytyi viiden kilometrin matkalta paksun savuverhon suojin vastarannalle pyrkivistä moottorilautoista ja syöksyveneistä. Suomalaisen hurja tykistö tuli tuhosi panssarivaunujen kuljettamiseen tarkoitettua lautoja, mutta jalkaväki pääsi pureutumaan vastarannalle. Ihantalan ja Viipurin rintamat olivat vakiintuneet, ja suomalaiset saattoivat keskittää tykistöä ja ilmatukea Vuosalmelle. Kannaksen joukkojen komentaja, kenraaliluutnantti Lennart Oesch määräsi myös Panssariprikaatin vahvistamaan puolustusta. Taistelut jatkuivat armottomina.

Vuoksen pohjoisrannan linja taipui, mutta ei koskaan taittunut. Mäihinnousun tehnyt 115. Armeijakunta oli jauhautunut suomalaistulussa sekun taistelu-kyvyttömäksi. Vihollinen vaihtoi joukkojaan ja siirtyi 15. heinäkuuta lopullisesti puolustukseen.

Heinäkuun puolivälissä eversti Ehrnrooth piti Orava-kydössä katselmuksen ja pyysi kaikkia Tyrjän rykmentissä alusta asti mukana olleita astumaan esiin. Toisen komppanian kohdalla tuon askelen otti vain yksi mies, sotamies **Toivo Turunen**.

ANTAUTUNUTTA venäläistä tarkastetaan
Telkarsaassa 1. heinäkuuta 1944.

Viipurinlahden laineet sekoittuivat heinäkuussa 1944 vereen. Vihollinen ei koskaan päässyt pohjoisrannalle elävänä.

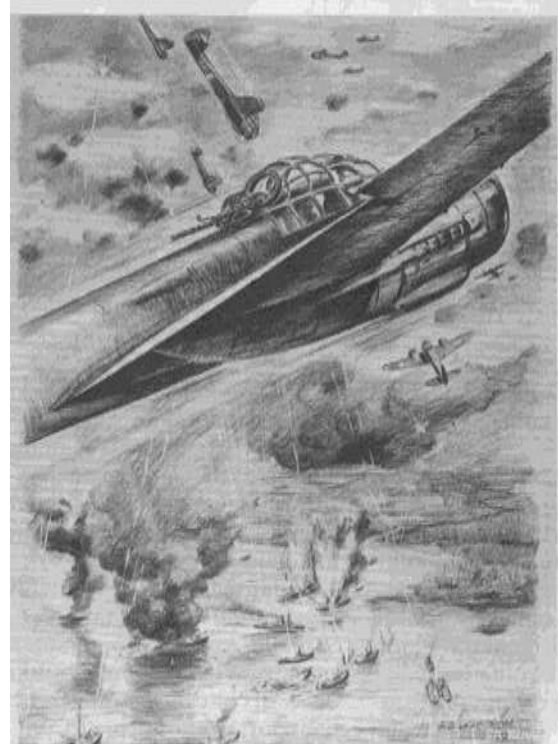
Teksti Jukka Halonen Kuvat SA-Kuva Kartta Matti Halonen

KENRAALILUUTNANTTI Ivan Korovnikovin piti alkuperäisten suunnitelmien mukaan siirtyä viimeistään 26. kesäkuuta johtamaan puna-armeijan toisen portaan hyökkäystä kohti Salpa-linjaa, mutta suunnitelmat jäivät paperille. Korovnikov oli edelleen Viipurin eteläpuolella.

Ensimmäinen porras ei koskaan puhkaissut suomalaisten puolustuslinjaa, vaan 21. Armeija pysähtyi Ihantalaan ja 23. Armeija Nos-kuaan.

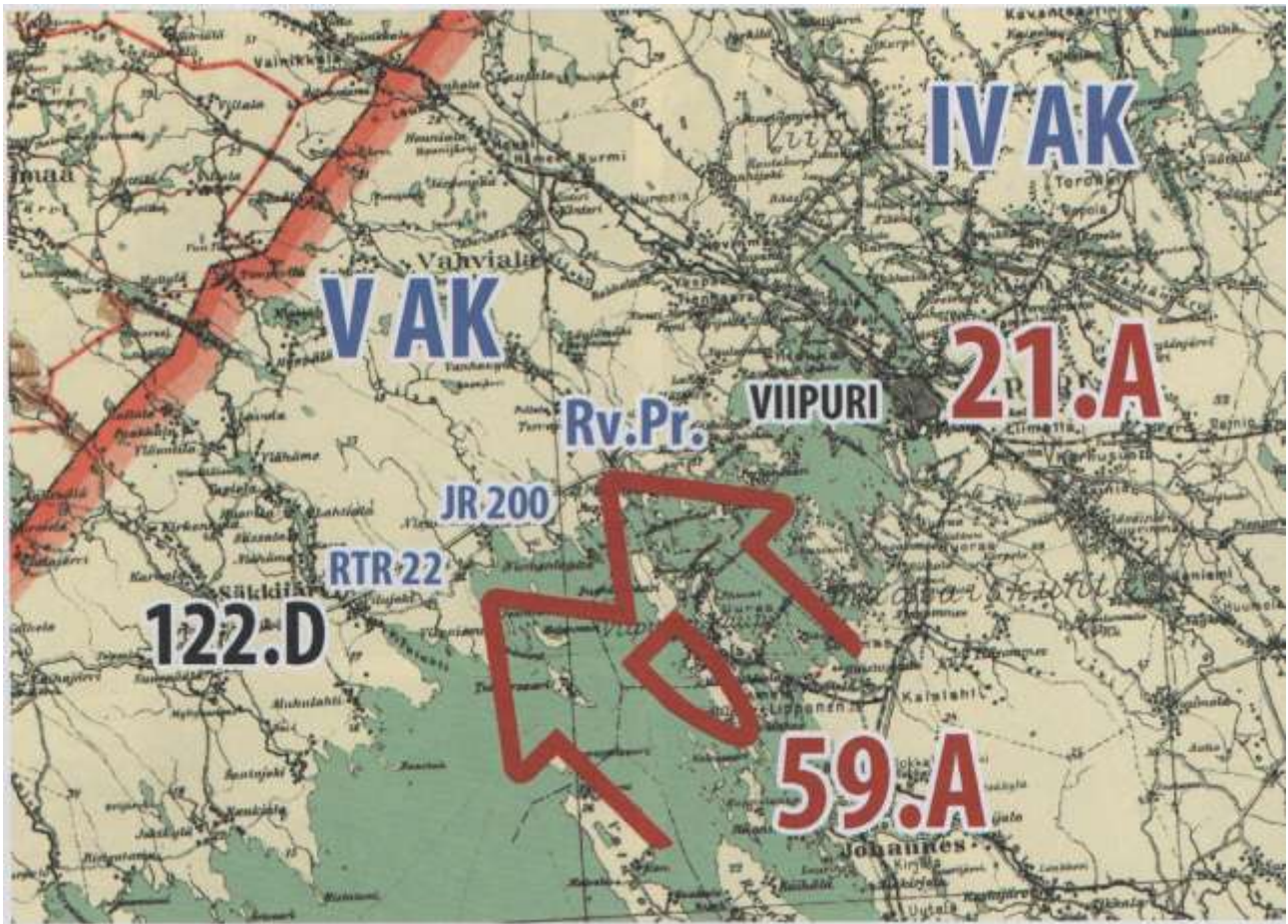
Leningradin Rintaman komentaja, Neuvostoliiton marsalkaksi ylennetty Leonid Govorov oli saanut Moskovasta tylyn viestin. Lisää joukkoja ja aseita ei enää Karjalan Kannakselle lähetettäisi. Govorovin oli tulta toimeen sillä, mitä hänellä oli.

Vaikka Govorov alkoi olla Moskovan suuntaan heikoilla, sitä hän ei edelleenkään ollut suomalaisiin puolustajiin nähden. Puna-armeijan ylivoima oli edelleen murskaava. Kun perhana ei päässyt yli, se yritti ohi. Viipurinlahdelta ja Vuosalmelta avautuisi tie suomalaisten joukkojen selkään, ja reitit olivat jo talvisodasta tuttuja.

- MIEHIÄ taistelun jälkeen Viipurinlahden rannikolla 4. heinäkuuta.
- NEUVOSTOLIITON laivastokeskityksiä pommitetaan Viipurinlahdella tukipiirtäjän piirroksessa.
- TAISTELUN uhreja Viipurinlahden taisteluiden jälkeen.

PUNA-ARMEIJA yritti kourata suomalaisten selustaan Viipurinlahden saarten kautta.

uuteen yritykseen, joka käynnistyi 4. heinäkuuta. Uuteen hyökkäykseen vihollinen lähti 224. Divisioonan voimin. Se kuulutti tulostaan rajulla tykistön ja kranaatin-heittimistön tulella, jota tukivat pommikoneet ja maataistelukoneet. Kolme rykmenttiä ahtautui erilaisiin aluksiin, jotka suuntasivat kohteisiinsa. Päämäärinä olivat samat saaret. Asetelma oli hankala niin puolustajalle kuin hyökkääjälle, sillä molemmilla oli selän takana meri. Haavoittuneiden poissaanti oli arpapeliä.

SUONIONSAARESSA suoja-savun turvin tehty maihinnousu onnistui. Uudenmaan Rakuunarykmentin joukot ajettiin kahden vihollisrykmentin voimin saaren pohjoispäähän. Saapuneista suomalaisvahvistuksista huolimatta saaresta jouduttiin luopumaan kuuden tunnin taistelun jälkeen. Myös vieriset Esisaari ja Ravansaari menetettiin. Johanneksesta lähti Teikaria valtaamaan venäläisten 160. Jalkaväkirykmentti. Taivas iski tulta täälläkin, kun suomalais-tykistö tulitti saapuvia maihinnousualuksia, ja ilmassa häärivät punatähtiset maataistelukoneet ja sinihakaristiset pommikoneet. Melansaari onnistuttiin pitämään raivoisesti taistellen. Samalla syntyi suomalainen sankaritarina. Kun kaikki upseerit olivat kaatuneet tai haavoittuneet, korpraali Viljo Vyryläinen otti komennon käsiinsä, järjesti puolustuksen ja johti miehet vastahyökkäykseen. Hän valtasi parikin konekivääripesäkettä ja evakoi haavoittuneita. Vyryläisestä tuli Mannerheim-ristin ritari.

”Kun kaikki upseerit olivat kaatuneet tai haavoittuneet, korpraali Viljo Vyryläinen otti komennon käsiinsä.

Suomalaiset saivat vahvistuksia ja maihinnousseita vihollisia ryhdyttiin vyöryttämään saaren eteläkärkeen. Taistelut jatkuivat läpi yön ja aamun tunteina venäläiset saatiin hädetyksi mereen. Vihollisrykmentin 1136 miehestä palasi taistelun päättyttyä 82 takaisin. Samaan aikaan oli käyty meritaistelu, kun taisteluosasto Arhon kaikkiaan 16 alusta oli hälytetty estämään viholliskuljetuksia Teikariin. Vihollinen lähetti suomalaisten tykkiveneiden ja moottoritorpedoveneiden kimppuun omat torpedoveneensä ja raivaajansa sekä maataistelukoneet. Vanhanaikaiset suomalaisalukset joutuivat alakynteen ja vetäytyivät vaurioita saaneina lähtösatamaansa.

KOROVNIKOV ei suinkaan luovuttanut. Hän lähetti Teikariin lisää elävää voimaa tuoreesta 124. Divisioonasta. Jälleen hyökkäystä pohjustettiin rajulla tulivalmistelulla, joka pirstoi saaren kallioita. Reservejä ei ollut enää lähettää, ja mahdolloman edessä suomalaiset joutuivat jättämään Teikarin. Viimeiseksi muita suojaamaan jääneet joutuivat uimaan pahimmillaan parikin kilometriä. Se oli vihollisen tulesa ja taisteluista uupuneena rankka koettelemus, eivätkä kaikki selvinneet. Seuraavina päivinä neuvostojoukot yrittivät jatkaa uusista asemistaan lahden ylitse. Vastarannalla saatiin vaihdetuksi kuitenkin joukkoja. Polttopisteessä Uuraan lohkolla rintamavastuuseen siirtyi saksalainen 122. Jalkaväkidivisioona. Suomalaisten ja saksalaisten tykistö tuli tappavan tarkkaa, ja kaikki maihinnousuyritykset saatiin torjuttua, viimeistään rantaviivalle. Hyökkäyksen pääosassa ollut 224. Divisioona kutistui Viipurinlahdella suomalaistulussa kolmasosaan. Se määrättiin 10. heinäkuuta Uuraan saaristossa ryhmittymään puolustukseen. Sama käsky tuli Teikarissa 124. Divisioonalle. Rintamalinja pysyi paikoillaan sodan loppuun asti.

LENTOLEHTISTEN
levitystä Aerialimassa
27. kesäkuuta 1944,
jolloin kaupungista
tuovuttin.

U-asema kestää

Puna-armeija pysäytettiin Laatokan koillispuolella U-asemaan. Vetäytyminen Syväriältä oli raskas niin puolustajalle kuin hyökkääjälle.

Teksti Jukka Halonen Kuvat Jukka Halosen arkisto, SA-Kuva Kartta Matti Halonen

SOTAMIES Onni Hämäläinen katseli 11. komppanian uusia, Katitsalammen eteläpuolisia asemia 13. heinäkuuta 1944 Syskyjärvellä U-asemassa.

"Ei ollut kuin siellä täällä vähän kaivettuja juoksuautoja. Meidän komppanian kohdalla ollut pätkä ylsi polveen saakka." Laatokan koilliskulmalla Pitkärannasta Loimolaan kartalle merkitty U-asema oli saanut nimensä pääsuunnittelijansa ja varustamistöiden johtajansa **Yrjö Urton** mukaan. Periaatteessa aseman linnoittaminen oli aloitettu joulukuussa 1943. Käytäntö oli ollut toinen.

JR 45:n lohko Syskyjärvellä ei sijainnut suoraan idästä länteen kulkeneiden teiden varressa, joten sitä oli linnoitettu vielä huonommin. Parhaat varustukset olivat Uomaassa ja Pitkärannassa. "Kun me sinne tultiin ja huomattiin, minkälaisia ne asemat oli, niin jotkut pojat meinasivat, että tänne ei varmasti jäädä. Jäätiinpä kuitenkin."

TAKANA oli tuskien taival. Jalkaväkirykmentti 45 oli irtautunut asemistaan Syvärin eteläpuolelta Jandebajoelta 18. kesäkuuta. Varmistukset olivat jättäneet juoksuhaudat pari päivää myöhemmin. Kolmas pataljoona ja samalla sen 11. komppania oli käsketty Syvärinkaupungista vielä varmistamaan Paavoilan lohkoa, josta sitten pikakomennuksella marssittiin yksin tein 60 kilometriä yön läpi PSS-asemaan Mäkrijärvelle, vihollisen maataistelukoneiden saattamana.

		Pataljoonan tappiot viikkotapauksissa viikkona 15.7.44 mennessä:	
		Kaatumisia	0 + 8 + 20
		Haavoittuneita	12 + 13 + 104
		Kadonneita	0 + 2 + 7
		Täydennysjoukko on venturoivana viikkona 7.7.44 2 + 53 + 22.	
Päivämäärä		Viholliselta kuitittut tappiot 15.7.44 mennessä:	
20.6	Jundaba	Kaatumisia	20 m.
24.6	Kätkätjärvi	- -	30 m.
26.6	Kotkatjärvi	- -	120 m. - sattu 16 koiraa ja 2 kpl.
29.6	Varloja	- -	40 m. - - 2 kpl. (kuluu sisätiloissa, Uusjärven suuta 29.6.)
30.6 - 1.7	Punila	- -	25 m.
3.7 - 4.7	Palojärvi - Tulomajuri	- -	140 m. - sattu 1 post. tykki. Tulotkin 3 pav. (post. miehet)
6.7 - 7.7	Käänäselki	- -	80 m. - - 2 kpl. - - 2 - - - -
10.7.	U-linja	- -	45 m. - - - - 4 - - - -
14.7.	Syysjärvi	- -	25 m. - sattu 2 vammaa ka. 293 ja 302.
		Yhteensä 585 m.	

JALKAVÄKIRYKMENTTI 45:n kolmas pataljoona kirjasi vetäytymisvaiheen omat tappiot ja arviot vihollisille tuottamistaan tappioista sotapäiväkirjaan. Omat tappiot on eritelty muodossa upseerit+aliupseerit+sotilaat.

Marssiessa alajuoksulta oli kuulunut taistelujen kumua. Puna-armeija oli aloittanut 21. kesäkuuta suurhyökkäyksensä Syvärin yli. Mäkrijarvelle asemien eteen vihollinen oli ehittänyt perässä juhannuspäivänä. Piikkilangat eivät olleet sen rynnäköä pysäyttäneet, eikä suomalaisten tulitukseen. "Siinä ne kaatuivat ja uudet tulivat ruumiskasojen päältä."

Usean tunnin tulitaistelun jälkeen komppania oli saanut vetäytymiskäskyn. Linja oli murtunut oikealta puolelta, kun konepistoolimiehiltä olivat patruunat loppuneet. Sotamies Hämäläinen oli ottanut oman Lahti-Saloranta -pika-kiväärinsä ja lähtenyt muiden mukana.

JÄLLEEN oltiin liikkeessä. Kolmas pataljoona oli saanut käskyn kiertää Kuittisiin, jossa se oli räjäyttänyt sillat. Siellä yli-kersantti Arvo Lehtonen oli kaatunut. Hän oli saanut jostakin leipälaatikon ja voita ja jakanut vanikoita porukalleen. Siinä hän oli lausunut, että olisi kiva saada sopivan kokoinen sirpale sopivaan paikkaan.

”Siitä ei mennyt kuin hetki. Maataistelukoneet tulivat. Istuin ylikessun vieressä. Olin sen verran lyhyempi mies, että sirpale osui häneen eikä minuun.”

”Komppania marssi surkeita kinttopolkuja pitkin taakse päin pysähtyen jatkuvasti taistelemaan. Pataljoona oli jatkanut vesisateessa, märkänä ja uupuneena Tsilmijärven kautta Kotkat-järvelle. Jalat olivat erityisen kovilla 53 kilometrin marssin jäljiltä. Lepoa ei tullut, sillä vihollinen oli ehtinyt vielä samana iltana asemien eteen häiriten tulellaan. Seuraava 26. kesäkuun päivä oli taisteltu jälleen. Se päivä oli ollut rykmentin siihen asti verisin. Tavalliset sotamiehet eivät tieneet, että jo kymmenen päivää aiemmin ylipäällikkö oli antanut käskyn järjestelmällisestä vetäytymisestä Aunuksesta U-asemaan. He saivat elää hetken kerrallaan, jos pysyivät hengissä. Kenties oli hyväkin, että sitä tietoa ei ollut - se olisi saattanut pistää saappaisiin liikaa vauhtia.

HÄMÄLÄISEN komppania oli vain yksi pieni palanen siinä suuressa vetäytymisoperaatiossa, joka oli käynnissä. JR 45 oli osa 8. Divisioonaa, jonka tuli pitää rintamalinja kasassa Aunuksen kannaksen keskellä. Sen vasemmalla puolella oli peräytymässä 7. Divisioona. Oikealla puolella Laatokan rantakaislalla, jossa vihollisen painopiste oli ollut, olivat 5. Divisioona ja 15. Prikaati. Jälkimmäiset joukot olivat kiertäneet Tuuloksen maihinnousun.

Armeijakunnan komentaja, kenraalimajuri **Aarne Blick** oli antanut vetäytymiskäskyn PSS-asemasta juhannuspäivänä kello 22.10. JR 45 oli pidätellyt vihollista Kotkatjärvellä, ettei se saanut sieltä suoraan Äänislinnaan vievää tietä haltuunsa. Äänis-linnasta luovuttiin yöstä vasten 27. kesäkuuta. Näin JR 45:n vetäytyminen saattoi jatkua uudelle puolustuslinjalle Vitelen-Säämäjärven tasalle. Hämäläisen komppanian kohdalla se oli tarkoittanut Varloita. Liikuntasota näytti surkeimmat puolensa. Konepistoolimies **Martti Karjalainen** oli "saanut jakauksen päähänsä" Kotkatjärvellä. Vaikka haava ei ollut paha, huoltokolonnan kyydissä hän oli vailla hoitoa menehtynyt haavakuumeeseen. Komppania marssi surkeita kinttopolkuja pitkin taakse päin pysähtyen jatkuvasti taistelemaan.

"Kyllä me marssimme, emme juosseet. Eikä sitä paitsi olisi edes jaksettu juosta. Mukaan annettiin aina kolmen päivän kuivamuona.

PIKAKIVÄÄRIMIES Onni Hämäläinen kuului Jalkaväkirykmentti 45:n kolmanteen pataljoonaan. Hänellä on tallessa vielä hihamerkki (pikkukuva), jossa on Kolmen kannaksen koukkaajien tunnus. Nuolet kuvaavat Karjalan, Maaselän ja Aunuksen kannasta. Kaksi punaista viivaa ovat uusija vanha valtakunnan raja, jotka ylitettiin.

Parastansa siinä oli vanikkaa, voita, juustoa ja homehtunutta makkaraa."

LÄMMINTÄ keittoa oli sentään saatu 1. heinäkuuta. Sitä iloa olisi saattanut vähentää tieto, että oltiin vasta puolivälissä. Sitä paitsi punatauti oli alkanut riehua, ja riu'ulla oli aina tungosta, jos sellainen oli saatu tehdyksi.

Komppania kiersi Vieljärven eteläpuolta kohti Tulemajärveä. Perille päästiin 12 tunnin marssin jälkeen aamuyhdeksältä. "Se maasto oli pitkin matkaa semmoista soista - lepikkoa ja vitikkoo." Koko marssin ajan oli satanut vettä, joka oli tehnyt vetäytymisen suo-maastossa vielä hikisemmäksi ja liukkaammaksi. Tulemajärven koillispuolella komppania oli päässyt nukkumaan puoli-joukkueteltoihin. Se oli ollut ensimmäinen kerta lähdön jälkeen, kun kolmas pataljoona ei ollut etulinjassa.

Uupumuksen merkit paistoivat nuorten sotilaiden uurtuneilta kasvoilta. He olivat likaisia, kuolemanväsyneitä, ruokottomia. Jos jollakin kädet tärisivät, ne eivät tärisseet pelosta, vaan väsymyksestä.

” He olivat likaisia, kuolemanväsyneitä, ruokottomia.

Viivytystaistelut jatkuivat. Vanha raja oli ylitetty Tulema -joen yläjuoksulla 5. heinäkuuta. Joki oli pakkokin ylittää, kun vihollinen oli murtanut omien asemat alajuoksulla jo edellisenä päivänä.

"Meillä ei ollut mitään tietoa yleistilanteesta. Emme edes

tienneet, missä kohtaa kartalla olimme. Jokaisen järven ja kylän nimeä ei kerrottu, tai ainakaan ne eivät jääneet mieleen. Se me kyllä tiedettiin, että vanha raja oli ylitetty. Näkyihän se jo silmilläkin puuttomana vyöhykkeenä."

Komppania marssi Käsna-selkään. Sieltä se kyyditettiin Ylä-Lemettiin. Tarkalleen ottaen nyt oltiin perillä U-ase-massa. Joukko majoitettiin linnoitusjoukkojen parakkeihin. Edellisen kerran katto oli ollut pään päällä kolme viikkoa sitten Jandebajoen korsuissa. Päivä jäi muutenkin sotamies Hämäläisen mieleen. "Se oli seitsemäs seitsemättä ja istuin seitsemäntenä kannon nokalla vuoroani odottamassa." Hänen päästään parturoitiin sinä iltana tukka pois viimeisen kerran.

Yö oli kulunut rauhallisesti. "Ympäriällä oleva hiljaisuus tuntui miesten kertoman mukaan luonnottomalta", kirjattiin sotapäiväkirjaan.

VIIMEISET suomalaisjoukot kiirehtivät kohti U-asemaa Äänislinnan tietä pitkin. Hämäläisen komppania määrättiin vastaanottoasemiin lähelle Lava-järveä. Siellä kolmas pataljoona joutui 10. heinäkuuta jatkosodan pahimpaan tykistökeskitykseen - omien puolelta.

"Edestä tuli omia miehiä ja heidän perässään vihollisen panssarivaunut. Tykistömme ampui takaa lyhyttä sulkutulta, ja me jouduimme sen alle. Siinä osui ainakin kymmeneen ukkoon. Meidän komppanianpäällikkömme Jaakko Anttilakin haavoittui silloin." Kapteeni Anttila menehtyi haavakuumeeseen kuukautta myöhemmin.

Suomalaiset joukot pääsivät läpi ja pataljoona irtautui asemistaan, viimeisenä vihollista pidätteli 11. komppania. Sen paluutie katkesi, ja Hämäläinen joutui muiden mukana rämpimään pitkin korpia omalle puolelle.

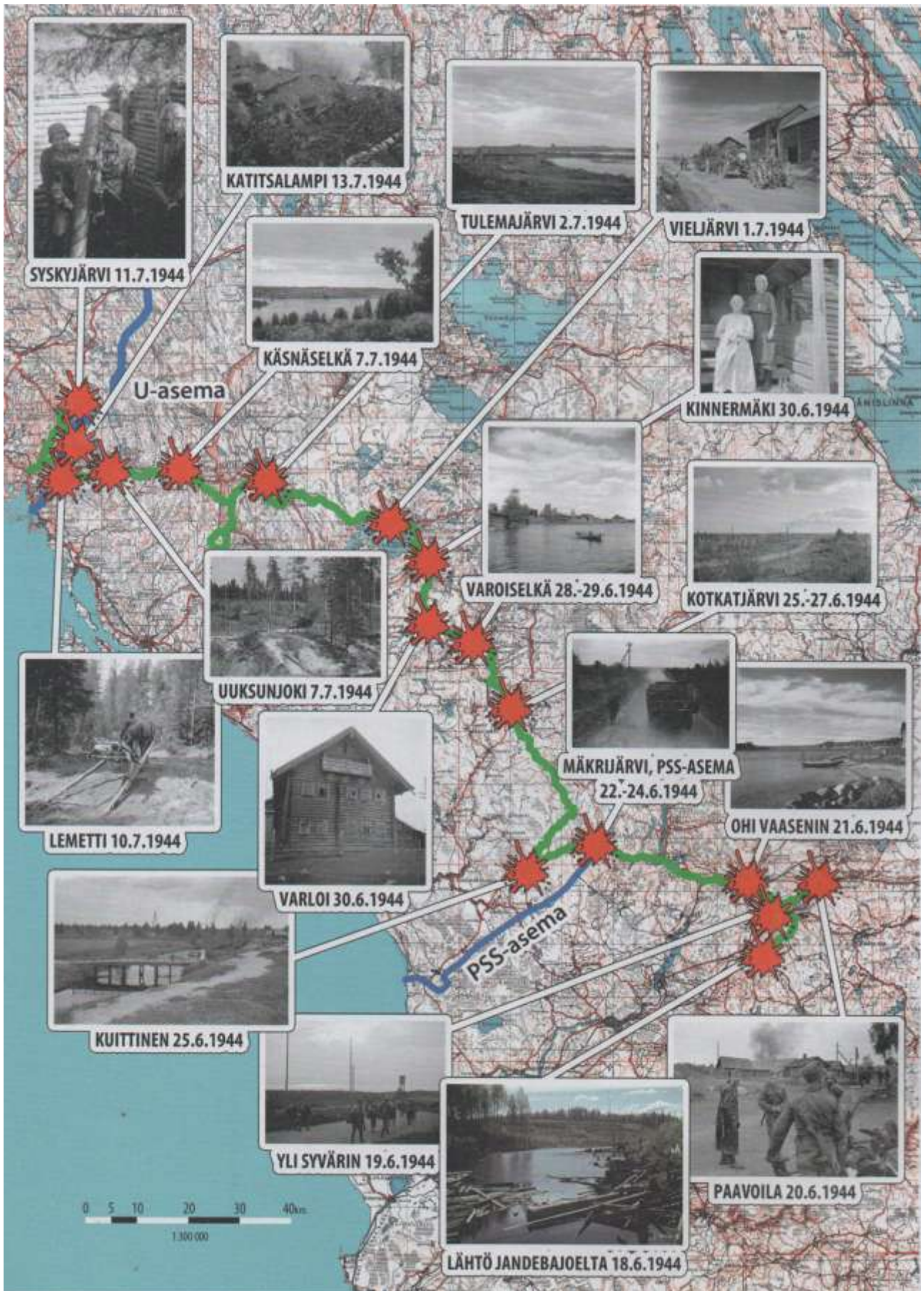
Illalla haavojaan nuoleva pataljoona sai käskyn siirtymisestä kymmenen kilometriä pohjoisemmaksi, Syskyjärvelle. Edessä oli hetken lepo Aunuksen Ryhmän reservinä. Sitten 13. heinäkuuta oltiin Katitsa-lammen eteläpuolella asemissa, jotka oli tarkoitettu viimeisiksi.

Hämäläisen komppaniaa odotti erikoinen vastaanotto-komitea - ruumiskasat. "Siellä oli paljon ruumiita. Tykistön jälkiä ei näkynyt, joten se oli ollut käsikähmä. Suomalaiset sotilaat oli pantu siististi pinoon kuin pöllit. Vainajia oli monta kuutiota. Vihollisia oli pitkin kangasta. Niitä ei ollut ehditty kerätä."

Karu näkymä kertoi kaksipäiväisistä taisteluista, jotka olivat päättyneet vihollisen 99. Kaartindivisioonan kuuluneen rykmentin tappioon. Eversti Aloys Kuistion 15. Prikaatin miehistä koottu taisteluosasto oli tehnyt tuhoisaa jälkeä.

JALKAVÄKIRYKMENTTI 45:n asemat osuivat sen onneksi kohtaan, josta puna-armeija ei enää pyrkinyt isolla joukolla läpi. Sen sijaan se koetti hana-

JR 45:N kolmannen pataljoonan vetäytyminen Jandebajoelta U-asemaan Syskyjärvelle.

19. KEVYEN ilmatorjuntapatterin miehiä Loimolassa elokuussa 1944. **PATERI** pudotti sodan aikana 18 viholliskonetta.

MIEHET tarkastelevat Laatokan koillispuolella, Nietjärvellä alas-
ammun tu maataistelukone il-2:n konekivääriä heinäkuussa 1944.

kasti etelämpänä Nietjärvellä. Vihollisen 7. Armeija oli heinäkuun puoliväliin mennessä tullut Laatokan rantaa pitkin suomalaisten perässä parisataa kilometriä, vajaan kymmenen kilometrin päivävauhdilla. Hyökkäysvoima oli kuitenkin matkalla kulunut. Suomalaiset olivat tuhonneet yli 200 lentokonetta ja yhteensä noin 250 panssaria. Miehiä kenraaliluutnantti **Aleksei Krutikovilla** oli joukoissaan kymmeniä tuhansia vähemmän. Ylivoimaa se ei Krutikovilta voinut. Hän saattoi laittaa Laatokan ja Lemetin väliselle lohkolle kaksi armeijakuntaa kahta suomalaista rykmenttiä vastaan. Iskukohta osui Nietjärvelle. Rintamalinjojen lyhetessä suomalaiset pystyivät keskittämään tykistöään, jota todellakin tarvittiin. Nietjärven raivoisat taistelut päättyivät, kun vihollisen sisäänmurrot kurottiin vastahyökkäyksillä kiinni 17. heinäkuuta. Se merkitsi kokonaisen neuvostorykmentin tuhoa viimeiseen mieheen. Samalla koko hyökkäävä 114. Divisioona oli menetännyt taistelukykynsä. Suomalaispuolustus kesti U-asemassa jatkosodan loppuun asti. Sotamies Onni Hämäläinen sai ylennyksen korpraaliksi.

AMPUMATARVIKKEITA
viedään etulinjaan sotassa
maastossa Loimolanjärven
pohjoispuolella
heinäkuussa.

Timo Flinckin tarina

Edellisen, suurhyökkäystä käsitelleen lehden kannessa oli nuorukainen konekivääri olallaan. Tämä on hänen tarinansa.

Teksti Ilkka Enkenberg Kuvat Päivi Yazaouin albumi, SA-Kuva.

KERTUN ja Timon hääkuva vuodelta 1954.

TIMO Flinck syntyi Pirkanmaan Vesilahdella vuonna 1922 maan viljelijäperheeseen. Hän oli isänsä mukana talon töissä ja osallistui hänen kanssaan myös metsätöihin. Perheen isä kuoli kuitenkin tammikuussa 1939, minkä vuoksi pojan työ määrä lisääntyi. Samoihin aikoihin tilanne Euroopassa kiristyi kiristymistään. Neuvostoliitto esitti Suomelle ehtoja, joihin ei taivuttu. Alkoi talvisota. Vielä siihen Timo ei ehtinyt, mutta kesällä 1941, kun Suomi hyökkäsi Neuvostoliittoon, tilanne oli jo toinen.

TIMO Flinck astui palvelukseen nuorena asevelvollisena ja joutui keskelle sotaa vain muutaman viikon asepalveluksen jälkeen. Sodan aikana Flinck osallistui muun muassa partioretkille, joille houkuteltiin vapaaehtoisia ylimääräisten ruoka- ja juoma-annosten avulla. Partioretkillä saattoi silti olla pulaa appeesta, ja miehet ottivatkin ruokia venäläisiltä hautausmailta, joille paikalliset niitä olivat jättäneet. Rajantakaisten limppujen lisäksi partioretkeläisten laukuista löytyi myös pervertiiniä, jota nappailtiin, kun voimat alkoivat ehtyä. Konekiväärimies Flinck sai siirron reserviin syyskuussa 1943 mutta kutsuttiin uudelleen palvelukseen, kun Suomi natsi liittokistaan kesällä 1944.

ERÄÄN kerran Flinck oli konekiväärinsä takana taistelun tuoksinassa, kun vihollisen luoti vihelsi aivan hänen ohimonsa vierestä. Hän menetti tajuntansa ja putosi monttuun. Taistelutoveri kommentoi hänen vieressään: "Taisi linkki mennä". Tapauksen seurauksena Flinck menetti hajuaistinsa mutta sai pitää henkensä! Vaikka Flinck ei sukulaisilleen juuri kertonut yksityiskohtia sodasta, sen hän mainitsi, että torjuntataisteluiden aikana etulinjassa ollessaan saappaita "Joutui keskelle sotaa vain muutaman viikon asepalveluksen jälkeen.

ei voinut ottaa pois jalasta missään vaiheessa, sillä niitä ei olisi saanut enää laitettua takaisin. Niin turvoksissa jalat olivat. Kun perääntymiskäskey tuli, miehille sanottiin, että jokainen on nyt omillaan. Perääntyminen oli sen verran kaoottista, että miehet esimerkiksi joivat, milloin pystyivät, muun muassa suonsilmäkkeistä. Monet Flinckin taistelutovereista jäivät matkalle.

FLINCK kuitenkin selvisi sodan koettelemuksista. Sen päätyttyä hän suuntasi kohti pohjoista.

Flinckin laulu rakkaalleen

Timo Flinckissä oli selvästi romantikon vikaa, sillä hän sanoitti Kertulleen laulun Yölintuvalssin säveleen.

Kilpisjärven tie

Kun maantie Kilpisjärvelle on mulle tuttu tie ylitse vaarojen, jänkien sen kolkko suunta vie vaan kauneus se jylhä välkky ja salamoi

Jätkä parakissaan armaastaan unelmoi

Niin sentään senkin sieluin sielun rakkaus löytää tien ja siksi on mieluisin Kilpisjärven tie

Kotipitäjässä oli tarjolla vain maanviljelys- ja metsätöitä, Lapissa jälleenrakennus oli kiihkeää.

Timo Flinck saapui vuonna 1946 Kilpisjärvelle. Hän asettui Lappiin ja teki uransa valtion tielaitoksella koneporarina ja panostajana. Kilpisjärveltä Timolla oli tapana lähteä Rovaniemelle tansseihin moottoripyörällään. Erään kerran Timo oli Jawallaan Rovaniemen työväentalon pihalla, jossa hän ajoi kahdeksikkoo. Motoristi kiinnitti Kerttu Kähkösen huomion. Siitä alkoi rakkaustarina, joka kesti vuosikymmenten läpi. Pari vihittiin vuonna 1954, ja he olivat naimisissa aina Kertun kuolemaan, vuoteen 1995 asti.

TIMO Flinck
konekivääri
olallaan nuorena
sotamiehenä
Pitkärannassa
vuonna 1944.

Yllättävä puhelu: isämme on Suurhyökkäys-lehden kanssa!

TIMO Flinck tyttärensä Päivi Yazaouin kanssa vuonna 2010.

ROVANIEMELÄINEN Päivi Yazaoui sai kesäkuun alussa yllättävän puhelun: "Et usko, kuka on lehden kanssa!" Soittaja oli hänen veljensä, joka oli päihkäillyt kaupassa, kumman iltapäivälehdessä ostaisi. Pian valinta oli kuitenkin selvä, sillä Iltalehden mukana myytävän 68-sivuisen Suurhyökkäyslehden kanssa oli tuttu hahmo. Siinä oli heidän edesmennyt isänsä Timo Flinck, joka oli aikanaan joutunut jatkosodan rintamalle nuorena asevelvollisena, vain 19-vuotiaana.

"Tunsin lämpimän läikähdysen, kun näin isäni kuvan kanssa", Päivi Yazaoui kertoo. Kansikuvan nähtyään hän alkoi soitella sukulaisia läpi sen varmistamiseksi, että onhan se todella isä. Kuvaa verrattiin muihin isän nuoruuskuviin, ja yhdennäköisyys oli ilmeinen. "Lippalakin asentokin oli sama, joka isällä aina oli", tytär kertoo nauraen. Pirkanmaalta kotoisin ollut Timo Flinck palveli konekivääri-miehenä Aunuksen rintaman kiihkeissä torjuntataisteluissa kesällä 1944. Suurhyökkäys-lehden kansikuvassa hän on Pitkärannassa.

VIHOLLINEN oli pysäytetty niin Karjalan Kannaksella kuin Laatokan koillis-puolella U- asemassa. Puna-armeija kiirehti jo maailmansodan päänäyt-tämöllä kohti Berliiniä, eikä Suomen taisteluihin tuhlatasi enää uusia voimia. Kun kenraaliluutnantti Aleksei Krutikovin 7. Armeijan joukot olivat juuttuneet Nietjärvelle, hän oli saanut yrittää vielä pohjoisempaan Loimolassa. Siellä suomalaiset saivat huomata, että naapuri oli oppinut saarrostusten ja koukkausten merkityksen korpitais-teluissa, mutta ei onneksi tarpeeksi hyvin. Pitkät katkerat taistelut päättyivät nekin suomalaisten torjuntavoittoon.

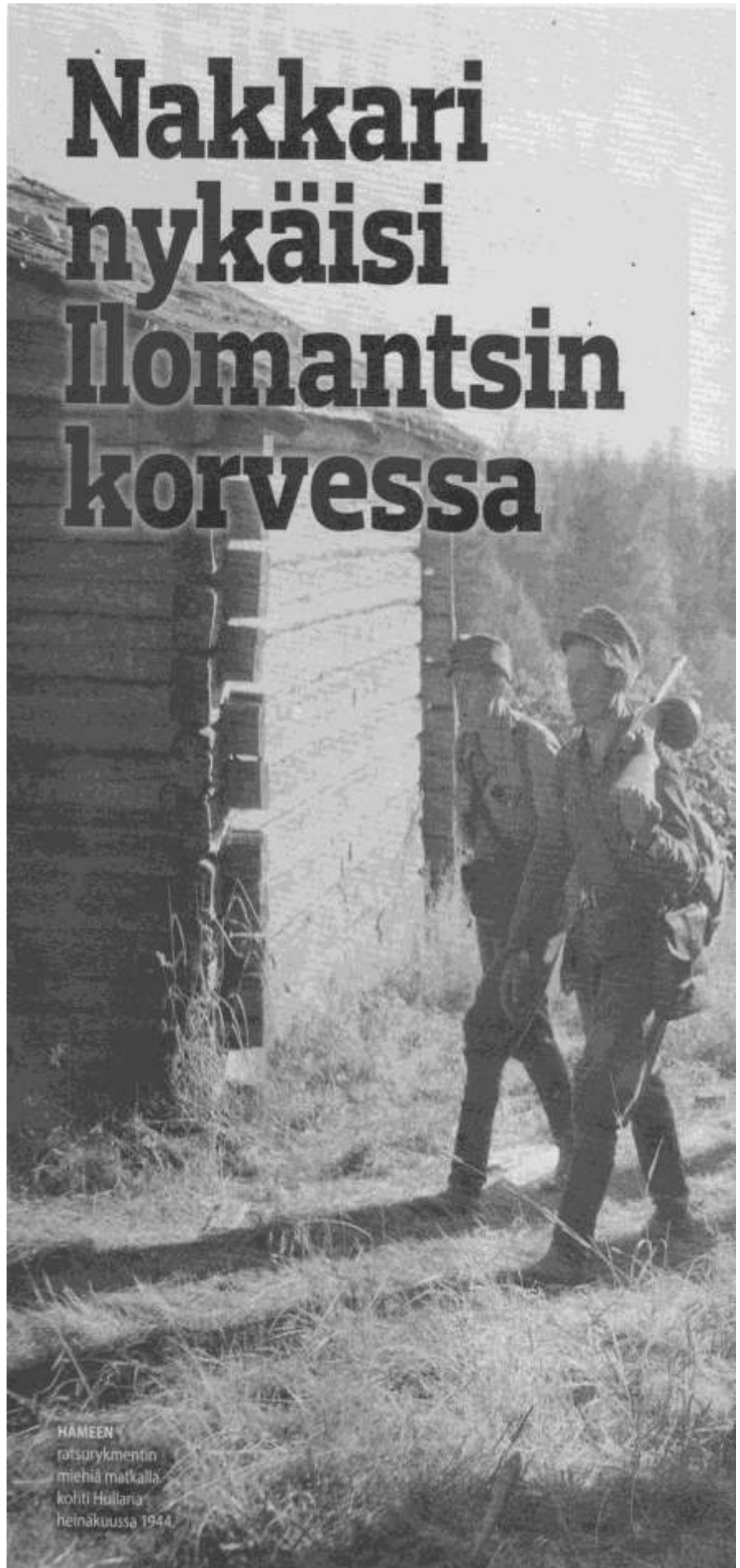
Karjalan Armeijan komentaja Kirill Meretskov siirsi nyt puskuvastuun yhä pohjoisemmaksi kenraali-luutnantti Filipp Gorolenkon 32. Armeijalle. Meretskov oli saanut nauttia vodkaryypyn - ellei useampiakin - sen kunniaksi, että 176. Divisioona oli 21. heinäkuuta päässyt yli Suomen (nykyisenkin) rajan Ilomantsin korkeudella Longonvaarassa. Se oli ensimmäinen kerta, kun puna-armeija oli Moskovan rauhassa 1940 solmittujen rajojen sisäpuolella. Jo samana päivänä oli laadittu Ilomantsin valtaus-käskey. Meretskovilla riitti voimaa yrittää myös Tolvajärvellä - lopulta tuloksetta.

Jatkosodan viimeinen suurtaistelu oli edessä Ilomantsin vaaroilla.

”Ilomantsissa meitä meni poikia aivan liian paljon.
Lauri Lehtinen

ILOMANTSIN Korkeudella eversti **Torvald Ekmanin** komentama 21. Prikaati oli taistellut ilman lepoa kuukauden ja vetäytynyt samalla taitavasti noin 250 kilometrin matkan Maaselän kannakselta. Juustjärveltä eteenpäin prikaati oli jatkanut Porajärven-Liusvaaran-Kuolismaan-Ilomantsin tietä yksikseen, perässään vihollisen 176. ja 289. Divisioonat.

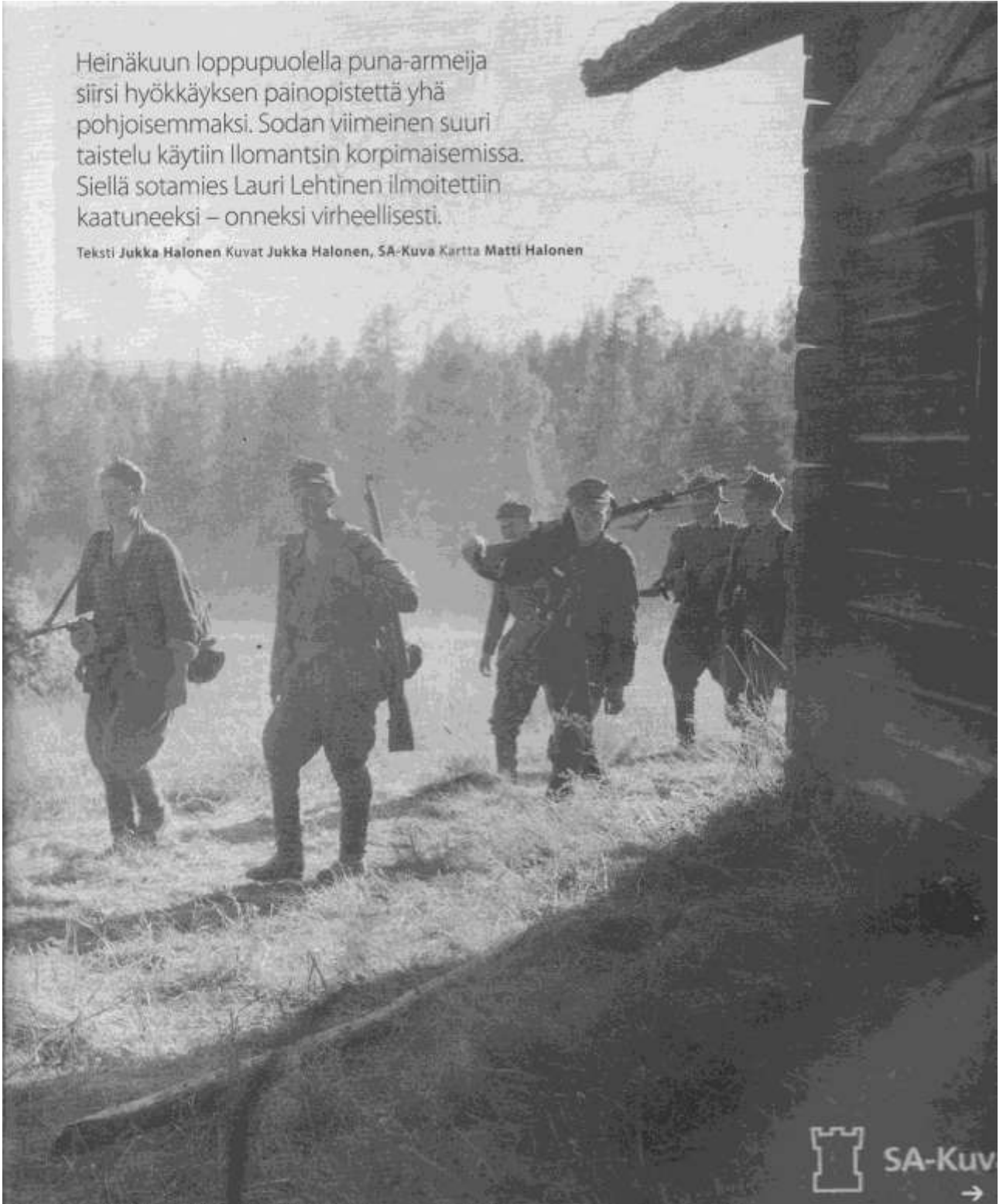
Venttiprikaati kärsi matkallaan tuntuvia tappioita, mutta vihollisen divisioonat ohentuivat samalla liki puoleen vahvuudestaan.

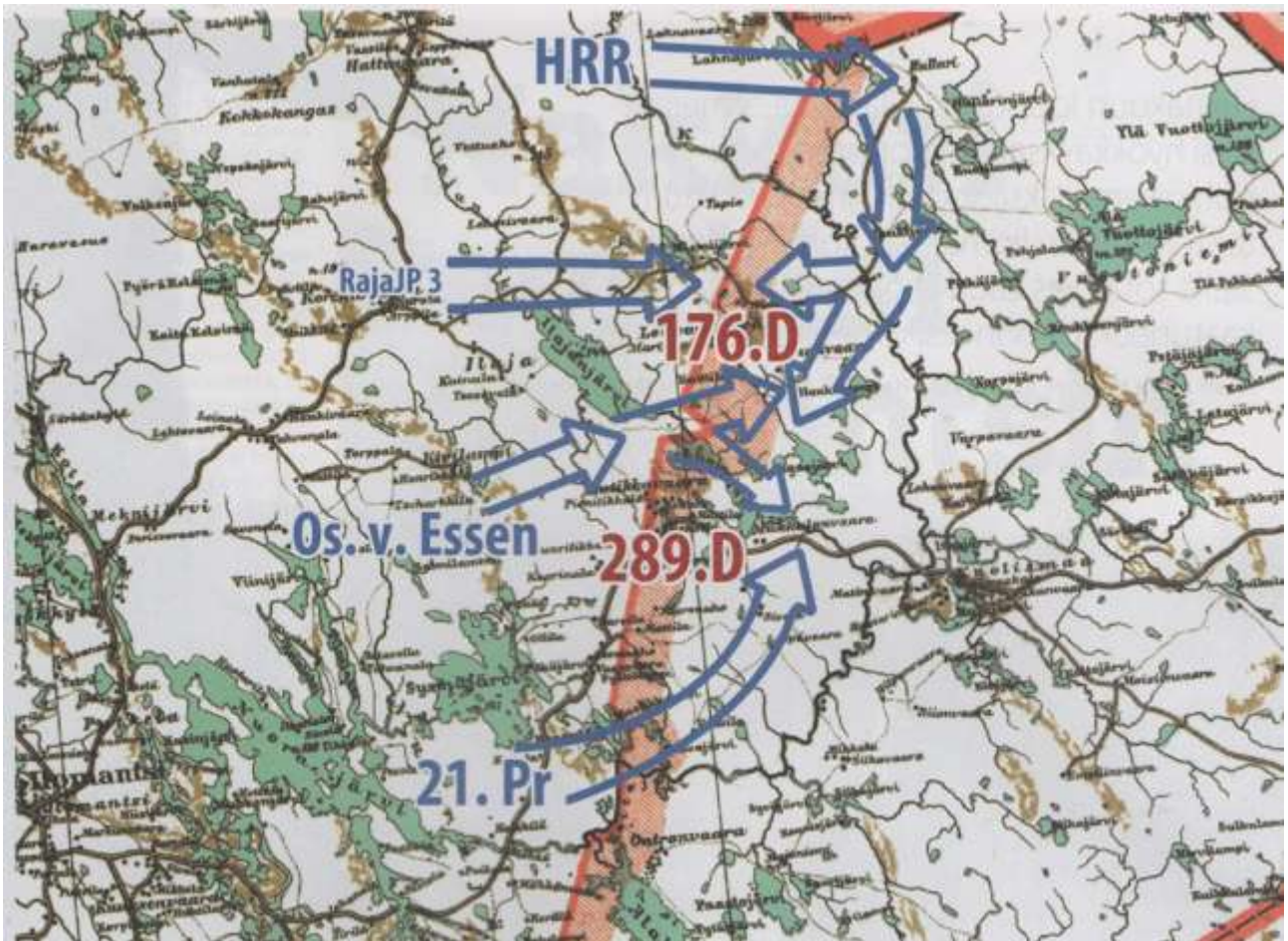

HAMEEN
ratsurykmentin
miehiä matkalla
kohti Huilana
heinäkuussa 1944.

Heinäkuun loppupuolella puna-armeija siirsi hyökkäyksen painopistettä yhä pohjoisemmaksi. Sodan viimeinen suuri taistelu käytiin Ilomantsin korpimaisemissa. Siellä sotamies Lauri Lehtinen ilmoitettiin kaatuneeksi – onneksi virheellisesti.

Teksti Jukka Halonen Kuvat Jukka Halonen, SA-Kuva Kartta Matti Halonen

ILOMANTSIN taistelu oli viimeinen kesällä 1944 käyty suuri taistelu. Se käytiin heinä-elokuussa noin 40 kilometrin levyisellä alueella.

Liusvaarassa prikaati oli välttänyt viime tingassa 21.-22. heinäkuuta mottiin joutumisen. Raskaan kalustonsa se oli joutunut uuraamaan, mutta sotilaat olivat livahtaneet vihollisen saartorenkasta. Kaksi päivää myöhemmin 21. Prikaati oli asemissa Ilajan-järven-Luovejärven-Leppävaaran tasalla. Asemissa siis oltiin, vaikka miehet olivat ylittäneet kestäkyvyllään jo kaiken sen, mitä sotilailta voi odottaa ja edellyttää. Vihollisdivisioonat muodostivat kuitenkin uhan, jolle oli tehtävä jotain. Siihen päämajoitustemestari Aksel Airo ja II Armeijakunnan komentaja Einar Mäkinen keksivät kaksi ratkaisua. Rukajärveltä kiidätettiin vastahyökkäysoperaatiota komentamaan jääkäriken-raalimajuri Erkki Raappana. Viipurinlahdelta tuotiin vahvistukseksi Ratsuväkiprikaati. TOISEEN maailmansotaan lähdettiin jo osin moottoroiduin joukoin. Ratsuväki oli aselajina lopetettu monissa armeijoissa, mutta hakkapeliittaperinteet olivat Suomessa vahvat. Niinpä Hämeen Ratsurykmentti HRR ja Uudenmaan Rakuunarykmentti URR lähtivät jatkosotaan ratsain - Iiomantsin korkeudelta. Hevosten selässä taisteltiin Ääniselle asti. Kun sitten Ratsuväkiprikaati oli siirretty Karjalan kannakselle toukokuussa 1943, hevosista oli vihdoin luovuttu. "Ratsuväkiperinteestä ei kesällä 1944 ollut jäljellä kuin kova komento. Korpraalikin oli iso herra", naurahtaa sota-veteraani Lauri Lehtinen. Hän tuli muiden vuoden 1926 ikäluokkaan kuuluneiden poikien kanssa täydennysmieheksi Viipuriin 20. kesäkuuta.

"Lihaniemessä minut sitten määrättiin täydennykseksi Hämeen Ratsurykmenttiin, sen kolmanteen eskadroonaan. Mieshukka Viipurinlahdella oli ollut kova. Tekivät minusta taistelulähetin. Ajattelivat varmaan, että nuorena poikana jaksoin juosta. Siinä tehtävässä olin sodan loppuun asti. Korkeasta iästään huolimatta veteraani Lehtisellä on säilynyt pilke silmäkulmassa. Hän korostaa, että huumorilla oli tärkeä merkitys keskellä sotaa. "Olin nuori poika, vielä kasvuvuorissa. Tarvitsin paljon unta. Taistelulähetin piti keittää myös kahvia, ja kornetti Tapio "Tappi" Pilvinen komensi taas kerran kahvinkeittoon. Olin täydessä unessa manttelin alla, ja vastailin, että joo joo. Taisi tulla se käsky toisen ja kolmannenkin kerran samalla vastauksella. Lopulta sitten eskadroonamme päällikkö, ratsumestari Martti Virkkunen tokaisi, että hän haluaa nähdä, mikä joojoo sieltä telttakankaan alta oikein löytyy."

ILOMANTSIN taisteluiden veteraani Lauri Lehtinen kesäkuussa 2019

Vas kuva. RATSUVÄKIPRIKAATIN sotilas tarkastelee Lehmivaaran motista löytynyttä sapelia.

Oik kuva. OMIA haavoittuneita kannetaan halki vaikean korpimaaston vihollisen selustassa Hullarin alueella.

"Hommasivat sitten toisen taistelulähetin, joka huolehti ruokahommista. Tappi piti minut kuitenkin taistelulähetinään. Kai hän ajatteli, että kahvinkeitäjäksi minusta ei ollut, mutta muuten mieheen saattoi luottaa." Ratsuväkiprikaatin vapautti Viipurinlahden taisteluista saksalaisten 122. Divisioonana. Lepoa ei kuitenkaan ollut luvassa, vaan tuli käsky pakkautua junaan ja Ilomantsiin.

ILOMANTSIN taisteluiden johtoon määrätty kenraalimajuri Raappana oli Mannerheim-ristin ritari numero 3. Ennen sotia hän oli toiminut itärajan rajavartioston komentajana. Talvisodassa Raappana oli johtanut Pohjois-Karjalan ryhmää, joten Ilomantsin itäosien korpimaat laajoine hillaosineen, pienine järvineen, honkakankaineen ja vaaroineen olivat hänelle tuttuja. Raappana oli johtanut jatkosodan alusta asti 14. Divisioonaa Rukajärvellä, josta hänet saatettiin tähän tehtävään irrottaa.

”Hyökkäys alkaisi peite-sanonnalla 'Nakkari nykäisee klo—'.

Airo ilmoitti Raappanalle, että hän saisi Ilomantsiin käyttöönsä Ratsuväkiprikaatin ja yhden rajajääkäripataljoonan (RajaJP3). Se ei ollut paljon - etenkin hyökkäyssodassa. Kun mukaan laskettiin heikossa jamassa oleva Venttiprikaati, puntit vihollisen kanssa olivat suurin piirtein tasan. Airo olisi ollut valmis vahvistamaan Ilomantsin suuntaa vielä 3. Divisioonan joukoilla. Niiden komentaja, kenraalimajuri Aaro Pajari oli valmis lähtemään Melperin lailla. Ajatus oli tyssännyt ylipäällikköön. "Herra kenraali ei siirrä joukkoja pois Kannakselta", marski oli ilmoittanut Airoille.

Raappana tyytyi siihen mitä annettiin ja kävi ammattimiehen tarmolla toimeen 25. heinäkuuta. Omasta divisioonastaan hän irrotti Osasto Partisen, johon kuului kaksi pataljoonaa (Er.P24 ja I/JR 52. Ne saivat käskyn siirtyä Lupasalmelle, josta osasto edelleen jatkaisi korpien läpi etelään. Ratsuväkiprikaati saapui rautateitse Kaltimoon, josta se marssi Ilomantsiin 28. heinäkuuta mennessä.

HYÖKKÄYSSUUNNITELMA

syntyi nopeasti, neljässä päivässä. Se oli selkeä, joskaan ei yksinkertainen. Se oli hahmottunut "vaistojen varassa", kuten Raappana myöhemmin luonnehti. Vihollinen lyötäisiin kahdella samanaikaisesti toteutettavalla kaksipuolisella saarrostuksella. Nopeus ja yllättävyys olivat operaation avaimia. Hyökkäys toteutettaisiin kahdessa vaiheessa. Ensiksi eristettäisiin Vellivaaran maastossa oleva vihollisen 175. Divisioonana. Samanaikaisesti katkaistaisiin Kuolismaan länsi-puolelle edenneen 289. Divisioonan yhteydet Luovejoen sillan kohdalla. Kun eteläinen divisioona olisi lyöty, Ryhmä Raappana keskittäisi voimansa pohjoisen yhtymän tuhoamiseksi. Hyökkäys alkaisi peite-sanonnalla "Nakkari nykäisee klo ---". Ja nykäisy tapahtui heinäkuun viimeisenä päivänä. "Vaaroja siellä vallattiin", Lehtinen kertoo. Hänelle sattui Ilomantsissa erikoinen tapaus. "Olimme taas valtaamassa yhtä mäkeä. Emme kuitenkaan päässeet eteenpäin, tappioita alkoi kertyä. Siinä sitten laskettiin tulipeite suojaamaan meidän vetäytymistämme. Minä siihen nukahdin konia huumaavassa paukkeessa yhden kannon suojiin. Kun heräsin, niin se mäki oli silloin jo vallattu. Menin ilmoittautumaan kornetille. Tappi sanoi, että siinäkö te tulette, minä ehdin ilmoittaa teidät jo kaatuneeksi."

LUTIKKAVAARAN mottia puhdistetaan elokuussa. Maakuopista löytyy vielä punasotilaita, jotka otetaan vangiksi.

ILOMANTSIN taistelussa panssarirykkillä tuhottu vaunu ajajineen

HETI hyökkäyksen aluksi HR-R:n kaksi eskadroonaa tuhosivat aamuyön tunteina itseään tuplasti suuremman vihollis-osaston. Hyökkäystä ei kuitenkaan jatkettu, vaan rykmentti siirtyi Hattu-vaaraan, ja siihen liittyi rajajääkäri-pataljoona. Näin syntyi taistelu-osasto Ehrnrooth. Sen piti edetä itään Hullarin suuntaan ja zhyttää pohjoisesta tuleva Osasto Partinen.

Tässä syntyi turha konflikti Raappanan ja HRR:n komentajan Gustaf Ehrnroothin välillä. Raappanan mielestä taistelu-osasto ei edennyt tarpeeksi nopeasti jäätyään tekemään vihollisen tuhoamaa siltaa Koita-joella.

Raappana kiirehti taisteluosastoa eteenpäin, mutta Ehrnrooth vastasi tiukasti. Ratsuväki ei ollut mikään sorsaparvi. Se tarvitsi kunnan ylityks-kaluston joen yli mennäkseen. Sen seurauksena Ehrnrooth sai mennä. Hänet vapautettiin tehtävistään seuraavana päivänä. "Siitä emme me tavalliset sotilaat kuulleet. Meillä asti näkyi paljon pienempiä herroja", Lehtinen sanoo. Suomalaiset joutuivat lähtemään korpeen ilman raskasta aseistusta, käsiasein. Taistelujen kulku oli yhtä sokkeloista kuin alla ollut maaperä. Joka tapauksessa Raappanan suunnitelmat onnistuivat.

Ilomantsissa viholliset motitettiin. Tarkalleen ottaen motteja syntyi ennen pitkää neljä. Pohjoisessa vihollisen 176. Divisioonaa pilkottiin Vellivaaraan ja Lehmivaaraan. Eteläpuolella 289. Divisioonan ryhmitysten väliin iskettiin kiila niin, että osa puna-armeijan joukoista tiivistyi Lutikka vaaraan ja toinen osa Sysmäjärven ja Konnukan väliselle järvikannakselle Tiirivaarassa. Ensimmäisenä purkautui Tiirivaaran motti, jossa vihollisrykmentti luovutti jo 4. elokuuta. Se pelastautui kahden päivän korpivaelluksella Jakunvaaraan, mutta jälkeen jäivät tankit, tykit ja muu raskas aseistus.

Seuraavaksi oli Lutikkavaaran rykmentin vuoro. Se kahlasi Luovejärven rantoja pitkin omiensa puolelle jättäen suomalaisille kanuunoita, panssarin-torjuntakalustoa, kranaatinheittämiä, autoja ja hevosia. Suomalaisen voima ei riittänyt täydellisiin saartorenkaisiin, eikä rykmenttien täystuho kenties olisi ollut hyvä osoitus rauhantahdosta, jota Helsingistä jo viestiteltiin Moskovaan päin.

SUOMALAISET ja venäläiset kohtaavat Ilomantsin rintamalla aselevon solmimisen jälkeen 5. syyskuuta.

Kunnia vaati Gorolenkoa lähettämään omiensa avuksi kolmekin merijalkaväkirykmenttiä. Pohjoiset motit purkautuivat aamuyöllä 9. elokuuta. Silloin alkoi suorastaan raaka rynnäkö Lehmivaarasta. Sieltä tultiin tappioista piittaamatta. Samoin Vellivaarasta lähdettiin raivoisaan ulos-murtoon. Suurin osa liikkui hyvässä järjestyksessä. Osa karkasi kaaokseen ja suomalaisten tuleen. Vihollinen asettui puolustukseen.

Puna-armeijan 289. Divisioonan vahvuus oli ollut Karhumäestä lähdettäessä 8 147 miestä. Taisteluiden laannuttua asemasodaksi sen vahvuus oli noin 4200 miestä. Eteläisemmän 176. Divisioonan lähtöluku oli ollut 8041 miestä. Nyt vahvuus oli 3625.

SODAN loppupäivät kuuluivat paljon rauhallisemmissa tunnelmissa, Lehtinen kertoo. "Taistelut laantuivat, kun molemmilta loppuivat miehet. Olimme sodan lopussa Ilajan-järven kohdalla. Ehdimme jo nähdä vihollisen hakevan kaikessa rauhassa purosta vettäkin. Meidän kohdalta mentiin sitten rauhan tultua neuvottelemaan vastapuolen kanssa."

"Ilomantsissa meiltä meni poikia aivan liian paljon. Haavoittuneita tuli vielä enemmän. Kun rauha tuli, sitä sitten ihmeteltiin. Varsinkin, kun vihollinen ei meinannut millään lopettaa."

Ylösnousemus

Kesäkuun katkerien vetäytymisten jälkeen suomalaiset sotilaat pysäyttivät ylivoimaisen vihollisen kaikilla rintamilla. Missään vaiheessa se ei ollut taistelutahdosta kiinni.

Teksti Jukka Halonen Kartta Matti Halonen

KARJALAN Karmaksella vihollinen pysähtyi viimeiselle Viipurin-Kuparsaaren-Talipaleen linjalle raivoisien taisteluiden jälkeen. Panssarirykkeitä ja panssarikauhajia oli saatu, ja kuten elämässä yleensä, nuorimmat oppivat käyttämään niitä nopeimmin. Heinäkuun alkuun mennessä Maaselästä ja Aunaksesta lähetetyt vahvistukset olivat ehättäneet jo Karjalaa Kannakselle, joskin viime tingassa.

Saksasta saatiin aseapua, ja erityisen merkittävään rooliin nousivat taisteluosasto Kuhlmeyn Stukat ja Focke-Wulfit, jotka yhdessä Suomen ilmavoimien kanssa tekivät viholliselle tuhoisaa jälkeä. Puna-armeijan nopea eteneminen oli pidentänyt huoltomatkoja, ja suomalais-saksalaiset hävittivät tekivät myös selustaan pahoja iskuja.

Puolustustaistelussa tykistön rooli nousi uuteen mittaansa. Kenraali Vilho Nenosen komentama tykistö oli kehittänyt taitojaan myös asemasodan aikana. Majuri Unto Petäjän Karhumaessa 1943 kehittämällä salaisella korjausmuuntimella tulenjohto pysyvi ohjaamaan kymmeniä tuhokäiköitä tietämättä edes itse niiden sijaintia.

Legendan mukaan suomalaisten sotilaiden taistelutahdot parani, kun he saapuivat Itä-Karjalasta vanhalle rajalle. Tarkalleen ottaen miesten ei kuulunutkaan pysähtyä ennen U-asemaa, vaan vetäytyä sinne, ratkaisutaisteluihin antautumatta. Matkalla vihollisvoimaa oli kulutettu olennaisesti.

GENERALISSIMUS Josif Stalinin oli pakko vähentää heittokierroksia moukarissa, jonka hän oli suomalaisten pään menoksi suunnannut. Länsiliittoutuneiden maahnnousu Normandiasa oli synnyttänyt kilpajuoksun

Berliinin. Suomi oli vain pieni sivujuonne Moskovan papereilla, ja se oli Viipurin valtauksen myötä jo nöyryytetty, eikä Suomesta ollut enää uhkatekijäksi.

Puna-armeija aloitti saksalaisia vastaan massiivisen hyökkäyksen 22. kesäkuuta, täsmälleen kolme vuotta operaatio Barbarossan käynnistymisestä. Operaatio Bagrationin painopiste oli keskeisellä Valko-Venäjän rintamassa, jonne Stalin keskitti 2,5 miljoonaa miestä, 5200 panssarivaunua, 21000 tykkiä, 2300 katjushaa, 70000 moottoriajoneuvoa ja 5300 lentokonetta. Siinä mittakaavassa Suomen rintama tuntui kovin pieneltä. Karjalaa ei lähetetty enää lisää vahvistuksia.

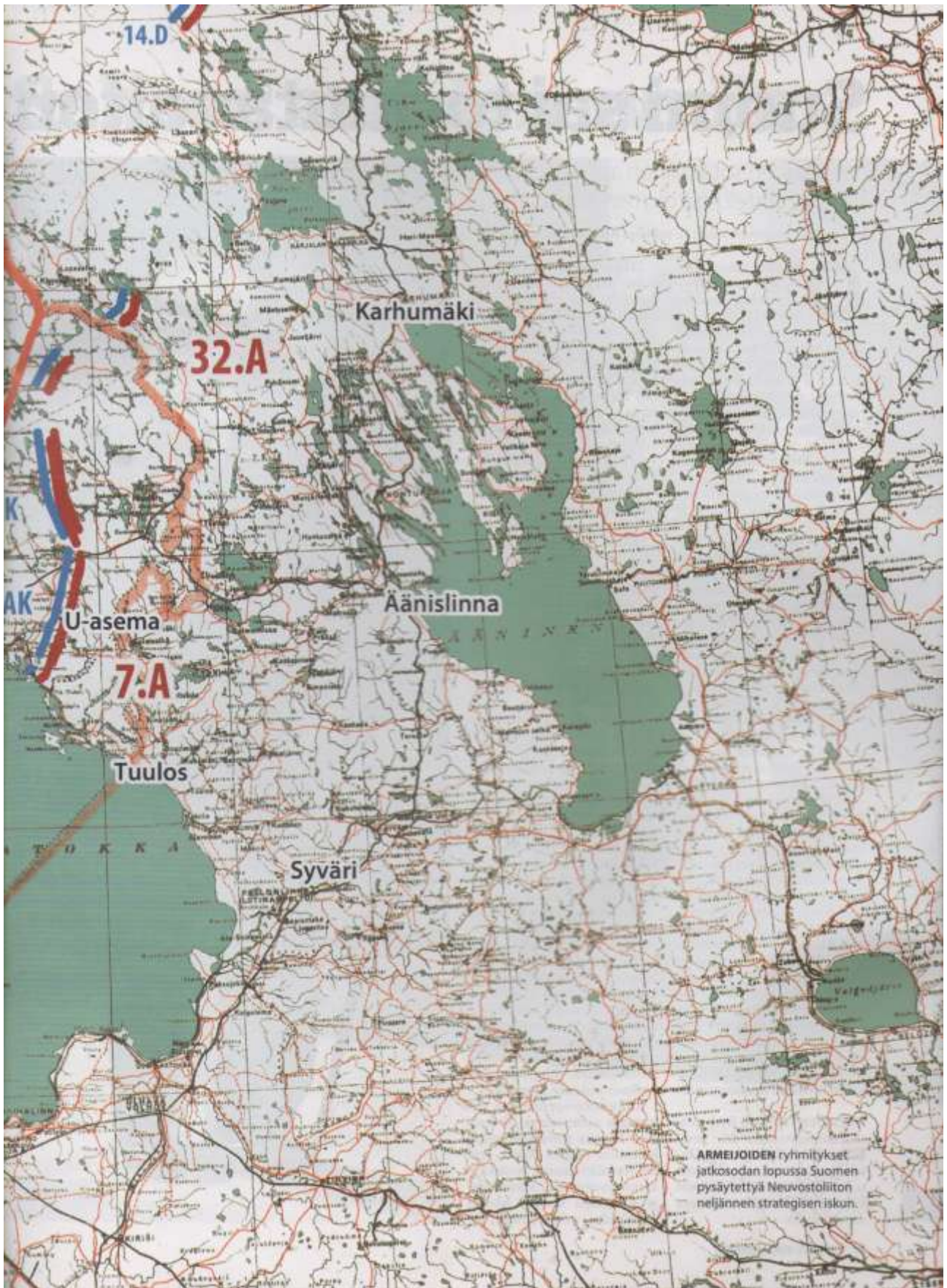
” Generalissimus Stalinin oli pakko vähentää heittokierroksia moukarissa.

Moskova alkoi olla valmis rauhanneuvotteluihin, jotka saatiin monien vaiheiden jälkeen syyskuun alussa päätökseen. Sosialististen Neuvostotasavaltojen liitto voitti, mutta hyvänä kakkosena tuli maailmalle pieni ja sisukas Suomi.

Hävinyt joutui luonnollisesti maksamiseksi. Se merkitsi Suomelle alueluovutuksia ja raskaita sotakorvauksia maksettaviksi. Jatkosota toi hautausmaalle 66000 valkoista sankarista lisää.

SUOMI selviytyi kuitenkin jatkosodasta ilman neuvostomielitystä ja itsenäisyytensä säilyttäen. Tarkalleen ottaen se oli ainut Neuvostoliiton läntinen naapuri, joka tässä onnistui. Siksi, himmetä ei muistot koskaan saa.

Suomi sai torjuntavoiton

Saksalaisten sotilaallinen apu jatkosodan torjuntataisteluissa oli merkittävä.

ON vaikea sanoa, oliko Saksan apu ratkaiseva tekijä Suomen torjuntavoitossa. Osittain sen voi jättää mielipidekysymykseksi. Joka tapauksessa ratkaisutaisteluissa saatu aseapu ja sotilaallinen tuki auttoivat merkittävästi Suomea torjuntataisteluissa. Ylipäätään jatkosodan aikana Saksasta saatu ase- ja ruoka-apu auttoi Suomea kestämään sodan raskat vaiheet. Jatkosodan loppuvaiheessa Suomen armeijan aseistus ja ammustilanne oli parempi kuin koskaan aiemmin. Neuvostoliiton suurhyökkäystä vastaan olisi kuitenkin tarvittu nykyaikaisia panssarintorjunta-aseita, ilmatukea ja liikkuvaa tykistövoimaa. Neuvostoliittolaisten valtavan panssariyivoiman torjumiseen kaivattiin tehokkaita aseita. Uudet saksalaiset panssarirykmit (kertasinko) ja panssarikauhut (ladattava raskaampi sinko) saatiin rintamalle vasta suurhyökkäyksen alettua. Niiden koulutus jäi taistelujen tuokinassa pitkälti käytännön varaan. Lisää taistelujoukkoja ei Suomi juurikaan Saksalta saanut. Rynnäkötkykiprikaati ja Virossa Suomeen siirretty jalkaväkijärjestös tulivat kuitenkin taiteeseen. Saksalta saatu ilmatuki lento-osasto Kuhlmeyn muodossa osoittautui varsin tärkeäksi. Suomen oloissa suuri ja iskukykyinen lento-osasto toimi tehokkaasti hyökkäysten pysäyttämisen tukena ja kohensi myös taistelumoraalia, kun maan kamaralla torjuntataistelua käyvät joukot huomasivat saavansa tuntuva tukea myös ilmasta käsin. Saksan sotilas- ja aseavulla oli suuri merkitys torjuntataistelujen onnistumiselle.

PRESIDENTTI Risto Ryti ojensi Tamminiemessä 26. kesäkuuta 1944 illalla klo 22 Saksan valtakunnanulkoministeri Joachim von Ribbentropille kirjeen, joka sisälsi seuraavan sitoumuksen: "Huomioon ottaa sen ase-veljen avun, jota Saksa antaa Suomelle sen nykyisessä vaikeassa asemassa, selitän Suomen tasavallan presidenttinä, etten muuta kuin yhteisymmärryksessä Saksan valtakunnanhallituksen kanssa tee rauhaa Neuvostoliiton kanssa enkä salli, että nimittämäni Suomen hallitus tai kukaan henkilö ryhtyy aselepoa tai rauhaa koskeviin keskusteluihin tahi näitä tarkoituksia palveleviin neuvotteluihin muuten kuin yhteisymmärryksessä Saksan valtakunnanhallituksen kanssa." Saksan ulkoministeri oli tyytyväinen saatuaan Rytin sitoumuksen ja näin saatuaan toteutettua Hitlerin vaatimuksen. Ihmettelyä on herättänyt eivätkö saksalaiset ymmärtäneet vai eivätkö he välittäneet Rytin sitoumukseen sisällyneestä juridisesta takaportista. Sitoumus oli Rytin henkilökohtainen poliittinen sitoumus. Saksalaisille annettu sitoumus oli isänmaan kannalta välttämätöntä tehdä. Olisi ollut järjen vastaista kieltäytyä Saksalta saatavasta avusta kun toisena vaihtoehtona oli antautuminen. Rytille henkilökohtaisesti se oli raskas paikka. Lääkäri määräsi heti von Ribbentropin käynnin jälkeen Rytin vuodelepoon 16 vuorokaudeksi. Von Ribbentropin käynnistä Helsingissä oli merkittävä ulkopoliittinen seuraus: Yhdysvallat katkaisi diplomaattisuhteensa Suomeen. Pääministeri Edwin Linkomies kertoo muistelmissaan, että tämä seuraus oli Suomessa otettu jo huomioon. Yhdysvaltain presidentti Rooseveltin politiikassa ei ollut osoitettu aiemminkaan ymmärtämystä Suomen vaikealle asemalle Ribbentrop-sopimuksen perusteella saatu aseapu oli Suomen toiveita pienempi, mutta kuitenkin riittävä siihen, että neuvostoliittolaisten hyökkäys saatiin pysäytettyä. Saksan ase- ja sotilasapu tasoitti selvästi taisteluiden voimasuhteita, jo-

Saksan aseiden avulla

RISTO Ryti ja marsalkka
Mannerheim Mikkelissä.

JOACHIM von Ribbentrop, Adolf Hitler ja Hitlerin sihteeri Martin Bormann vuonna 1943.

ka puolestaan antoi uutta itseluottamusta Suomen armeijalle. Esimerkiksi Talin-lhantalan kovissa taisteluissa lento-osasto Kuhlmeyn syöksypommittajat olivat tärkeässä roolissa. Koneet olisivat poistuneet Suomesta ennen kesäkuun loppua, jos Ribbentrop-sopimusta ei olisi syntynyt. Saksan apu antoi Suomelle lisää aikaa puolustustaistelussa. Stalinin pyrkimys murskata Suomen puolustus ei onnistunut kaavailussa ajassa, ja hänelle tuli kiire siirtää joukkoja Eurooppaan, jossa oli käynnissä kilpajuoksu Berliiniin. Stalin päättikin 12. heinäkuuta keskeyttää hyökkäyksensä Kannaksella. **SUOMEN** tavoitteena oli saada rintamatilanne rauhoitetuksi ja varmistaa Saksan avun jatkuminen. Tässä oli onnistuttu, vaikka poliittisesti hallitus nitisi liitoksistaan. Sosiaalidemokraatit uhkasivat lähteä hallituksesta. Tämä olisi heikentänyt puolustushenkeä rintamalla ja luonut eripuraa kansalaisten keskuuteen. Pitkän kokouksen jälkeen sosiaalidemokraattinen eduskuntaryhmä päätti vastoin puoluetoimikunnan selvää kan-

taa jäädä toistaiseksi hallitukseen. Ruotsalaisen kansanpuolueen eduskuntaryhmä päätti, etteivät sen ministerit enää edustaneet ryhmää.

Seuraava askel oli irtautuminen Saksasta ja rauhan aikaan-saaminen Neuvostoliiton kanssa. Se edellytti ensimmäiseksi presidentin vaihdosta. Presidentinvaihdos toteutettiin 1. elokuuta 1944. Presidentti Risto Ryti ilmoitti eroavansa kirjelmässään valtioneuvostolle. Ryti perusteli eroaan sotilas- ja siviilihallinnon keskittämisen tarpeella sekä vetoamalla terveydentilaansa.

Uudeksi presidentiksi eduskunta valitsi marsalkka Mannerheimin. Presidentinvalinta tehtiin poikkeuksellisesti ilman vaaleja ja vastaehdokkaita. Poikkeuslakiin oli kirjoitettu Mannerheimin nimi. Nyt ei edes keskusteltu muista nimistä. Rytin ero ja Mannerheimin valinta hyväksyttiin eduskuntaryhmissä ilman suurempia mutinoita. Vaihdoista kannattivat niin nopeaa rauhaa haluavat kuin sodan jatkamistakin kannattavat.

Presidentin vaihdoksen jälkeen oli vaihdettava myös hallitus. Pääministerin löytäminen ei ollut helppoa, mutta lopulta päädyttiin Suomen työnantajain keskusliiton toimitusjohtajaan, kokoomuslaiseen kansanedustajaan Antti Hackzelliin. Hackzell oli toiminut aiemmin Suomen Moskovan suurlähettiläänä ja ulkoministerinä.

Suomen johto lähti nyt pyrkimään rauhaan Neuvostoliiton kanssa. Se edellytti irtaantumista Saksasta. Presidentti ja ylipäällikkö Mannerheim ilmoitti Suomeen saapuneelle Saksan yleisesikunnan päällikölle, sotamarsalkka Wilhelm Keitelille 16. elokuuta, että hän ei katsonut Rytin kirjeen sisältämän lupauksen sitovan itseään.

MANNERHEIM ja Hitler kättelevät Saksassa kesäkuussa 1942.

Mannerheim ja Saksa -vaikea suhde

MARSALKKA Mannerheim ei ollut koskaan saksalaismielinen. Jatkosodan tuoma aseveljeys saksalaisten kanssa ei ollut Mannerheimille helppo asia. Mannerheim oli suomalaisten juurtensa lisäksi aito kosmopoliitti, joka oli suuntautunut länsimaihin. Ruotsi, Britannia ja Ranska olivat hänelle tärkeitä maita. Ja ennen kaikkea vanha tsaarin Venäjä, joka koului hänestä korkean upseerin. Mannerheim oli 1918 hallituksen toimeksiannosta rakentanut suhteita Lontooseen ja Pariisiin kun Suomi pyrki irti saksalaissuuntauksesta.

Suomen sisällissodassa Mannerheim närkästyi saksan Itämeren divisioonan sekaantumisesta sotaan. Kyseessä oli kova arvovaltakiista. Sisällis-sodassa käytiin myös valkoisen armeijan sisällä mittelöä nuorien Saksassa koulutettujen jääkäriupseerien ja vanhojen Venäjän upseerien välillä. Tasa-valan alkuvuosina Mannerheim ei oikein tuntunut luottavan kovan saksalaissuuntauksen edustajiin Suomen politiikassa.

<- "Kenraalisotamarsalkka halusi saada tietää, mitä virallinen viittaus siihen, että oli ollut tärkeätä keskittää korkein siviili- ja sotilaallinen valta yksiin käsiin, merkitsi käytännössä, enkä minä salannut sitä, että näin oli tehty, jotta Suomen kansalle varattaisiin vapaat kädet toimia minkään estämättä niin, kuin sen oma etu vaati. Ulkopolitiikkamme ylimpänä johtajana presidentti Ryti ei olosuhteiden pakosta ollut voinut säilyttää toiminta-vapauttaan. Siksi hän oli eronnut, ja siksi minä olin tullut hänen paikalleen."

Mannerheimin ilmoitus Keitelille vahvistettiin Berliinissä 25. elokuuta. Saksa esitti juridisia vastaväitteitä sopimuksen sitovuudesta. Koska asiaa ei oltu alistettu eduskunnalle, Suomi katsoi, ettei Rytin kirje ollut enää sitova. Samalla päivämäärällä Neuvostoliiton Tukholman lähettiläälle Aleksandra Kollontaille toimitettiin hallituksen ulkoasianvalio-kunnassa muotoiltu kirje, jossa Neuvostoliitolle ilmoitettiin Suomen rauhantahdosta.

Tie aselepoon

oli täynnä mutkia

Neuvostoliiton rauhanehtojen torjumista huhtikuussa 1944 seurasi Suomessa "vwait and see"-vaihe.

WAIT and see oli voimiltaan heikentyneen, englantilaismielisen Risto Rytin suosima sanonta. Toivottiin, että suursota ratkeaa muualla ja Suomi voisi puolustaa etujaan sen jälkeen rauhankonferenssissa länsivaltain tuella. Väinö Tannerin (sd) yritys saada Tukholmassa yhteys Kremliin epäonnistui.

Tilanne muuttui 6. kesäkuuta liittoutuneiden noustessa Normandiaan. Tällaista länsivallat olivat lupailleet jo Teheranissa 1943. Josif Stalin sitoutui vastavuoroisesti Saksan joukkojen sitomiseen hyökkäämällä maihinnousun jälkeen idässä.

Stalin valmistelikin suurta iskuja Valko-Venäjältä kohti Puolaa. Hän halusi kuitenkin ensin varmistaa, että Normandian maihinnousu onnistuu. Väliaikana voisi hoitaa Suomen suunnan.

SUURHYÖKKÄYKSEN murrettua suomalaisten pääaseman ja pian myös VT-linjan Suomen päättäjät joutuivat lähes paniikkiin. Oliko pyydettyä Saksalta apua, vaikka se luultavasti edellyttäisi poliittista sitoutumista - vai tunnusteltava Neuvostoliitolta rauhanehtoja? Omin voimin ei rintama kauan kestäisi.

Linjauksia veti suppea joukko - ylipäällikkö Mannerheim, pääministeri Edwin Linkomies (kok), ulkoministeri Henrik Ramsay (r), Tanner sekä puolustusministeri Rudolf Walden ennen muuta Mannerheimin luotettuna. Hallituksen ulko-asiainvaliokunnan jäsenen Tyko Reinikan (ml) epäiltiin vuotavan tietoja Saksan lähetystöön, joten hänet siivutettiin usein. Presidentti Risto Ryti sairasteli, mutta otti vastuun tärkeimmistä päätöksistä. Mannerheim saapui Mikkelistä ratkaiseviin neuvotteluihin usein salonkivaunullaan, joka "pysäköitiin" Pasilan, Pitäjänmäen tai Herttoniemen asemalle. Neuvottelut käytiin monesti vaunussa - toki ruokailun kera. Toisinaan poliittisia päättäjiä vieraili Mikkelissä - jopa siviilikoneella ilman hävittäjä-suojaa. Onni oli matkassa mukana.

Ratkaisujen kypsyttyä mukaan vedettiin koko hallitus ja yleensä myös eduskunta ja sen ulkoasianvaliokunta. "Rauhanoppositiolla" oli kannatusta etenkin RKP:ssä ja SDP:n vasemmistossa, kun taas IKL oli jyrkästi saksalaismielinen. Myös Maalaisliitto ja Kokoomus vastustivat pääosin paluuta Moskovan rauhan rajoihin. Urho Kekkonen (ml) ja J.K. Paasikivi (kok) olivat puolueissaan harvoja toisinajatteliijoita.

Tapahtumain kulku näyttää koulukirjoissa selkeältä: Suomi irtaantui sodasta, kun Saksa ei pystynyt enää sitä estämään, mutta Neuvostoliiton intressinä oli vielä vapauttaa joukkojaan luoteisrintamaltaan. Käytännössä prosessi oli mutkikas ja ristiriitainen. Tulkintakiistoja riittää edelleen.

TANNER arveli suomalaisten enemmistön taipuvan vuoden 1940 rajoihin vasta, kun Viipuri olisi menetetty. Samoin lienee ajateltu Stalin, jolle kaupungin valtaus oli tärkeä välitavoite. Toisaalta Kremlissä oli hahmoteltu rajan työntämistä Kymijoelle eli paluuta Turun rauhan (1743) asetelmaan. Taistelut saisivat ratkaista. Viipurin katastrofin tietämällä Suomen hallitus päätti tiedustella Neuvostoliitolta jälleen rauhanehtoja - vanhaa reittiä

<-**15. PRIKAATIN** joukkoja Uuksujärvellä 4. syyskuuta, kun tieto välirauhasta oli tavoittanut joukot.

PRESIDENTTI Risto Ryti kantoi raskaan vastuun jatkosodan aikana ja sen jälkeen.

lähettiläs Georg Gripenberg -kabinettisihteeri Erik Boheman - Alexandra Kollontai. Vastaus saatiin 23. kesäkuuta: Suomea vaadittiin "antautumaan ja pyytämään rauhaa", minkä jälkeen "on Moskova valmis ottamaan Suomen valtuuskunnan vastaan".

Viestin tulkinnasta on kiistelty jatkuvasti. Kun 22-vuotiaana syksyllä 1964 väitän Uuden Suomen pääkirjoituksessa Neuvostoliiton vaatineen ehdotonta antautumista, päätoimittaja Pentti Poukka sai heti Tehtaankadulta soiton, jossa näkemys kiistettiin. Kollontai olikin pehmentänyt viestiä väittämällä, että kysymys olisi aselevosta, jonka jälkeen ehdoista voisi vielä neuvotella.

Ehdoton antautuminen oli Winston Churchillin ja Franklin D. Rooseveltin Saksalle 1943 asettama vaatimus, jonka viisautta on pohdittu. Ilmeisesti vaatimus lujitti saksalaisten taistelutahtoa. Stalin ei samalla tavalla kokenut vaatimusta omakseen, vaikka oli siihen yhtynyt.

"Kollontain tarjoukseen ei edes vastattu.

Suomessa vaatimus tulkittiin joka tapauksessa ehdottomana antautumisena eli alistumisena vihollisen saneluun. Kollontain pehmentelyjä oli opittu epäilemään talvisodasta alkaen, mutta ruotsalaisiin ne upposivat.

Kuitenkin muun muassa Tanner ja Ryti olivat valmiit lähettämään Moskovaan valtuuskunnan. Sen sijaan Linkomiehen mielestä vihollinen oli ensin pysäytettävä oman neuvotteluaseman vahvistamiseksi. Horjuttuaan tapansa mukaan Mannerheim asetui samalle kannalle. Kollontain tarjoukseen ei siis edes vastattu.

PÄÄTÖS edellytti taistelukyvyn vahvistamista Saksan avulla. Heti suurhyökkäyksen alettua ase veljeltä olikin pyydetty ja saatu apua; kuuluisa osasto Kuhlmeijer ehti osallistua jo Viipurin taisteluun 20. kesäkuuta.

Adolf Hitler oli 12. kesäkuuta linjannut, että Suomea autetaan niin kauan kuin se taistelee yhteistä vihollista vastaan. Poliittiset ehdot nousivat kuitenkin pian esiin, ja 22. kesäkuuta ulkoministeri Joachim von Ribbentrop tupsahti Helsinkiin. "Se vielä puuttui", huokasi Tanner.

Saksan oma intressi oli auttaa Suomea muun muassa Itä-meren läpi Ruotsista purjehtivien malmikuljetusten takia. Keskeinen osa Saksan avusta saapuikin jo ennen sopimusta. Se kuitenkin varmisti avun jatkumisen. Niinpä kesän kuluessa saatiin lisää Stu 40 -rynnakkötykkeitä, joiden vierellä harjoittelimme sotaharjoituksissa vielä 1960.

MYYTTI Rytin uhrautumisesta sopimuksen allekirjoittajaksi on pelkistetty. Hän vastusteli alkuun vaadittua sitoutumista Saksaan ja edellytti huippujuristina asian viemistä eduskuntaan, joka perustuslain mukaan päättää sodasta ja rauhasta.

Kirje Hillerille ei ollut kovin henkilökohtainen, sillä se käsiteltiin valtioneuvoston täysistunnossa oikeuskanslerin ollessa asianmukaisesti läsnä.

Prosessissa rikottiin perustuslakia kahdessa avainkohdassa: kukaan ministeri ei varmentanut asiakirjaa ja eduskunta sivuutettiin, koska sitoumus olisi kaatunut siellä. Hätä ei kuitenkaan lue edes perustuslakia. Rytin vaatimuksesta tämän siunasivat huippujuristit. Linkomiehen mukaan hänen jyräämänsä antautumisvaatimuksen torjuminen pelasti Suomen, vaikka tämä johti Ribbentrop-sopimukseen ja siihen, että Yhdysvallat katkaisi diplomaattiset suhteet Suomeen.

Peli kuitenkin onnistui: paljossa Saksan tuella saavutettiin torjuntavoitto. Kun Stalinilla alkoi olla kiire Berliiniin, Suomelle avautui uusi mahdollisuus keskusteluun Neuvostoliiton kanssa. Pelimerkit olivat tosin heikot, sillä länsivallat tukivat Suomen-politiikassa varauksitta "Uncle Joeta", kunhan Suomi säilyttäisi "jonkinlaisen" ainakin sisäisen itsenäisyyden. Balteille länsivallat eivät vaatineet edes tätä.

SUOMEN avainpäättäjät ymmärsivät, että torjuntavoitto merkitsi vain aikalisää siedettävien ehtojen hankkimiseksi. Rauhanoppositiokin liikehti ja puuhasi jopa pakolaishallitusta. Toisaalta 22. kesäkuuta alkanut puna-armeijan valtava hyökkäys Valko-Venäjällä murskasi Saksan Keskustan armeijaryhmän. Pian venäläiset olivat Veikselillä Varsovan edustalla. Saksan kenraalit vaativat nyt vetäytymistä Narva-joelta. Hitler torjui sen toistaiseksi - mutta Suomea uhkasi jo jääminen loukkuun.

Stalinin keskeytettyä hyökkäyksen Kannaksella Kollontai kertoi 14. heinäkuuta Ruotsin välityksellä entisen ulkoministerin Eljas Erkon ja SAK-johhtajan Eero A. Wuoren kautta Neuvostoliiton valmiudesta keskustella Suomen kanssa. Aloitteen oli kuitenkin tultava Helsingistä. Nyt alettiin etsiä rauhanpolkua. Keskustelua Mannerheimin salonkivaunussa Pitäjänmäellä säväytti toteamus, että juuri tuolla hetkellä osasto Kuhlmeyn lentokoneet jyrjivät ylitse kohti Baltiaa. Saksan apu oli siis ehtymässä ja rauhalla alkoi olla kiire.

STALININ katse oli Berliinissä. Mutta hän halusi hoitaa Suomen rintaman ennen lopullista iskuä.

JO talvella 1943 oli pohdittu Mannerheimin nostamista maan johtoon. Samoin oli tehty kesäkuun 1944 kriisissä. Nyt siitä tuli keino vapautua ainakin omista silmissä Rytin allekirjoituksesta Ribbentrop-sopimuksessa. Saksalaiset tosin huomauttivat aiheellisesti, etteivät Suomen perustuslailliset kiemurat olleet Berliinin ongelma eikä valtiollinen sitoumus liity allekirjoittajan henkilöön. Todellisuudessa realiteetit ratkaisivat - puolin ja toisin.

Ryti kävi itse pyytämässä Mannerheimia seuraajakseen. Alkuun pohdittiin hänen asettamistaan väliaikaiseksi valtionhoitajaksi, mutta pian vuoden 1919 vaalien kakkonen edellytti valintaa presidentiksi täydelle kaudelle. Tämä toteutettiin poikkeuslailla 4. elokuuta. Perusteluina ei viitattu rauhan etsimiseen, vaan tarpeeseen keskittää päättäminen yksiin käsiin ja Rytin heikentyneeseen terveydentilaan.

Neuvostoliitto oli vaatinut muutoksia Suomen hallitukseen, mitä oli valmisteltu kertaalleen jo kesäkuussa. Mannerheim ryhtyi heti etsimään uutta pääministeriä, mutta se oli vaikeaa. Lopulta muun muassa lähettiläänä Moskovassa toiminut Antti Hackzell (kok) suostui. Linkomies, Ramsay ja Tanner jättäytyivät sivuun, mutta Mannerheim konsultoi heitä tärkeimmistä ratkaisuista. Tannerilla oli edelleen avainasema SDP:n eduskuntaryhmän puheenjohtajana.

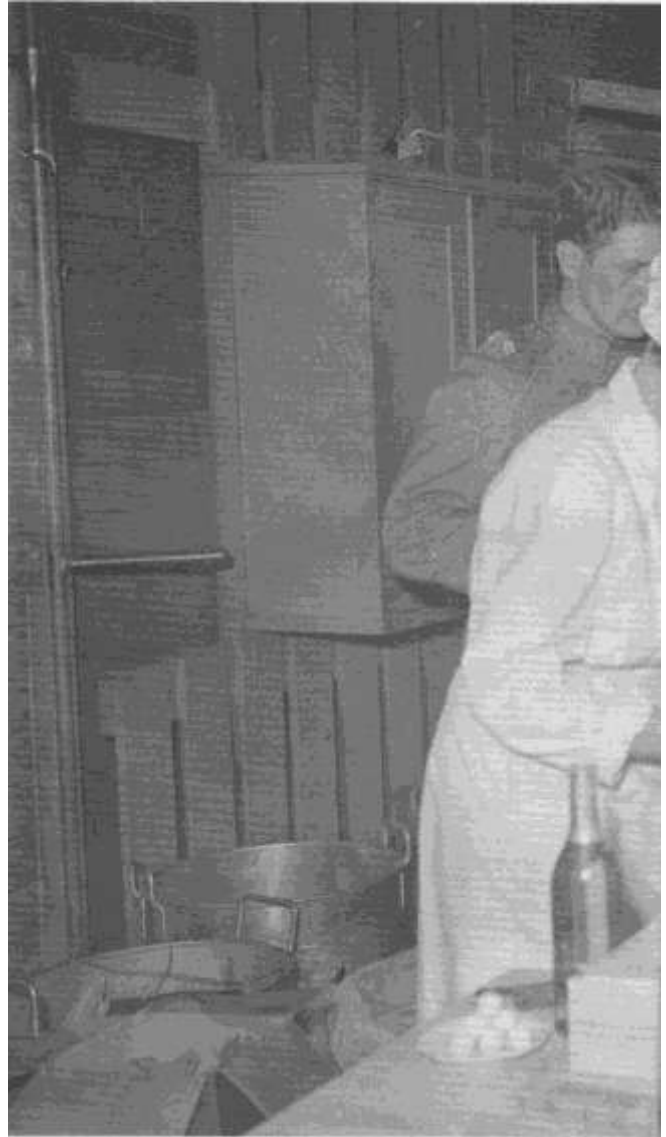
Tapansa mukaan Mannerheim eteni verkkaisesti, mikä tuskastui rauhanoppositiota ja muun muassa sitä myötäillyttä Paasikiveä. Saksan suunnan presidentti varmisti kertomalla luokseen tupsahtaneelle marsalkka Keitelille, ettei Rytin allekirjoitus sido häntä. Jyrkkää reaktiota ei seurannut -Hillerillä riitti muita murheita.

YHTEYS Neuvostoliittoon saatiin Tukholmassa dekkariytyyliin. Lähettiläs Gripenberg tapasi neuvostolähetystön kakkosen V. Semjonovin tämän asunnossa Lidingössä - livahtaan sisään puutarhan puolelta Saksan vakoilijoiden harhauttamiseksi. Tapaamisessa esitettiin Neuvostoliiton ennakkoehdot - ehdotonta antautumista ei siis vaadittu. Päättäjät olivat jo alistuneet Moskovan rauhan rajoihin ja sotakorvaukseen, mutta erityisesti askarrutti vaatimus saksalaisten poistumisesta parissa viikossa, minkä jälkeen Suomen olisi internoitava heidät. Suhteet Saksaan oli katkaistava ennen rauhanneuvottelujen alkamista. Tarkat ehdot kuulutettiin vasta niissä.

SUOMEN päättäjät olivat ahtaalla, mutta presidentti ja hallitus nielivät ennakkoehdot. Vaihtoehto olisi ollut sodan jatkaminen Saksan kanssa loppuun saakka. Suomen armeija oli varustetäydennysten jälkeen suhteellisesti vahvempi kuin koskaan aiemmin tai myöhemmin, mutta Mannerheimin mukaan Suomen häviö riippui vain Neuvostoliiton tahdosta ja aikataulusta. Neuvostoliitto lisäsi painetta vaatimalla nopeaa kannanottoa. Kansanedustajat jouduttiin kutsumaan koolle jopa Yleisradion avulla. Dramaattisessa istunnossa 2. syyskuuta. Neuvostoliiton ennakkoehdot hyväksyttiin äänin 108-45. Vastaa äänesti IKL:n ohella puolet Kokoomusta ja lähes koko Maalaisliitto. Aselevon tuli alkaa 4. syyskuuta.

SUOMALAISET lopettivat tulituksen päätöksen mukaan, vaikka sen perille saaminen kaikille joukoille oli vaikeaa. Puna-armeija jatkoi sen sijaan tulitusta vielä vuorokauden. Suomalaisia käskettiin olemaan vastaamatta tähän, mutta hyökkäykset tuli torjua. Episodi vaati 20 suomalaista kaatunutta. Haavoittuneita oli 71 ja kadonneita kahdeksan.

Tapahtuman syytä pohditaan edelleen. Rankaisiko Moskova siitä, että stressaantuneen Hackzellan eduskuntapuheesta oli pudonnut maininta Saksan-suhteiden katkaisemisesta? Virhe korjattiin tiedotteella. Simputettiin sodan pientä kakkosta? Vai eikö tieto vain mennyt ajoissa läpi puna-armeijan suuren koneiston? Verenvuodatus oli joka tapauksessa loppunut ja Suomen valtuuskunta valmistautui Moskovan-matkalle. Saksan lähetystö ja Etelä-Suomessa olleet saksalaiset joukot poistuivat maasta. Rauhaan oli silti vielä matkaa.

(Yllä)**YLIPÄÄLLIKKÖ** Mannerheim junan Keittiössä valmistettiin ruokia monille silmäätekeville.

(Edellinen sivu ala) **ASELEVON** jo tultua neuvostojoukot jatkoivat paikoin tulitusta. Saimaan kanavan lähellä sijainneessa asemassa arvioidaan tilannetta.

(Alakuva) **TULEVA** presidentti Urho Kekkonen kannatti vielä keväällä 1939 talvisodan jatkamista, mutta vuonna 1944 hän oli toista mieltä ja vaati sopeutumista uuteen maailmanjärjestykseen.

NELJÄ huopahattuista herraa marssi 7. syyskuuta 1944 Viipurin luoteispuolella Juusnlassa halki taistelujen runtelaman pellon. Suomen rauhanvaltuuskunta oli matkalla Moskovaan. Kaikki olivat siivilipuvussa, vaikka ryhmässä oli kolme kenraalia, jotka oli totuttu näkemään univormuissa. Hieman raaempaa ei-kenenkään-maalla käveli kolme

nimettyä asiantuntijaa.

Valtuuskuntaa johti pääministeri Antti Hackzell – entinen ulkoministeri ja Moskovan-lähettiläs. Puolustusministeri Rudolf Walden ja kenraali Oscar Enckell olivat vaikuttaneet vuosi keisarien Venäjällä hallien sen kielen ja mentaliteetin. Yleisesikunnan päällikkö Erik Heinrichs tunsi sota-

tilanteen ja oli 1922 osallistunut Moskovassa aseistariisuntakonferenssiin.

Asiantunjoista P.J. Hyminen oli ulkoministeriön kansliapäällikkö – ja entinen *Unden Suomettaren* päätoimittaja, Vuokseniskan vuorineuvos Berndt Grönblom tunsi teollisuuden kapasiteetin sotakorvauskysymystä

ajatellen. Tohtori Erik Castrén oli kansainvälisen oikeuden spesialisti – jos sillä painoa olisi sodan oloissa. Tulkkina oli majuri Georg Enckell.

Matkasta tuli osallistujille raskas – osalle kohalokas. Hackzell halvaantui keskustelujen juuri alkaessa eikä tätä toipunut. Tilalle lennät-

Rauhan- neuvottelut pelkkää sanelua

Kolme neuvottelijaa sairastui vakavasti.

Teksti Jyrki Vesikansa Kuvat SA-Kuva, AOP

**”Hirmuinen!
Hirmuinen!**
J.K. Paasikivi

tiin kiireesti ulkoministeri Carl Enckell – myös hän oli Venäjän-tuntija. Walden halvaantui marraskuun lopulla. Muita hieman nuorempi Heinrichs järkeytyi niin, että hänet oli Moskovasta palattua nukutettava kolmeiksi vuorokaudeksi.

”Kenraali puhui välillä normaalisti, välillä hän unohti sa-

nomansa eikä saanut kiinni ajatuksenjuoksustaan”, Heinrichsin adjutantti Erkki Sute-la muisteli. Juuri ennen sairastumistaan Heinrichs oli luonnostellut tulevan YVA-politiikan lähtökohdat muistoonsa. Kenraali toipui ja vaikutti vielä YVA-neuvotteluihin 1948.

Valtuuskunnasta oli syrjäytetty J.K. Paasikivi, joka raivoi tästä päiväkirjassaan – luon-

nehtien sitten rauhanehtoja sanoen ”Hirmuinen! Hirmuinen!”. Huhtikuiset ehdot olisi tullut hyväksyä. Hänen tehtäväkseen tuli toteuttaa sopimus.

EDETESSÄÄN Jaustilan tiellä valtuuskunta oli polttanut poliittiset sillat takanaan. Suhteet Saksaan oli katkaistu eikä Suomi pystyisi kauan taistelemaan omin voimin. Eräät pelkasivat kansakunnan tuhoa. Neuvot-

RAUHANVALTUUSKUNTA
ylittää rintamalinjan.

teluvaltteja ei juuri ollut.

Kannakselta valtuuskunta lennätettiin Moskovaan. Siellä seurasi viikon tauko, joka huolestutti kotimaassa. Kremlin johtajat hoitivat ensin neuvottelut Romanian kanssa, mutta ehkä suomalaisia myös kypsytettiin odottelulla.

Kun Vjatse Šlav Molotov suvaitsi viimein ottaa suomalaiset vastaan 14. syyskuuta, oli paikalle tultava heti huolimatta Hackzellin halvaantumisesta. Johdon otti väliaikaisesti Walden. Tyyli oli tyyli. Suomalaisten ehdotuksiin vastattiin kysymällä, haluatteko mieluummin jatkaa sotaa. Enckellin kaunopuheisista vetoamuksista ei piitattu. "Vae victis" ("voi voitettuja") huudahti jo galli Brennus heittäessään vuonna 390 eaa. miekkansa vaakakuppiin Rooman lunnaita punnittaessa.

Stalin ei keskusteluihin osallistunut, mutta ohjeisti niitä tietenkin tarkasti. Epätoivoiset suomalaiset pohtivat jo Mannerheimin kutsumista Moskovaan vetoamaan suoraan generalissimukseen, mutta tästä luovuttiin. He eivät tavanneet koskaan toisiaan. Sen sijaan Britannian suurlähettiläs Archibal Clark Kerr osallistui istuntoihin ja keskustelut käännettiin hänelle. Kaikkia kohtia hän kommentoi vain sanoin "I totally accept" ("hyväksyn täysin"). Suomalaisten toivo läntisestä tuesta oli siis ollut haavekuva. Toki Stalin salli Suomelle jonkinlaisen itsenäisyyden myös varautuakseen lännen reaktioihin.

Suomalaiset saivat tietää rauhanehdot vasta Moskovassa. Heidän sallittiin sentään tutustua niihin yön yli. Nyt solmittaisiin välirauha, joka käsiteltäisiin uudelleen tulevassa rauhan konferenssissa. Suomessa siihen asetettiin turhia toiveita.

ERITYISEN

vaikeina suomalaiset kokivat vaatimuksen saksalaisten internoimisesta, vaikka tämän merkitys on jälkikäteen unohtunut. Lapissa oli 200 000 hyvin aseistettua Saksan sotilasta, joiden poistuminen vaaditusti 15. syyskuuta mennessä oli jo teknisesti mahdotonta. Romanian erillisrauha johti puna-armeijan tulon maahan ja sen armeijan kääntämiseen Saksaa vastaan. Kävisikö Suomessa samoin? Molotov ahdisteli kysymällä toistuvasti, miten saksalaisten poistuminen etenee.

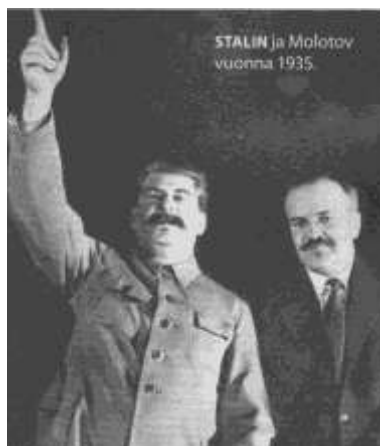

Teräksisen vasara

TALVISODASTA alkaen Suomessa vihattiin Staliniakin enemmän VjatseŠlav Mihailovitš Molotovia (1890-1986), joka sai antaa nimensä niin polttopullolle kuin palopommikotelolle ("Molotovin leipäkori"). Hän hallitsi Suomen kanssa syksyllä 1944 käytyä rauhanneuvotteluja. Keskiluokkaiseen perheeseen syntynyt V. Skrabin liittyi jo 16-vuotiaana bolševikkeihin omaksuen salanimen Vasara. Hän ehti kumouspuuhien ohessa käydä polyteknistä opistoa, mutta ensi sijassa toimitti Pravdaa. Vallankumouksen jälkeen Mototov sitoutui Staliniin (eli Teräksiseen) nousten 1926 politbyrooseen.

Mototov toimi 1930-1941 kansankomissaarien neuvoston puheenjohtajana eli pääministerinä. Tämän rinnalla hän tuli 1938 ulkoministeriksi osallistuen pian etupiiriosopimukseen Saksan kanssa sekä talvisodan neuvotteluihin. Hitlerin hän tapasi Berliinissä marraskuussa 1940. Ura huipentui osallistumiseen "kolmen suuren" konferenssiin Stalinin varjona. **Polina**-puolison juutalaisuus aiheutti sitten ongelmia, mutta Molotov ei häiriintynyt vaimonsa leirituomiosta. Ulkoministerin virka

meni kuitenkin vuosiksi 1949-1953. Stalinin kuoltua Molotov palasi uuteen johtoryhmään, mutta kukistui 1957 osallistuttuaan Nikita Hrustsevin vastaiseen oppositioon. Molotov oli vielä suurlähettiläänä Mongoliassa sekä Kansainvälisessä atomijärjestössä ja erotettiin 1962 puolueestakin, mutta rehabilitoitiin ennen kuolemaansa. Hän ei katunut koskaan mitään.

Hän saattoi aavistella suomalaisten ja saksalaisten sopineen salaa vetäytymisestä taisteluista. Välipuhe "syysmanöö-vereistä" paljastui kuitenkin vasta 1970-luvulla. Isäni lienee viestiupseerina tuntenut asian, mutta vei tiedon mukanaan hautaan. Tilannetta selkeytti Saksan yritys vallata 15. syyskuuta Suursaari. Suomalaiset torjuivat - punalientäjien tuella! - maihinnousun ja tapahtuma käänsi mielialoja Saksaa vastaan. Kremlin painostus johti sitten Tornion maihinnousuun 30. syyskuuta eli "syysmanöö-verien" loppumiseen. **RAUHANEHDOT** saneltiin suomalaisten onnistuessa saamaan vain muutamia teknisiä myönnytyksiä. Pohjana oli odotetusti talvisodan rauha rajoineen sekä huhtikuun 1944 rauhan-tarjous. Sitä kiristettiin kuitenkin merkittävästi:

- Hangon vuokraamisesta luovuttiin, mutta sen sijaan oli Helsingin länsipuolelta vuokrattava laaja Porkkalan alue 50 vuodeksi. Sieltä pystyi ampumaan raskaalla tykistöllä Suomen pääkaupunkiin.
- Petsamosta oli luovuttava. (Keväällä Hanko olisi saatu vastapainona ilman Porkkalan luovuttamista.)
- Suomen armeija oli supistettava rauhan ajan mittoihin joulukuuhun 1944 mennessä.
- "Fasismiluontoiset" järjestöt oli lakkautettava. Muun muassa IKL:n ja AKS:n ohella tämä tarkoitti suojeluskuntia ja Lotta-Svärdiä. Kommunistien toiminta oli sallittava ja poliittiset vangit vapautettava.
- Sotarikolliset oli tuomittava. Todellisten sotarikollisten ohella tämä tuli tarkoittamaan "sotasyyllisiä" poliitikkoja. Lisäksi oli liitettävä käyttöönnä annettava sodan ajaksi lentokenttiä ja satamia. Suomeen asetettiin valvontakomissio.

JUUSTILASSA oli paikalla runsaasti tk-miehiä, jotka ikuistivat valtuuskunnan sekä valokuviin että filmille.

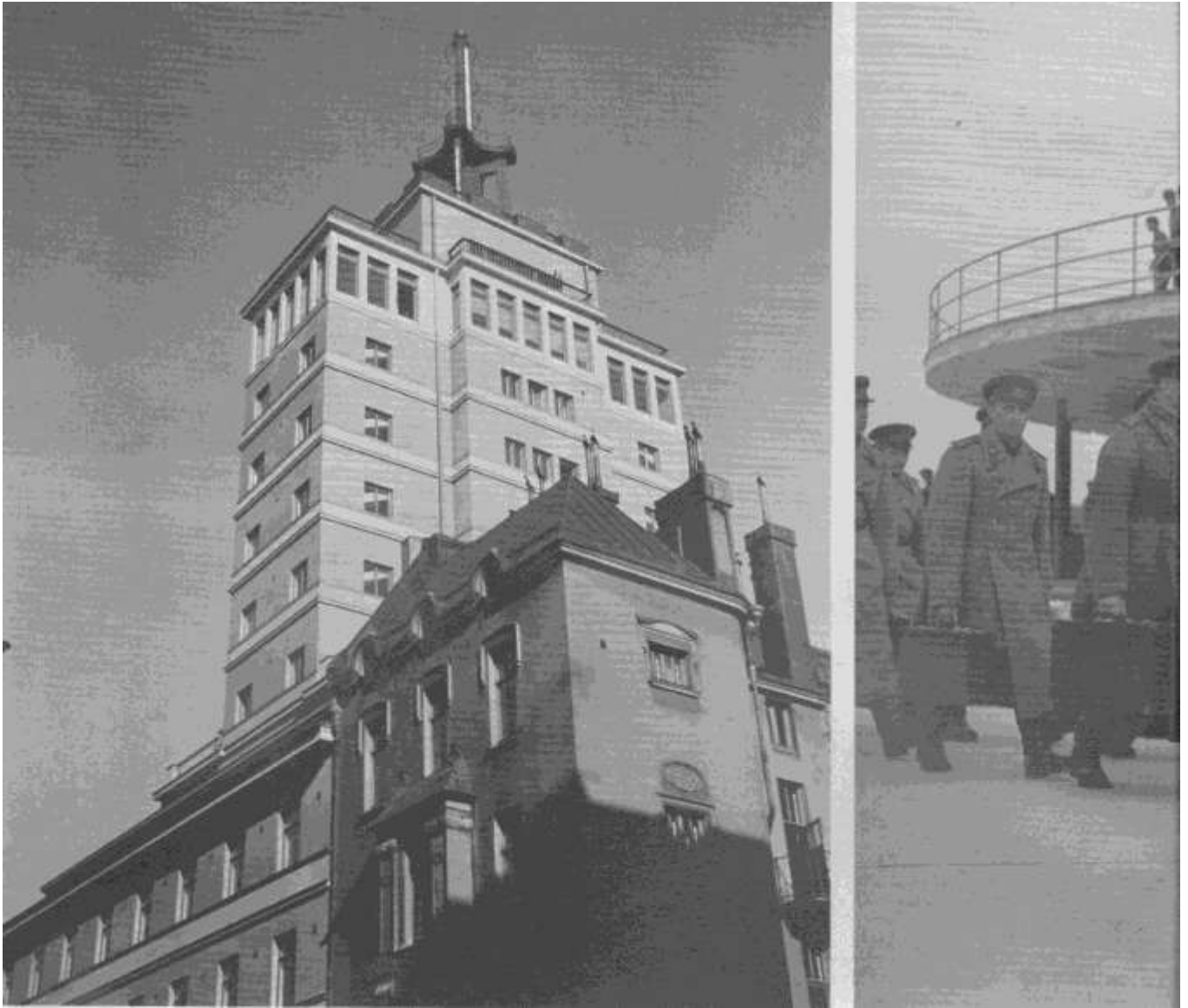
SUOMEN rauhanvaltuuskunta: ministeri Hynninen, jalkaväenkenraali Walden, vuorineuvos Grönblom, ministeri Hackzell, tohtori Castren, jalkaväenkenraali Heinrichs, majuri Enckell ja kenraaliluutnantti Enckell.

Vastapainona sotakorvaus puolittui 300 miljoonaan dollariin eli samaksi kuin Romanianalla. Syksyn kuluessa kuitenkin selvisi, että sovellettiin vuoden 1938 hintatasoa, jolloin korvaus reaalisesti lähes kaksinkertaistui. Näin olisi tosin voinut käydä myös huhtikuuiselle 600 miljoonan dollarin summalle. Paasikivi kysyi, oliko 300 miljoonan dollarin alennus korvauksessa riittävä hinta kesällä 1944 kaatuneista ja haavoittuneista. Kysymys oli tietenkin retorinen. Huhtikuussa Suomi ei ollut valmis luopumaan verellä takaisin vallatusta Karjalasta ja Itä-Karjalasta haluttiin pitää ainakin panttina. Saksalla puolestaan olisi ollut voimia vastatoimiin enemmän kuin syksyllä 1944.

SANELUN loppuvaiheessa Molotov käytti jälleen uhkavaatimusta: välirauha oli allekirjoitettava 19. syyskuuta 1944 kello 12 mennessä tai puna-armeija hyökkäisi. Suomalaisten huomautukset eduskunnan perustuslaillisesta roolista ohitettiin. Eduskunta kutsuttiin kiireesti koolle 19. syyskuuta aamuksi kello 06. Hallitus oli sitä ennen kello 03 hyväksynyt rauhanehdot kolmen maalaisliittolaisen äänestäessä vastaan.

Eduskunnassa vain J.O. Ikola (kok, "Vaasan-Jaakkoo") vastusti puheessaan rauhanehtoja. Vastaehtotusta ei tehty, joten välirauha hyväksyttiin yksimielisesti.

Aikaa oli kulunut kuitenkin jo niin paljon - myös viestitykseen - että valtuuskunta oli allekirjoittanut välirauhansopimuksen Moskovassa omin valtuuksin. Vt. pääministeri Ernst von Born (r.) esitteli sen kansalaisille radiossa. Suomi siirtyi uuteen aikakauteen, jota on kutsuttu "toiseksi tasavallaksi".

HOTELLI Tornin avattiin Helsingin Yrjönkadun ja Kalevankadun kulmaan vuonna 1931.

VALVONTAKOMISSION karkijoukko

Tornin varjossa

Liittoutuneiden valvontakomissio valvoi Suomessa välirauhansopimuksen ehtojen täyttymistä kolmen vuoden ajan. Suomalaiset suhtautuivat siihen epäluuloisesti.

Teksti Joonas Lehtonen **Kuvat** Helsingin kaupunginmuseo, **IL-arkisto**, **SA-kuva**, **Museovirasto**

MUSTEKAAN oli tuskin ehtinyt kuivua jatkosodan päättäneestä Moskovan välirauhansopimuksesta, kun itärajan takaa tuli taas suuri joukko sotilaita Suomeen. Kyseessä oli sopimuksessa asetettu liittoutuneiden sotilasjohdon elin, valvontakomissio. Komissio perustettiin valvomaan rauhansopimuksen toimeenpanoa. "Tämä sopimus edellyttää, että muodostetaan Liittoutuneiden Valvontakomissio, joka rauhan tekoon saakka huolehtii näiden sopimusehtojen täytäntöönpanosta ja täytäntöönpanon valvonnasta Liittoutuneiden (Neuvostoliiton) Ylimmän Sotilasjohdon johdolla, viimeksi mainitun toimiessa Liittoutuneiden Valtojen nimissä", kuului sopimuksen 22. artikla

Aseiden vaikenemisesta oli kulunut alle kolme viikkoa, kun Neuvostoliiton karkiryhmä saapui Suomeen 22. ja 23. syyskuuta 1944. Ulkoministeri Carl Enckellin kerrotaan olleen tulijoita vastassa Malmin lentoasemalla hyvin vakava ilme kasvoillaan. Komission puheenjohtaja, kenraalileversti Andrei Zdanov, laskeutui puolestaan Malmille vihreällä Douglas-koneella 5. lokakuuta. Tuolloin tunnelma oli kuin valtionjohtajan vastaanottajaisissa: herraa olivat tervehtimässä maan eturivin nimet pääministeri Urho Castrenista, ulkoministeri Enckellistä ja Uudenmaan läänin maaherra Ilmari Helienuksesta lähtien. -Olemme voitettu maa ja Zdanov on täällä nyt korkein käskijä, marraskuussa pääministeriksi nousseen J. K. Paasikiven kerrotaan todenneen.

saapui Helsingin Malmin lentoasemalle syyskuussa 1944.

Pelätystä Zdanovista oltiin puhuttu jopa Stalinin mahdollisena seuraajaehdokkaana. Hän viettikin valtaosan ajastaan hallitsijan oikeana kätenä Moskovassa, ja valvontakomission käytännön työtä johti Suomessa tosiasiasa kenraaliluutnantti Grigori Savonenkov. Ensimmäiset englantilaiset lensivät maahamme lokakuun lopulla. Yhteensä komissioon kuului apuhenkilöt mukaan lukien vajaat 300 jäsentä.

VALVONTAKOMISSION päämaja asetui Helsingissä hotelli Torniin, joka oli valmistunut vuonna 1931. Komissiolla oli käytössään rakennuksen neljä alinta kerrosta, joista käsin se ryhtyi suorittamaan tointa. "Tornin varjo" yletyi Yrjönkadun kulmasta koko maan ylle. Suomalaiset suhtautuivat tulijoihin alusta alkaen epäluuloisesti. Komission tulkkina työskennellyt Stefan Smirnov muisteli myöhemmin vastaan tulijoiden reaktioita ensimmäisellä aamukävelyllään Suomen pääkaupungissa: "Pakostakin muistiini nousivat kirjoista lukemani kuvaukset siitä, kuinka ihmiset suhtautuivat keskiajalla vastaansa tuleviin spitaalisiin."

Komission työ jakaantui kahdeksaan sektoriin, jotka olivat sotilasasiain osasto, laivasto-asiain osasto, ilmavoimaosasto, hallinnollinen osasto, poliittisten asiain osasto, talousosasto, huolto-osasto ja turvallisuusosasto. Jäsenille taattiin esteetön pääsy Suomen "kaikenlaatuisiin virastoihin, laitoksiin ja satamiin" sekä oikeus saada niiltä kaikki tarvitsemansa tiedot. Suomen viranomaisten tuli lisäksi tiedottaa komissiota kaikista määräysten täyttämiseen liittyvistä seikoista. Komissio muistutti myös jos-

sain määrin ulkomaanedustustoa, sillä sen jäsenet nauttivat diplomaattista koskemattomuutta sekä saivat hyödyntää diplomaattisten kuriirien palveluksia. Zdanov kävi lisäksi Suomeen saavuttuaan tervehdyskäynnillä presidentti Mannerheimin luona. Neuvostoliitolla oli toki Helsingissä myös erillinen suurlähetystönsä, jonka se perusti kaupunkiin elokuussa 1945.

Valvontakomissiolla oli omassa käytössään Suomen silloinen päälentokenttä Helsingin Malmilla vuoden 1946 loppuun asti. Tuona aikana siviililennot siirrettiin Hyvinkään lentoasemalle. Helsingin ulkopuolella sijaitti lisäksi 15 valvontakomission alakomissiota, muun muassa Kotkassa, Kokkolassa, Raumalla, Oulussa ja Hangossa.

Virallisissa yhteyksissä komission nimi oli Liittoutuneiden (Neuvostoliiton) valvontakomissio. Vaikka periaatteessa komissiossa toimivat toisen maailmansodan liittoutuneisiin lukeutuneet vainot yhdessä, antoi erikseen mainitun maan nimi osviittaa todellisesta vallanpitäjästä.

Britit eivät edes osallistuneet Suomen hallituksen ja valvontakomission välisiin keskusteluihin, ja komission neuvostoliittolaisilla ja brittiläisillä jäsenillä oli tietävästi useita sisäisiä kiistoja esimerkiksi Malmin lentokentän käytöstä. Komissioon kuulunut brittidiplomaatti James Magill kirjoitti myöhemmin muistelmateoksessaan, että Britannian ulkoministeriöltä tulleet ohjeet olivat yksiselitteiset: "Neuvostohallitukselle on sallittava ensisijainen asema välirauhan ehtojen täytäntönpänsä."

KOMISSIO ryhtyi heti syksyllä 1944 ripeästi työn touhuun.

TUOMITTUJA suomalaispoliitikkoja kunnioitettiin eräänlaisella alttarilla sotasyällisysoikeudenkäynnin jälkeen.

Välirauhanehdot (19.9.1944)

1. Vetäytyminen vuoden 1940 rajan taakse 3.10.1944 mennessä.
2. Saksalaisten joukkojen aseistariisuminen ja luovuttaminen neuvostoarmeijalle. Neuvostohallitus auttaa.
3. Lentokenttiä luovutettava Etelä- ja Lounais-Suomesta Viron ja Itämeren pohjoisosan taistelujen ajaksi. Liittoutuneilla oli oikeus käyttää Suomen satamia ja Suomen hallituksen piti antaa tukea materiaaliteknisessä huollossa.
4. Suomen armeija palautetaan rauhan kannalle kahdessa ja puolessa kuukaudessa.
5. Suhteiden katkaisu Saksan lisäksi sen satelliitteihin. Tämän lisäksi piti saksalaisten joukkojen Suomesta karkottamisen ajaksi lakkauttaa Suomessa olevien lähetystöjen oikeus diplomaatti postiin ja salakirjoitussanomiiin.
6. Vuoden 1940 rauhansopimuksen tunnustaminen täydennettynä.
7. Petsamon luovuttaminen.
8. Porkkalan vuokraaminen laivastotukikohdaksi (Hangon tilalle) ja luovuttaminen 29.9.1944 mennessä 50 vuodeksi.
9. Ahvenanmaan sopimus vuodelta 1940 voimaan.
10. Sotavankien ja kansalaisten palauttaminen.
11. 300 miljoonan dollarin sotakorvaukset tavaroina kuudessa vuodessa.
12. Yhdistyneiden kansakuntien ja niiden asukkaiden oikeuksien ja omaisuuden palauttaminen.
13. Sotarikollisten pidättäminen ja tuomitseminen yhteistyössä liittoutuneiden kanssa.
14. Suomi palauttaa Neuvostoliiton alueelta viedyt arvoesineet, materiaalin ja muun omaisuuden.
15. Saksan ja sen vasallien sotilasomaisuus ja alukset Neuvostoliitolle.
16. Maasta ei saa viedä Saksan ja Unkarin tai niiden alamaisten omaisuutta.
17. Kauppalaivan Neuvostoliiton ylijohdon valvontaan ja käytettäväksi liittoutuneiden etujen mukaisesti.
18. Yhdistyneiden kansakuntien Suomen satamissa olevat alukset Neuvostoliiton ylijohdolle sodan ajaksi.
19. Materiaalia ja tuotantoa sodankäynnin tarkoituksiin Yhdistyneille kansakunnille.
20. Yhdistyneiden kansakuntien hyväksi toimineet vapautettava ja kumottava diskriminoiva lainsäädäntö.
21. Lakkautettava hitleriläiset poliittiset, sotilaalliset, sotilaallisuonteiset ja muut organisaatiot, jotka ovat vihamielisiä Neuvostoliitolle.
22. Valvontakomissio toimii rauhan solmimiseen asti.

Ensitöikseen se hoputti Suomea kiristämään sotatoimiaan Lapista hädettävää Saksaa vastaan.

Suomessa aiheutti jo etukäteen huolta se, että monet välirauhansopimuksen artikloista olivat melko tulkinnanvaraisesti muotoiltuja. Komissio tulkitsi esimerkiksi " hitleriläismielisten (fascistisluontoisten)" järjestöjen lakkauttamisartikkelia varsin tiukasti. Suomen hallitus oli oma-aloitteisesti lakkauttanut säädöksen nojalla muun muassa Akateemisen Karjala-Seuran (AKS), mutta valvontakomissio komensi sen lopettamaan myös esimerkiksi Suojeluskuntajärjestön ja Lotta Svärdirin. Sosiaalisiaakin tehtäviä hoitaakseen saanut Suomen aseveljien liitto koki saman kohtalon. Muita alkuvaiheen asioita olivat muun muassa rajamuutosten ja sotakorvausten toteuttaminen sekä Suomen puolustusvoimien kotiuttaminen. Samalla valvontakomissio siivosi muun muassa kirjastoja ja koulujen oppikirjoja neuvostovastaisuuksista. Varsinaiset poistot sälytettiin tosin Suomen oikeus- ja opetusministerien kontrolle.

Komissio määräsi myös joitakin pidätyksiä, jotka ovat puhuttaneet paljon jälkikäteen. Heti lokakuussa 1944 komissio toimitti pääministeri Castrenille listan 61 suomalaisesta, joiden se katsoi syyllistyneen sotarikoksiin. Rikoksia ei yksilöity tai todisteltu mitenkään, mutta osa "Lista 1:n" nimistä päätyi silti lyhyeksi aikaa vankeuteen. Toinen kuohuttanut tapaus sattui 20. ja 21. huhtikuuta 1945, kun komissio määräsi Suomen pidättämään 20 "erittäin vaarallista rikollista". Joukossa olleet liikemies Unto Parvilahti ja upseeri Boris Björke-lund muistelivat myöhemmin, kuinka heidät kuljetettiin Helsingin Ratakadulta konepistoolimiesten vartioimina Malmin lentokentälle.

- Meille selitettiin venäläisen kaavan mukaan, että olimme nyt arestantteja ja pienikin pakoryitys aiheuttaisi tulenavauksen, Parvilahti kuvaili.

Pidätetyt lennätettiin Malmilta Moskovaan ja Leningradiin. Sisäministeri Yrjö Leino oli saanut listan pidätettävistä suoraan Zdanovilta. Hän ei kuitenkaan omien sanojensa mukaan tiennyt, että miehet lähetettäisiin pidättämisen jälkeen Neuvostoliittoon. Leino joutui luopumaan ministerinsalkustaan muutamaa vuotta myöhemmin, kun asia tuli ilmi eduskunnassa.

”Olemme voitettu maa ja Zdanov on täällä nyt korkein käskijä. Pääministeri J. K. Paasikivi

Niin sanotuista "Leinon vangeista" kuusi kuoli vankeudessa, kaksi jäi vapaaehtoisesti Neuvostoliittoon ja yhden kohtalo jäi tuntemattomaksi. Yksitoista palasi vuosina 1954-1956 Suomeen ja sai tuntuvat vahingonkorvaukset, jopa 50 000 markkaa.

VÄLIRAUHANSOPIMUKSEN

ehtoihin kuului, että Suomi si-toutui sen 13. artiklan mukaisesti "yhteistoimintaan Liittoutuneiden Valtojen kanssa sotarikoksista syytettävien henkilöiden pidättämiseksi ja tuomitsemiseksi". Aluksi oikeusasteissa tuomittiinkin joitakin esimerkiksi suoranaisiin väkivallantekoihin sotavankeja kohtaan syyllistyneitä. Suomessa katsottiin, että tällaisten sotarikosten tekeminen ja poliittinen sotasyällisyys olivat eri asioita. 8. elokuuta 1945 liittoutuneet määrittivät kuitenkin "rikoksiksi rauhaa vastaan" hyökkäyssotien suunnittelun, valmistelun, aloittamisen ja käynnin. Kenraaliluutnantti Savononkov saapui jo samana päivänä tapaamaan pääministeri Paasikiveä ja kehotti vauhdittamaan sotasyällisyysasian hoitamista. Pontimenaan Neuvostoliiton uhkaus asian ottamisesta omaan hoitoonsa Paasikivi käynnistikin uuden, taannehtivan sotasyällisyyslain valmistelun. Eduskunnan puhemiesistölle ja eduskuntaryhmien puheenjohtajille hän ilmoitti eroavansa, mikäli lakia ei hyväksyttäisi. Vaikka Korkein oikeus vastusti ehdotettuja toimenpiteitä, eduskunnan perustuslakivaliokunta ja lopulta koko eduskunta taipuivat puoltamaan lakia. Asiaan vaikutti merkittävästi myös valvontakomission aamulehdissä 11. syyskuuta julkaisema ilmoitus, jossa se puhui painokkaasti lain hyväksymisen puolesta.

"Välirauhansopimuksen 13. artikla antaa Suomelle myös kaikki tarpeelliset perusteet

VALVONTAKOMISSION puheenjohtaja Zdanov allekirjoitti sotakorvaussopimuksen joulukuussa 1944. Taustalla muun muassa pääministeri Paasikivi.

muodostaakseen sisäisen lainsäädäntönsä vastaamaan niitä velvoituksia, jotka Suomi on sitoutunut täyttämään välirauhansopimuksen 13. artiklan mukaan", tiedotteen lopussa lausuttiin. Komissio myös seurasi tarkoin sotasyllisyysoikeuden-käyntejä ja syytteiden nostamista. Jopa Zdanov itse toimitti hallituksen kautta sotasyllisyysoikeudelle lähetyksen, joka sisälsi muun muassa "oikeudenkäynnissä tarpeellisina pitämiään" saksalaisia lehtileikkeitä. Komission painostuksen myötä syytettyjen puolustuspuheista jaettiin lisäksi lehdistölle vain lyhennettyjä versioita. Sotasyllisyysoikeus langetti tuomionsa helmikuun 1946 lopulla. Sodanaikainen presidentti Risto Ryti sai tuomioista pisimmän, 10 vuotta kuritushuonetta. Muita tuomittuja olivat muun muassa entiset pääministerit Jukka Rangell ja Edvin Linkomies. Pohjoismaista oikeustajua vastaan sotiin taannehtiva laki sekä erityisesti Suomen hyväksi toimineen presidentti Rytin tuomitseminen olivat omiaan lisäämään suomalaisten ennakkoluuloja valvontakomissiota ja Neuvostoliittoa kohtaan.

SUOMALAISTEN epäluulot valvontakomissiota kohtaan lävistivät sen toiminta-aikana koko yhteiskunnan. Puolustusvoimat salakuunteli komission puhelinlinjoja, ja ulkoministeriö oli ujuttanut komission tulkeiksi sen toiminnasta raportoivia henkilöitä.

Tiedustelukeinoin hankitut tiedot olivat valtiojohdolle huojennus, sillä mikään niistä ei viitannut siihen, että komissio suunnittelisi pelättyä kommunistien vallankaappausta Suomessa. Lukuisat historianantajatkin ovat myöhemmin arvioineet, että Stalinin intresseissä oli lähinnä varmistaa sotakorvausten saaminen Suomelta sekä estää Suomea tulemaan lännen kautta kulkumaaksi mahdollisen uuden sodan uhatessa. Suomalaiskommunistit näyttävät kyllä uskoneen vallan ottamiseen, mutta vasta myöhemmin ja silloinkin demokraattisen prosessin kautta. Siitä huolimatta ajanjaksosta on jäänyt elämään nimitys vaaran vuodet, jolla viitataan yhteiskuntajärjestyksen olemiseen vaarassa kommunistien ja Neuvostoliiton toimien vuoksi. Nimen isä oli historianantaja Lauri Hyvämäki, joka antoi termin vuosien 1944—1948 tapahtumia käsitelleen kirjansa nimeksi vuonna 1954. Hyvämäki

oli lakkautetun AKS:n valajäsen, mutta lukemattomat muutkin aikalaiset todella kokivat niiden aikojen tilanteen tuskaksi, vaaralliseksikin.

Siitä kertoi esimerkiksi se, että miehet ryhtyivät kätkemään aseita eri puolille maata tulevaa sissisotaa varten. Valvontakomissiolle oli kaiken huipuksi toimitettu muun muassa sota-arkistosta 50 laatikollista materiaalia - esimerkiksi karttoja ja asiakirjoja - mikä loi vaikutelmaa hyökkäystä palvelevasta tiedustelusta. Kansa osoitti ahdinkonsa myös muilla tavoilla: vuoteen 1946 mennessä yhteensä 73 henkilöä pidätettiin "häiritsevistä esiintymisestä valvontakomission jäseniä kohtaan". Esimerkiksi vappuaattona 1946 kaksi valkolakkista henkilöä huuteli humalassa loukkaavia sanoja erälle komission jäsenistä, ja toinen heistä heitti lisäksi kiven Tornin seinään. Tornin juurella sijainneen Helsingin suomalaisen lyseon eli nykyisen Ressun lukion oppilaiden kerrotaan maallaneen puluja punaisiksi. Historioitsijat Antero Holmila ja Simo Mikkonen ovatkin puhuneet kenties osuvammin pelon vuosista. Hannu Rautakalho taas väärissä vuosista - hänen mielestään kun Urho Kekkosen valinta Suomen presidentiksi muodosti suuremman itäuhan kuin realisti-Paasikiven kausi.

VIIMEISINÄ aikoinaan valvontakomissio sai hoitaakseen monia pääasiassa pienempiä asioita. Toisaalta heinäkuussa 1947 komissio puuttui vielä Marshall-apuasiaan, joka ei olisi sille tosiasiaa kuulunut. Neuvostoliiton suurlähetystön ohella myös valvontakomission Savonkonv ilmoitti pääministeri Pekkalalle, että itänaapuri odotti Suomen jättävän apua jakavan Pariisin konferenssin väliin. Pariisin rauhansopimus solmittiin helmikuussa vuonna 1947, ja Suomessa se astui voimaan Neuvostoliiton ratifioinnin myötä 15. syyskuuta. Valvontakomission aika katsottiin päättyneeksi. Viimeiset komission jäsenet poistuivat Helsingistä 26 syyskuuta 1947. Seuraavan päivän Helsingin Sanomien mukaan kone lähti tasan kello 10 "fanfaarin kaikuessa".

Jotain tapahtuman merkityksestä kertonee se, että vasta samana päivänä presidentti Paasikivi julisti talvisodan alkamisesta lähtien voimassa olleen sotatilan Suomessa päättyneeksi.

Suu säkkiä myöten

Sodan jälkeen oli pulaa lähes kaikesta elintarvikkeista asuntoihin ja rakennusmateriaaleista miehiin. Katse suunnattiin kuitenkin heti eteenpäin.

RAUHANEHDOT ovat meille kovat. Suomen alue pienenee, ja elämä tulee meille vaikeammaksi. Mutta sille ei voi mitään. Meidän on asetettava suu säkkiä myöten. Pääministeri J. K. Paasikiven vastaus oli suora, kun liittoutuneiden valvontakomission puheenjohtaja, kenraalileversti Andrei Zdanov kysyi häneltä Suomen kansan aatteista rauhanajan alkua koskien. Suomi jälleenrakennettiin tilanteessa, jossa kaikesta oli pulaa ja ihmiset voivat pahoin. Kirjailija Kalle Päätälökin kuvaili sodasta toipumista "melekoseksi revohkaksi".

TOISEN maailmansodan seurauksena kuoli tai katosi yli 85 000 suomalaista. Heistä 90 prosenttia oli 20-40-vuoriaita miehiä, eli taisteluissa menetettiin joka kymmenes parhaassa iässänsä olleiden ikäluokkien miehistä. 100 000 suomalaislasta menetti sodassa vanhempansa. 50 000 lasta jäi kokonaan orvoiksi ja 30 000 natsi leskeksi. Naisia olikin rauhanajan alussa monilla paikkakunnilla huomattavasti enemmän kuin miehiä. Leskien toimeentulo oli heikko. Sodan aikana naiset olivat osoittaneet pystyvänsä kaikkiin töihin siinä missä miehetkin, mutta aseiden vaietta he palasivat osaansa vaimoina ja synnyttäjänä. Lisäksi naisiin kohdistettiin monenlaisia sosiaalisia vaatimuksia: elämän oli jatkettava, mutta miesten tekemät uhraukset mielessä pitäen. Sankarivainajien hautajaisissa ei siis saanut surra liian näyttävästi, ja jotkut keräsivät nimiä aloitteisiin, joissa kiellettiin sotaeskiä menemästä uudestaan naimisiin. Alle puolet heistä olikin avioitunut uudelleen kymmenen vuotta sodan jälkeen. Tutkijat olivat jo 1930-luvulla huolestuneet Suomen laskevasta hedelmällisyydestä ja ennustaneet, että vuonna 2000 suomalaisia on noin kolme miljoonaa. Sota-ajan korkea kuolleisuus kauhistutti heitä entisestään. Tästä tai jostakin muusta syystä vuonna 1946 tehtiinkin Suomen ennätys solmittujen avioliittojen määrässä, kun lähes 50 000 paria meni naimisiin. Pariskunnat panivat myös vauhtia väestökehitykseen ja tuottivat suuret ikäluokat. Neljänä perättäisenä vuonna syntyi kunakin yli 100 000 uutta suomalaista. Yhteiskunta teki osansa väestönkasvun tukemisessa. Vuonna 1944 hyväksyttiin lait kunnallisista äitiys- ja lasten neuvoloista sekä kunnallisista terveysisäristä ja kättilöistä. Äitien asema parani edelleen, kun äitiysavustuslain vähävaraisuusehtoja väljennettiin vuonna 1945 ja äitiyspakkausten jako alettiin kaikille vuonna 1949. Lapsilisien maksaminen tuli lakiin vuonna 1948, samoihin aikoihin lapsille tarjotun ilmaisen kouluruokailun kanssa.

PERHEIDEN keskikoon kasvaminen oli sodan jälkeen yksi syistä siihen, että elinolot muuttuivat varsin ahtaiksi. Asutuspula oli huutava varsinkin kaupungeissa, jotka olivat joutuneet mittavien pommitusten kohteiksi. Uusien talojen rakentaminen oli vaikeaa, koska materiaaleja ei ollut. Samaan aikaan rintamamiehet ja sadat tuhannet karjalaiset siirtolaiset oli asutettava maan uusien rajojen sisäpuolelle, ja kaiken lisäksi väestön muuttoliike maalta kaupunkiin oli alkanut. Helsingin kiireellisesti asuntoa tarvitsevien jonossa oli monien vuosien ajan jopa 6 000 perhettä. Keskimääräinen odotusaika oli noin vuoden verran. Yksinasuvia ei edes huolitettu jonoon. Valtio vastasi tilanteeseen asutussääntelyllä kaupungeissa. Suuriin huoneistoihin oli otettava vuokralaisia tai ali-vuokralaisia, jos ylimääräistä tilaa oli. Vuokrasäännöstely määritteli vuokran, ja vuokralautakunta jakoi ihmisiä satunnaisesti uusiin koteihinsa. Kuten arvata saattaa, ei yllättävä yhteiselo ollut pelkkää auvoa. Esimerkiksi monet Karjalan evakot ovat myöhemmin kertoneet tullessaan halveksituiksi ja syrjityiksi vieraisa nurkissa majoillaan. Rintamamiehille jaettiin maata avokätisesti, mutta oman talon rakentaminen saattoi maksaa jopa miljoona markkaa. Se oli monelle liikaa, koska työmiehen peruspalkka oli 35 markkaa tunnilta. Harjakattoisia ja lautaverhoiluja rintamamiestaloja nousi kuitenkin taajaan tahtiin sekä esikaupunkialueille että maaseudulle.

Vuonna 1949 säädettiin Arava-lait valtion halpapakkoisista asuntolainoista. Tilanne alkoi helpottaa kaupungeissakin vähitellen siitä lähtien, kun en-

SUOMALAISET
jonottivat Kansan-
huollon jakamaa
perunaa Helsingin
Hakaniementorilla
sodan jälkeen.

TAMPERELAISESSA synnytyssairaalassa riitti ruuhkaa rauhanajan alkuvuosina.

simmäinen Arava-talo valmistui Helsingin Mannerheimintielle vuonna 1951.

SUOMEN valtiolla riitti rauhanajan alussa rahallisia rasitteita, joten verotus pysyi pitkään sodanaikaisella, korkealla tasolla. Sotakorvaukset, siirtoväen menetetyin omaisuuden korvaukset, asutustoiminta, valvontakomission kulut sekä sotainvalidien, -leskien ja -orpojen eläkkeet pitivät julkiset menot suurina. Työn määrä vaikutti myös kansalaisten arkeen, sillä työaika oli vuonna 1946 säädetyn työaikalain mukaan 47 tuntia viikossa. Kesälomaa sai yhdestä kolmeen viikkoa.

Taloudellinen tiukkuus näkyi siinäkin, että Suomen markka menetti valtaosan arvostaan 1940-luvun kuluessa. Niukat ajat vaativat niin radikaaleja toimia, että Suomen hallitus ryhtyi vuosien 1945-1946 vaihteessa setelinleikkausoperaatioon. Kaikki 500, 1 000 ja 5 000 markan setelit tuli leikata kahtia, ja samalla niiden arvo puolittui. Valtio maksoi pakkolainan takaisin kansalle vasta vuonna 1949. Mukana tuli kahden prosentin korko, jonka arvon inflaatio oli tosin ehtinyt jo syödä.

”Seisomme sodan seurausten tervatulla sillalla. On liikuttava vilkkaasti, muuten jalat tarttuvat kiinni. Sotaveteraani Sampsa Mantere

Kansalaisten elintason nosto oli tässä tilanteessa toisarvoinen seikka. Ulkomaankaupan käynnistäminen olisi ollut esimerkiksi elintarviketilanteen kannalta tärkeää, mutta maailmansota jatkui täydellä raivolla kaikilla Suomen perinteisillä kauppalueilla Ruotsia lukuun ottamatta. Vuoden 1945 ulkomaankauppa oli viidenneksen sotaa edeltävästä tasosta. Saksan kivihiihi- ja öljytoimitukset olivat katkenneet. Niiden lisäksi esimerkiksi sokerin, kahvin, rasvojen ja metallien saanti oli Suomessa täysin tuonnista riippuvaista.

- Kaikista näistä tavaroista ja paljosta muustakin on nyt huutava puute. Syynä tähän on sotavuosien melko täydellinen eristäytyneisyys, mikä on joko kokonaan estänyt tuonnin tai supistanut sen aivan vähäiseksi. Tästä johtuu, että varastomme ovat nyt melkein olemattomat, kauppa- ja teollisuusministeri Åke Gartz kertoi radiopuheessaan kansalle heinäkuussa 1945.

JUURI vuosi 1945 oli eräänlainen aallonpohja, jolloin käytännössä kaikki tavara oli Suomessa säännöstellä. Samanaikaisesti oli voimassa pahimmillaan jopa yli 50 erilaista ostokorttia. Kiertotalous, kaupunkiviljely ja muut nykyajan trendi-ilmiot olivat arkea olosuhteiden pakosta. Saksalta saatu, välttämättömänä pidetty elintarvikeapu oli päättynyt yhteyksien katkettua syksyllä 1944. Karjalan mukana oli mennyt noin 15 prosenttia Suomen maataloustuotannosta. Munia ei ollut, koska suuri osa maan kanoista oli jouduttu teurastamaan sodan aikana rehupulan vuoksi. Aikuisten maitoannos vähennettiin yhteen desilitraan päivässä. Sokeria korvattiin sakariinilla, ja "limonaadi" oli karamelli-värillä värjättyä Sakariini vettä.

Nousu pohjalta alkoi ensimmäisenä Englannin kanssa solmitun kauppasopimuksen myötä. Maasta saapui elintarvikelasti jo loppuvuodesta 1944. Hieman myöhemmin, tammikuussa 1945, suomalainen kauppavaltuuskunta sai Moskovassa aikaan sopimuksen astetta erikoisemmasta kompensatiiovaihto-kaupasta: Suomi sai neuvoteltua itselleen vehnää, ruista ja sokeria sekä yhteensä 200 tonnia suklaata, suklaamakeisia ja karamelleja. Vastineeksi se sitoutui toimittamaan itänaapurille nikkeliä, kobolttia, rikkikiisua ja 72 torpedoa. Helmikuussa 1946 jopa ministereitä kävi tutustumassa Turkuun tulleeseen s/s Herakles -laivaan. Se saapui nimittäin Brasiliasta miljoonien kilojen kahvilastissa. Kansalaisille luvattiin oikeaa kahvia kokonainen neljänneskilo henkeä kohden, mikä oli korvikkeen juomisen jälkeen riemun aihe.

Rahtilaiva Navigator toi samana syksynä Amerikasta kaakaota Helsinkiin, ja yleiset makeisten jakelut saatiin järjestää jouluna 1947 sekä seuraavan vuoden pääsiäisenä, juhannuksena ja syksynä.

RINTAMAMIESTALON rakennusta Helsingin Tapanilassa vuonna 1951. **SUOMI** luovutti Neuvostoliitolle sotakorvauksina muun muassa yli 500 laivaa, joista kuvassa oleva kuunari Medusa luovutettiin vuonna 1947.

Tuonnin ohella myös vienti alkoi elpyä hitaasti, mutta varmasti. Presidentti Paasikivi pääsi huomauttamaan uuden-vuodenpuheessaan 1948, että sotakorvausviennin osuus kokonaisviennistä oli enää neljäsosa. Sitä mukaa kuin nämä tehtävät saadaan suoritetuiksi, paranevat olot, mikäli ulkomainen kauppamme jatkuu yhtä suotuisasti kuin tähän asti, Paasikivi kertoi. Kehitys ei toki tapahtunut kansan arjen kannalta aivan yhtäkkiä. Viimeiset ostokortit poistettiin käytöstä vasta keväällä 1954 - lukuun ottamatta Alkon viinakortteja, joita käytettiin 1960-luvun lopulle lähinnä sosiaalisista syistä.

YLIPÄÄNSÄ ilmapiiri oli kuitenkin Suomessa sodan jälkeen se, että sodasta oli päästävä vauhdilla eteenpäin. -Nyt ei ole varaa rehavasteluun -nyt ei ole aika miesten "munia". Seisomme sodan seurausten tervatulla sillalla. On liikuttava vilkkaasti, muuten jalat tarttuvat kiinni, kirjoitti sotaveteraani Sampsu Mantere Suomen Kuvalehdessä syksyllä 1945.

Y ₆	V ₆₇	V ₅₇	U ₃₅	U ₃₁	K ₇₁	K ₂₃	K ₁₉
	V ₆₇	V ₅₈	U ₃₆	U ₃₂	K ₇₂	K ₂₄	K ₂₀
	V ₆₃	V ₅₉	U ₃₇	U ₃₃	K ₇₃	K ₂₅	K ₂₁
	V ₆₄	V ₆₀	U ₃₈	U ₃₄	K ₇₄	K ₂₆	K ₂₂
					E ₁₈	E ₁₂	E ₆
					E ₁₇	E ₁₁	E ₅
					E ₁₆	E ₁₀	E ₄
Y ₆	S ₅₆	S ₅₃	S ₅₀	S ₄₇	S ₄₄	S ₄₁	E ₁₅
	S ₅₅	S ₅₂	S ₄₉	S ₄₆	S ₄₃	S ₄₀	E ₁₄
	S ₅₄	S ₅₁	S ₄₈	S ₄₅	S ₄₂	S ₃₉	E ₁₃
							E ₇

Tulevaisuussuuntautuneisuudesta kertoi sekin, että jo maaliskuussa 1945 järjestettiin Suomessa ensimmäiset vaalit sotaan osallistuneissa maissa. "Pitkä parlamentti" oli istunut koko sota-ajan yli. Pääministeri Paasikivi totesi ennen ehdokaslistojen jättämistä, että viime vuosina poliittisilla johtopaikoilla olleiden olisi syytä vetäytyä syrjään. Eduskuntaan valittiinkin peräti 107 uutta kansanedustajaa, joista 49 oli kokonaan uuden SKDL:n edustajia 300 miljoonan Yhdysvaltojen dollarin arvoiset sotakorvaukset toimitettiin kokonaisuudessaan syyskuuhun 1952 mennessä. Pelkästään rautatiekuljetuksia kertyi yhteensä 141 490 rautatievaunullista. Arki oli päässyt jatkumaan muutenkin: korkeakoulut olivat aloittaneet lukukautensa jo marraskuun alussa 1944. Viihdekin vapautui, ja esimerkiksi sodan aikana kielletynä ollut tanssi sallittiin.

"SÄÄNNÖSTELY alkoi jo vuonna 1939, ja kortilla olivat lähes kaikki perustarvikkeet, kuten viljatuotteet, maito, liha, kananmunat, sokeri, kahvi, tee, saippua, vaatteet, jalkineet ja kankaat. Vastoin yleisiä uskomuksia äkillinen paluu "normaaliin" ei tehnyt Suomesta villiä länttä: väkivaltarikollisuus ei lisääntynyt täällä sotien jälkeen. Vuonna 1945 rikollisuudessa nähtiin vielä piikki, mutta sen jälkeen henkirikollisuus väheni merkittävästi ja pysyvästi. Kun vielä vuonna 1945 tehtiin maassamme 259 henkirikosta - eniten kaikista sotavuosista - ei sen jälkeen ole täällä surmattu minään vuonna yli 200 ihmistä. Myös omaisuusrikosten määrä laski merkittävästi sodan aikaisesta tasostaan, joka oli tosin ollut poikkeuksellisen korkea. Sen sijaan varsinkin rintamalla olleiden miesten murtuneet mielet näkyivät kyllä itsemurhatilastoissa, joihin tuli piikki sodan jälkeisinä vuosina. Suomessa on jäänyt elämään sodanjälkeisestä ajasta kuva reippaista ja yhteen hiileen puhaltavista jälleenrakentajista. Julkisuudessa puhuttiin tuolloin esimerkiksi "yhteisestä edusta", "uhrauksista" ja "isänmaasta". Vasta myöhemmin on historiantutkimuksessa kiinnitetty huomiota myös aiemmin vaiettuihin tarinoihin.